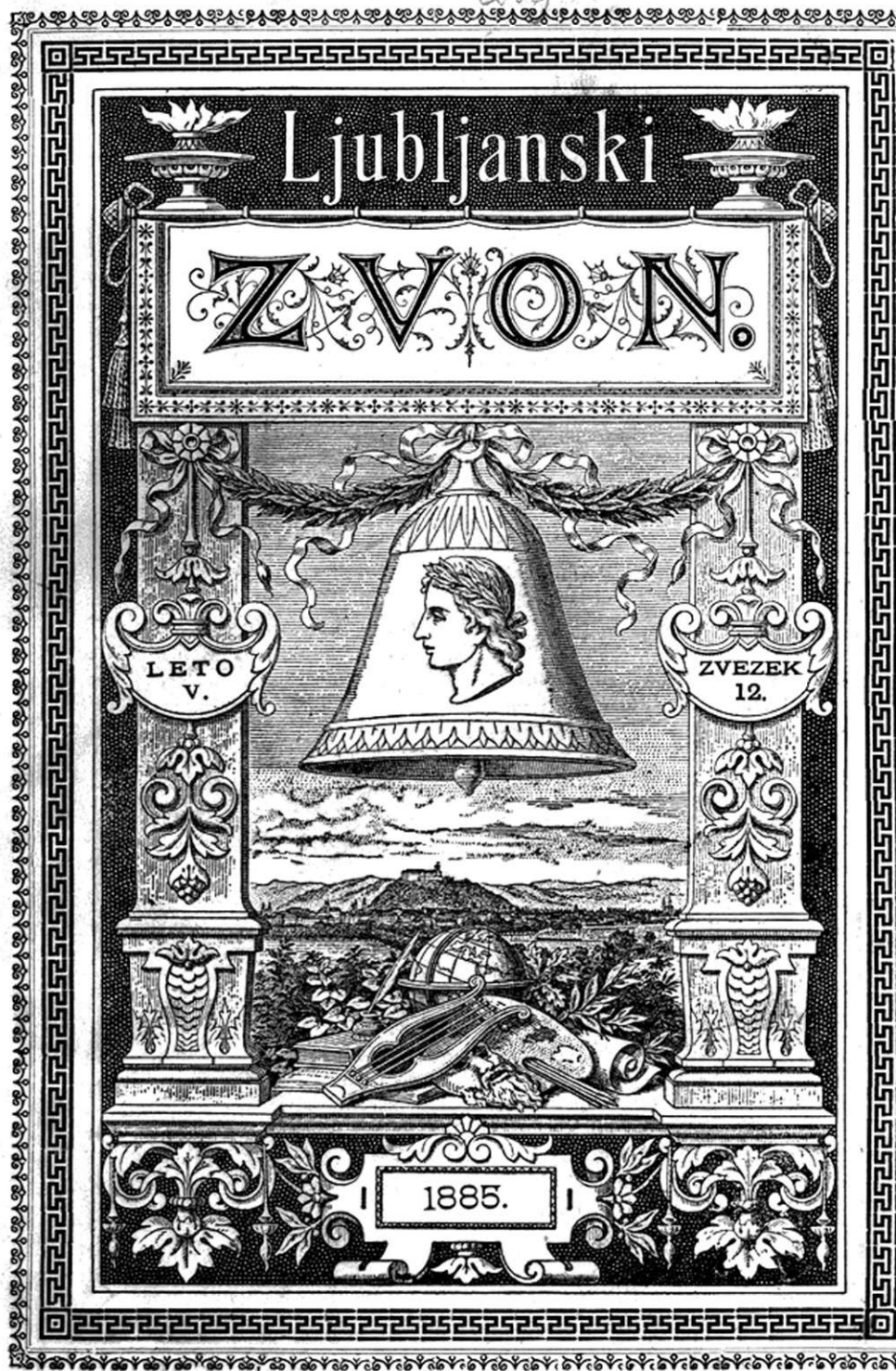

Vsebina 12. zvezka:

1. Gorázd: Solus. Legenda	705
2. Dr. J. Vošnjak: Odlomki iz človeške tragikomedije III. Usodni dan	708
3. Svoimir: Drobne pesmi	715
4. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih 26. Gospodična Cizara	716
5. Josip Starč: Pisma iz Zagreba. XII.	725
6. Matej Tonejec-Samostal †. Podgorka	729
7. Andrej Fekonja: Latinsko-nemške šole v Sloveniji od XIII.—XIX. veka	733
8. Jos. Cimperman: Osèhlo cvetje. Soneti.	737
9. Ivan Vrhovec: Kako so naše očete v vojake jemali	738
10. Janko Kersnik: Agitator. Roman. (Konec.)	745
11. D. Fajgelj: Nove muzikalije. VII., VIII., IX.	762
12. Književna poročila: VIII. Učitelj: Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole	755
IX. Fr. Wiesthaller: Leopold Volkmer	758
13. Slovenski glasnik: Nove knjige slovenske. — Cerkvena književnost slovenska. — Pisateljsko podporno dr- štvo. — Gospod Janez Šubic. — Slovenski na- slikar g. Jurij Šubic. — Blag rojak. — Čehovin. Hrvaška književnost. — Poziv. — Izkaz.	
14. J. Kalan: Šah	768

Denašnje številko smo poslali samo tistim gg. naročnikom, ki so z naročnino svojo popolnoma v redu. — Nekaterim listom smo priložili nekoliko odtiskov glagolskega nadpisa, o katerem je g. Lovro Žvab pisal v zadnjem „Ljubljanskem Zvonu“ na 690. in 691. strani.

Listnica. Št. 159. v Celji: Vse v redu. — N. v G. Balada je preveč na široko raztegnena ter najmanj za deset razstavkov predolga. Ta osnova je zoper bistvo balade. Darin, was er weise verschweigt, zeigt sich der Meister des Stils. Ta izrek velja zlasti o baladah. — Nekdo v Ljubljani bi rad prodal 28 tečajev „Novic“ (1843—1870), dobro ohranjenih in v usnje vezanih. Cena samo 15 gld. Adreso vé uredništvo naše.

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Ljubljani, 1. decembra 1885.

Štev. 12.

S o l u s.

Legenda.

Premoženje vse deli ubogim,
Vse bogastvo svoje sveti Solus;
Môre dušne če se iznebiti,
Le Bogú, le njemu če služiti.
„Pridite vi reveži, prosjaki,
Zapuščeni, lačni siromaki,
Pridite, za vse bo vsega dosti,
Solusovi vi odslej ste gosti!“

Vsak dan s praga Solus revne kliče,
Vsak dan truma njih se mu primiče.
Té napaja, ónim kruha reže,
Z žitom tukaj, z mesom tam postreže;
Bôsi, nagi pritekó berači —
On obúva jih in jih oblači.
Ko največe so pred hišo gneče,
Ves denár med njé svetník pomeče.
„Hvala nebu! Zdaj si brez vse teže,
Duša, nič te več na svet ne veže.
Hiša, polje, vrti stoj! in logi? —
Da, še tó — vse vaše je, ubogi!
Ni pošteno trébuch svoj gostiti,
Ko tvoj sósed mora se postiti.“
Sam pri sebi sveti Solus pravi,
Pravi, dédov svojih dom ostavi.

Brez bogastva, brez ljubávi, dóma,
Kako lahko se po svéti roma!
Roma Solus ko beráč okoli,
Bóga hvali, za darilca moli;
Pak iz jedne v drugo cerkev hodi,
In v nebesa dušo svojo vodi.

Zláto, srebro ni mu več na poti,
 Mamon trohli, tá ga več ne moti,
 In čedalje bolj se posvečuje,
 In pobožnik vsak dan širje sluje.
 „Sveti Solus!“ kliče pešcev tropa,
 Ko po cesti romar mimo stopa.
 „Sveti Solus!“ pravijo vaščani,
 Ko priroma k njim popotnik znani;
 „Sveti Solus!“ srénja vsa šepeče,
 Kadar v cerkvi moli on goreče.

Tó svetníka jame žalostíti,
 Žalostiti, tiho togotíti: —
 Še ljudíj se treba iznebiti!

Ide Solus, ide v kraje tuje,
 Glas človeški kjer se več ne čuje;
 Vsemu svetu če se izogníti
 In napástim njega vsem uíti.

Dolga vije že za njim se cesta:
 Vse za njim tam: sela, trgi, mesta
 In za njim tam svet je z bučnim hrumom,
 In ljudjé so s svojim vsednjim šumom;
 Tam za hrbtom zanke in zmotnjave,
 Tam pastí so vse in izkušnjave,
 Vse za njim — na veke! — Dlán nad čelo,
 Sole, ózri se na rodno selo!
 Ozri se! — Ne? — Ne! Naprej v samôto,
 Dalje, dalje v svôobodno tihôto
 Po neznanih potih, temnem lési,
 Ob prepadih, med brlogi

Kjé si?

Kjé si, Sole? — Tiho, vedno tiše
 Okrog njega. Le priróda diše,
 Sôpe krepko, vedno svobodnéje,
 Dih nje sveži mu nasproti véje
 Iz ogródij silnih, veličajnih,
 Iz ogródij njenih večnih, tajnih. —
 Kako lahko tukaj je moliti,
 In moliti in Bogú služiti! . . .
 Izpod skale tam šumljá studenec,
 Solus tiho moli rožni venec;
 Vrh nad glavo mu šepeče palme,
 Ves zamaknen on prepéva psalme;
 Sveti vzdíhi mu iz prs kipijo,
 Ko ob zôri ptice žvrgolijo.
 Izkušnjave ní je tukaj mične,
 Od Bogá nič ga ne trga

N:č ne? —

Káj zagleda včeraj sveti Solus?
 V nočnih sanjah? Ne! o belem dnevi.
 Praznovaje? Ne, ne! Psalm peváje.
 Kaj zagleda? — Ko iz mège s kraja
 Pred očmi mu znano selo vstaja.
 V sela sredi béli se zidóvje —
 Dà, to širni, krasni dom njegóv je!
 In ko da so se odprli zidi,
 On v sobane prebogate vidi.
 Oh, z močjó ga vse neznano miče,
 In s čaróbnim glasom vse ga kliče:
 „Vrni k nam se, vrni, tukaj bívaj,
 Vrni se, tu živi in uživaj!“ —
 Gleda Solus té mameče krase,
 Sluša, sluša té vabeče glase;
 Gleda, sluša . . . glej! in spet domá je,
 Po domačih tleh se izprehaje;
 In soséska vsa kakó slavi ga,
 Vse ga hvali, vse na glas časti ga!
 „Majka božja!“ svetec ves se strěse —
 In prikazni v hipu razkadé se.
 Zbrano Solus peva spet in moli,
 Ž njim priroda moli naokoli.
 Divja roža se tik njega ziblje —
 Káj nad čašo vspenja se ji, giblje?
 Glej, jasnéje se podoba dviga —
 Lice déve — ki mu kima, miga?!
 Tudi tí tu! — Solus se pokriža,
 Da napást mu več se ne približa.
 A zamán; za sliko druga slika
 Mimo njega v sencah se pomika
 Dan na dan — — — — —
 — — — — —

Čuj, lovski rog glasi se
 Po dobrávi: Tam, kjer gozd jasni se,
 Zgrúznen spal pod palmo je sred laza,
 Mír sladak mu je sijál z obraza,
 Mír, na veke varen pred napástmi,
 Pókoj véder, čist, neskáljen s strástmi;
 Vir šumljál mu je mrtvaške pesni,
 Palmov list je držal v roki desni,
 A na listu čitali so slóva,
 Ki jih roka pisala njegóva:
 „Vsemu svetu pač ušel lehkó si —
 Sébe nesel sámega s sebo si!“

Gorázd.

Odlomki iz človeške tragikomedije.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

III.

Usodni dan.

Ko sem bil leta 1860. v Kranji za zdravnika, imel sem veliko prostega časa. Ljudje v tistem letu niso hoteli zboleovati in moje sanje o zlati praksi so kmalu splavale po Savi. No, živeti se je dalo za silo in ker človek, dokler mu še sije zarja mladosti, ne misli na nakopičenje posvetnega blagá, počutil sem se prav dobro v starikastem mesteci in si nobenih skrbij ne delal za prihodnjost. Čitalnic tačas še nismo poznali. Zato pa je Kranj imel svojo kazino, kjer se je shajala „haute volée“, zlasti uradniki. Gospodje so me izvolili predsednikom, menda zategadelj, ker sem najbolj utegnil. Prvo moje delo v novem dostojanstvu je bilo, da sem naročil „Novice“, katerih doslej ni bilo med kazinskimi časniki. To je speklo nekatere kazinarje in malodane bi postala kriza v društvu. Pa narodno nasprotstvo začetkom leta 1860. še ni bilo tako ostro in okrajni predstojnik gospod Derbitsch, že tačas mogočen, bil je v tem vprašanji celó na moji strani.

V tistem času sem pisal tudi prvi svoj dopis v slovenski list, v „Novice“. Na Gašteji se je prigodila vojakom pri vajah neka nesreča, in vse to sem vestno in obširno opisal v „Novicah“. Dr. Bleiweis me je pohvalil in vspodbujal, naj še večkrat kaj pišem. Moje prijateljstvo z g. Derbitschem, s katerim sva skoraj vsako popoldne piketirala v kazini, bilo pa je močno omajano, ko je mož slišal, da sem v njegovem okraji nabral 1200 podpisov za tisto slovensko prošnjo, katera se je potem z 20.000 podpisi izročila Schmerlingu. To je bila prva moja narodna agitacija in dr. Bleiweis je bil zopet prav zadovoljen, ko mu prinesem cele kupe podpisanih pol iz vseh župnij kranjskega okraja.

Proti večeru sem se najrajši sprehajal ob Kokri mimo pokopališča po polji do malega senčnatga gozda, da sem imel pred seboj prekrasni razgled na Storžič, Grintovec in Karavanke. Na teh spre-

hodie sem se večkrat srečal z g. Florijanom, kranjskim meščanom, ki zdaj že tudi počiva v grobu, in šla sva večkrat skupaj ter se menila o raznih stvareh. G. Florijan je bil omikan mož, dasi brez akademiških študij in se je rad pogovarjal o filozofičnih in metafizičnih vprašanjih; socialna tačas niso še bila na dnevnem redu, kakor dandanes.

Nekega dne sva se zopet sprehajala po navadni poljski stezi ob Kokri in g. Florijan je zasukal govor na stari, a vedno zanimivi predmet, na človeško usodo in nepričakovane dogodbe v človeškem življenju.

Jaz sem trdil, da človek navzlic vsi previdnosti in modrosti ne more uteči svoji usodi in da pregovor: „Vsak je sam svoje sreče kovač“ le kaže o človeški domišljavosti in prevzetnosti. Vse se vrši po prirodnih, od stvarnika za vse veke urejenih zakonih, in v takem natančno določenem redu ni prostora za svobodno voljo, torej tudi ne za samovoljno uredbo pogojev k srečnemu ali nesrečnemu življenju. Moj spremljevalec je zagovarjal prosto voljo in menil, da se le takim ljudem godi slabo, kateri nečejo marljivo delati in nimajo dovolj trdne volje, da bi si pomagali iz zadreg in se vspeli do blagostanja. G. Florijan je lahko tako govoril, ker ga je podedovano premoženje obvarovalo pred položajem, v katerem se nahaja večina ljudstva, pred uboštvom, ki se začneja v zibeli in konča v grobu. Ko bi ga bila pa usoda postavila v siromašno koč, v kateri bi bil vzrastel v lakoti, telesni in duševni, ter v obojnem oziru zaostajal za srečnejšimi svojimi tovariši istih let, težko da bi bil sodil, da je „vsak svoje sreče kovač“.

Pritrdil pa je g. Florijan, da se prigodi človeku časih kaj tako nepričakovanega, bodi si dobrega ali slabega, da se mu izpreminja tek življenja, ne da bi vplival bil ali sploh mogel vplivati s svojo voljo. Kadar je g. Florijan izrekel kako trditev, imel je že pripravljeno dogodbo, s katero jo je dokazal. Védel sem torej, da pride zdaj kaka historija in ker je g. Florijan znal kratkočasno pripovedovati, bilo mi je vselej po godi, kadar je začel z dokazom resnice.

„Takih nepričakovanih dogodeb,“ oglasim se jaz, „iz katerih se najbolj vidi, da človek ni kos usodi svoji, kar mrgoli v zgodovini vsega človeštva in vsakega posameznega človeka. No, kakor Vas poznam, imate na jeziku kak posebno eklatanten slučaj. Sédiva tedaj tukaj v senco“ — prišla sva ravno do gozdíča — „in pripravljen sem poslušati.“

G. Florijan se nasmehne.

„Zares eklatanten slučaj, o katerem ste morebiti že slišali, ker se je po vsem Gorenjskem veliko o njem govorilo in se še govori. V mislih imam gospoda Gazolija. Ime Vam je znano?“

„Ne, da bi se spominjal.“

„Torej ne véste, kaj se mu je pripetilo?“
„Ničesar ne vém. Le začnite! Radoveden sem.“
G. Florijan jame pripovedovati.

Ko je še Lombardo-Beneško bilo priklopljeno našemu cesarstvu, prigodilo se je časih, da je kakšen uradnik italijanske narodnosti bil prestavljen ali ex offo ali vsled svoje prošnje z Laškega v druge kraje cesarstva. Po tem poti je prišel Gazoli, ki še dobro nemški ni znal, sem na Gorenjsko in dobil je pri organizaciji cesarskih uradov v petdesetih letih službo kancelista, ki je na uradniški lestvici prva stopinja od zdolaj, in še to le začasno. Plača majhna, da še jeden sam človek ne more ob nji shajati, kamo li vsa družina, žena s četvero otrok, vajenih, kakor se je videlo, boljšega življenja, nego se hraniti s krompirjem, zeljem in kruhom. Otroci so hodili prav slabo oblečeni, do malega razcapani in posebno proti koncu meseca so stradali tako, da so sosedje slišali, kako so se jokali in vpili po kruhu. Očitali so sicer Gazoliju, da ne on, niti njegova žena ne znata gospodariti, ker začetkom meseca, ko potegneta plačo, preveč tratita; a kako se more govoriti o zapravljanji pri tako neznatnih dohodkih? Iz početka, dokler Gazolijeve razmere niso bile še bolj znane, pomagal si je s kreditom; pa ta vir je usahnil v kratkem času, ko je skoraj vsak trgovec, mesar in pek v tistem mesteci imel na rovaši Gazolijevo rodbino, pa zastonj čakal, da bi se poravnal dolg.

Uboštvo je torej rastlo od meseca do meseca, in ker so upniki začeli rubiti njegovo uradniško plačo, začel se je Gazoli bati, da bi ne izgubil službe, tembolj, ker je nemškega koncepta bil tako malo zmožen, da ga v pisarni niso mogli rabiti za drugega, nego za prepisovanje in še to mu je šlo slabo izpod rok. Predstojnik bi se ga bil rad iznebil in ga je nagovarjal, naj prosi na druga mesta, kar je večkrat storil, pa zastonj. Ostal je, kar je bil in kjer je bil, ubog kancelist.

Ko je predstojnik uvidel, da se Gazolija ne more iznebiti in je sam imel večkrat sitnobe zavolj zaostajajočega dela, obrnil se je do višje instance s prošnjo, naj Gazolija premakne na drugo mesto ali pa naj ga začasno denejo v pokoj. Predstojnikov predlog se je potrdil, toda ker Gazoli ni bil stalno nameščen, nakazala mu se je plača samó še za tri mesece, potem pa se naj izpusti iz službe brez pokojnine. Predstojnik naznanivši to Gazoliju, tolažil ga je, da mu bo že preskrbel v tem času službo kje drugod; a malo mari mu je bilo za to; želel se ga je samó iznebiti iz urada svojega.

Ko je nesrečni Gazoli slišal to njega uničujočo vest, stal je, kakor okamenel pred svojim predstojnikom; ni slišal njegovih tolažilnih besed, po ušesih mu je donela le beseda: Brez službe, brez kruha, ti, tvoja žena, otroci tvoji! Zdelo se mu je, da je obsojen na smrt, na grozno smrt od lakote. Zdajci mu šine po glavi čudna misel ter mu za trenutek, kakor blisk temno noč, razsvetli črno bodočnost nesrečne njegove obitelji.

Ohrabri se in vpraša s tresočim glasom:

„Ako pa zdaj umrjem, ali bi dobila vdova pokojnino in podporo za vzgojo otrok?“ In proseče je vzdignil svoje oči do predstojnika, kakor bi on imel odločevati o smrti in življenji.

Predstojnik ga začuden pogleda:

„Vi služite več ko deset let, a ker ste zdaj le začasno nastavljeni, nima vdova zakonite pravice do pokojnine. Toda jaz menim in dozdam se je še vselej tako ravnalo, da bi se vdovi vsekako dovolila pokojnina.“

Bledo lice kancelistovo se malo zarudi in na poluglasno ponavlja:

„Vsekako dovolila pokojnina.“

„Pa čemu to vprašujete?“ nadaljuje predstojnik. „Ali ste bolni? Tudi meni ste se že delj časa zdeli, da se sušite.“

Ubogi kancelist bi bil lahko odgovoril, da pač ni čuda, ako se suši človek, ki nima kaj prigrizniti. Pa molčal je, ker menda še slišal ni vprašanja, poklonil se, kakor po navadi in odšel iz sobe v pisarno, kjer je stala njegova pisalna miza obložena z akti. Toda ni sédel k mizi, še pogledal ni, kakšno delo ga čaka, prepisovanje se mu je že davno pristudilo, temveč snel je svoj klobuk s klina ter, ne da bi se poslovil od svojega tovariša, ki je po papirji praskal pri drugi mizi, odprl vrata in naglo odšel.

Ko je stal zunaj na čistem zraku, začel je premišljevali, kam. Sklep je bil storjen, trden sklep, da se hoče umakniti s tega sveta, kjer mu je vse izpodletelo in nima niti najmanjšega upanja do katere koli službe. Čemu še dalje gledati mizerije obiteljske, stokajoče žene, slabo opravljenih, stradajočih otrok? Ako čaka, da mu poteče obrok, potem bo popolen berač in nemara da ga odženo z obitelji vred po odgonu nazaj v rojstveni kraj. Oj, kakšna sramota! Rajši umreti, le brž umreti! Ostane vsaj pokojnina za vdovo.

In Gazoli hitro stopa do stanovanja svojega, zmuzne se pod streho, kjer je védel, da visi vrv za sušenje perila, vzame jo in skrije pod svojo suknjo ter odide pri zadnjih vratih preko dvorišča na polje in v bližnji gozd. Stari hrasti so tam širili svoje veje, steze pa so vodile

na razne kraje. Nesrečni Gazoli si ogleduje drevje in konečno postoji pod hrastom, od katerega je sezala debela veja tako globoko do tal, da je bilo mogoče vrv oplesti okoli nje. Vzame kamen, priveže ga na konec vrvi in luča kamen preko veje. Potem zveže trden voz in nategne vrv. Zdaj jo poskuša, ali dobro drži in se z rokama obesi na vrv. Ko se je prepričal, da ga drži, oddahne se in séde k hrastu, glavo pa nasloni na debelo z mahom obrasteno korenino. Vrv se mu ziblje pred očmi in se vije v prepihu, kakor kača in zdelo se mu je, da se iz vozla vanj opira dvoje bodočih oči in da proti njemu zija in piha kačja glava, da ga smrtno piči.

Strah pred smrtjo mu izpreletí vse ude in da bi ne gledal te grozne kačje pošasti, stisne oči. In zdaj, ko je bil gotov z vsemi pripravami in ga je ločilo le še malo trenutkov od večne smrtne teme, preživi v duhu še jedenkrat vse svoje težavno, pusto, neplodno življenje. Tam daleč na jugu, kjer se vedno jasno nebo razpenja nad italijanskim polotokom, živel mu je oče, mal avstrijski uradnik, conte Gazoli, naslednik stare plemenite, toda obubožane rodbine. Vzrastel je v majhnem mesteci, pa dasi je časih manjkalo vsega v hiši, v spominu so se mu prikazali dnevi brezskrbne mladosti v tistem čarobnem svitu, s katerim jutranja zarja rumení vrhove daljnih planin. In vidi se mladeniča v šolah; najprirednejši ni bil, pa preril se je tako daleč, da ga je oče spravil k nekemu uradu in s tem se je pričela njegova uradniška karijera, katera pa je obtičala že na prvih stopnjah, ker ni dostal tistih nesrečnih izpitov. Kaj to? Zlati dnevi so mu napočili, pri svojem ognjišču je užival z Marjeto sladosti prijetnega družbinskega življenja, če prav v skromnih in čimdalje tesnejših odnošajih, odkar se je množil mladi narastaj. Vse to tiho življenje je preminilo leta 1848. in valovi revolucije so odnesli Gazolija z drugimi avstrijskimi uradniki vred čez jezikove meje italijanske v severne kraje.

In pričela se je dolga vrsta temnih, nesrečnih dni. Odrgran od rojstvene zemlje, odkrušen od naroda svojega, prestavljen na tuja tla, bil je tujec med tujimi in potrtn na duhu, oslavljen na telesi, kako bi mogel dobro opravljati službo svojo? No, zdaj se bliža koncu svojega trpljenja, še malo trenutkov in njegov duh, prost telesne teže, bode plaval po zraku, plaval čez mrzle, snegobeke planine in zopet bo videl preljubljeno domovino. Tam se bode spustil doli do mesteca na podnožji apeninskem in se oziral po tesnih ulicah, ali še stoji tista hišica z verando na sprednji strani, okoli katere se razkošno vije vinska trta? Na verandi je sedel ob večerih in se pogovarjal z znanci, ki so hodili po cesti mimo hiše, otroci pa so skakljali okoli njega.

In zdelo se mu je, da res spet sedi na verandi in gleda po cesti, po kateri se bližata dva črno oblečena gospoda. Dobro sliši, kako se pogovarjata in na uho mu doné sladki glasovi mäterinega jezika. Dvoje otrok pa beži pred njima in na glas in boječe kliče po očeti. Zdaj ga zagledata in že sta pri njem in objemata ga. On pa ju pritisne k sebi in vsi trije se smeje — tako srečno! Črna gospoda prideta bliže in bliže in zdaj postojita pred verando ter ga spoštljivo pozdravita. Kaj neki želita? . . .

V tem trenutku čuti Gazoli, da ga nekdo prime za rame in strese. Odpre oči in gleda ves zmeden okoli sebe. Starejši sin Alberto nagnen je nad njega in ga drži za ramo, hči Regina pa stoji pred njim in ga začudena gleda, za njo pa vidi dva črno oblečena gospoda.

„Kaj pa tu delate, oče?“ vpraša Alberto. „Povsod smo Vas že iskali. Ta dva gospoda bi rada z Vami govorila o važnih stvareh.“

Gazoli si mane oči in vstane, nejevoljen, da se mu je preprečilo, kar je nameraval in da se mora, če prav morebiti le za nekaj ur, zopet vrniti v to težavno in zoperno življenje.

Gospoda zdaj pristopita in starejši s klobukom v roki vpraša ga v italijanskem jeziku:

„Imam li čast, uklanjati se gospodu conteju Gazoliju, sinu conteja Aleksandra Gazolija?“

„Tako se je pisal oče moj in tako se pišem tudi jaz.“

„Torej,“ nadaljuje slovesno stari gospod in se pripogne globoko, „predstavljam se ponižno Vaši milosti, kot upravitelj pokojnega gospoda marquisa Umberta Gazolija, ter se priporočam prihodnjemu svojemu gospodarju, naj mi bode tako milosten, kakor ranjki marquis.“

„Jaz Vas ne razumem,“ reče Gazoli in ne vé, ali bedí ali še sanja.

Mlajši gospod, katerega je starejši predstavil za notarja, zdaj potegne pismo iz žepa.

„Blagovolite prebrati to pismo in ako Vam drago, skazati mi tisto zaupanje, s katerim me je počastil pokojni Vaš strijc.“

Gazoli razgrne pismo in bere, da ga je marquis Umberto Gazoli v Turinu postavil glavnim dedičem premoženja svojega in da s tem majorat in fidejkomis marquisa Umberta Gazolija prehaja na njega. Bere in zopet bere, a ne verjame svojim očem.

V tem zgovorni stari gospod pripoveduje, da pokojni marquis Umberto ni hotel ničesar slišati o svojih žlahtnikih, ker so ga vedno nadlegovali s prošnjami za podporo. Imel pa je zapisane vse bližnje in daljne še živeče sorodnike in kateri izmed njih ga je prosil, naj mu dá kaj podpore, ni mu je odrekel prvič, a zaznamenoval ga je, da mu ne dá no-

bene dedščine. In tako so bili tekom let drug za drugim prečrtani in ostal je jedini kancelist Gazoli, kateri se nikdar pri njem ni bil oglasil s kako prošnjo.

Stari gospod, kateremu je tekel jezik, kakor klopôtec ob vetru, hvali modrost in previdnost, da Gazoli nikdar ni zahteval od marquisa Umberta kake miloščine ali kakega posojila. Toda Gazoli je bil strijca svojega le zaradi tega pustil v miru, ker ni prav védel zanj in zarad oddaljenega sorodstva tudi ni pričakoval nobenega povoljnega odgovora.

„In zdaj,“ konča napósled upravitelj besedovanje svoje, „vabim Vašo milost, da se odpeljete z nama v Turin in prevzamete marquisovo dedščino.“

„Kolika je ta dedščina?“ vpraša Gazoli.

„Našli smo po smrti,“ razklada notar, „v raznih omarah skritih državnih papirjev v vrednosti pol milijona lir, druga posestva so pa tudi toliko vredna, če ne več.“

„Pol milijona lir!“ ponavlja Gazoli. „In to da bi zdaj bilo vse moje?“

„To in kar je hiš in posestev,“ potrdi notar.

„Ali bedim ali sanjam?“ mrmra Gazoli. „Alberto, si res ti in Regina, je li res, kar slišim? Stisni mi roko, prav trdo, da vé, da ne spim.“

Alberto in Regina se smejeta na glas in ga vlečeta za roki.

„Čutim, vidim, slišim. Torej bedim! Moj Bog, kakšna izprememba!“ In v mislih dostavlja: „Le nekaj minut pozneje in našli bi mrtvega moža.“ Plaho vzdigne oko do veje, od katere je visela usodna vrh. Zagledala sta jo tudi otroka in nánjo se obešala in se zibala.

„Stráni, le hitro stráni odtod in domóv,“ vsklikne Gazoli in hiti po stezi iz gozda uplašen, kakor bi ga preganjala divja zver.

Ne bom Vam opisaval veselja v Gazolijevi obitelji, niti začudenja po vsem mesteci, da, po vsem Gorenjskem, ko se je raznesla vest o velikanski dedščini poprej tako ubogega kancelista Gazolija.

Zdaj so vsi ponujali, česar so želeli v Gazolijevi hiši in vsak je hotel biti že od nekdanj najboljši prijatelj bivšemu kancelistu. In kako so ga zdaj hvalili vsi, njega in ženo in otroke!

Kmalu potem se je odpeljal Gazoli v blaženo Italijo in ko se je vrnil dva meseca pozneje, pripeljal se je v elegantni kočiji z livrevanimi strežaji.

Gospod conte Gazoli živi po zimi na Luškem, po leti pa se pripelje na Gorenjsko in ostane po več tednov v mesteci, kjer je prebil najhujša leta življenja svojega, ali pa na graščini svoji, ki jo je kupil ne daleč od tod.

Gospod Florijan je končal svoje pripovedovanje in umolknil.

„Pa da Vi vse to tako natanko véste! Kajti toliko fantazije Vam ne prilastujem, da bi zmislili vse te podrobnosti.“

„Zakaj ne? A, da resnico povém, slišal sem vse iz ust marquisa samega, s katerim sva že poprej bila znana in ki mi je to pravil, ko sva se jedenkrat sprehajala po tistem gozdu.“

„Je li res podedoval tako velikansko premoženje?“ vprašam.

„Pravijo, da prej več, kakor menj. Živi pa zdaj prav po knežje, skoraj bi dejal, da zapravlja. No, s takim bogastvom se dá že shajati nekaj časa.“

„Konečno,“ menim jaz, „utegne pa le usahniti.“

„Mislim, da ni mogoče. Saj so že letne obresti lepo premoženje.“

Tega pogovora sem se spominjal, ko sem letos bral v časnikih sledečo notico:

„Danes so našli v gozdu pri . . . na Gorenjskem conteja Alberta, ležečega pod nekim hrastom s strelno rano na čelu. V desni roki je držal še revolver in ni dvojiti, da se je sam usmrtil. Uzrok samoumora so bajè slabe premoženjske razmere. Upniki so mu ves imetek zarubili in te dni se prodá poslednje njegovo posestvo po eksekutivni dražbi.“

Usoda, katera je prizanesla očetu, pehnila je sina v nesrečo in smrt. —

Drobne pesmi.

Glava listič po jezeru

Nežni, zgodaj veli,

O pověj mi, kam li plavaš,

Listič osameli? . . .

Letos pa je rano

Slana dol pokrila,

Travo in cvetice,

Vse je pobelila.

Tiho bom prenašal in molčé

Svojega srcá temná gorjé;

Togo v prsno bom globíno skril,

Čez obráz pa bodem mir razlil;

12.

Listič veli, plavajoči

Ti srcé si mójé . . .

Skrijte, skrijte kakor lista

Poti so i tvójé! . . .

13.

Ni pokrila doli,

Ni cvetic, ni trave

Pobelila pa je —

Láse mójé glave.

14.

Skril bom vse, bridkóst in jéd,

Če le tebi cvéla bo pomlád,

Če radóst bo nosil tvoj obráz;

Kaj kalil bi tvojo srečo jaz?

Svojmir.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

25. Gospodična Cízara.

V majhni vasi šmihelske župnije je prebival trpin Muk. Ker je spadal med uradnike, dejali so mu gospod, ali služba njegova je bila ne le neznatna, ampak tudi nestanovitna. Živel je bolj v dolgovi in na upanje, nego o svojih dohodkih. Imel je gibčno, jako čedno ženo, katero je resnično ljubil, ker je bila proti njemu vedno ugodljiva, krotka in prijazna. Kadar mu je vrgla sreča v žep nekoliko šestic, zapila sta jih zložno zajedno. Če je bila blagajnica prazna, stradala sta pa tudi zložno zajedno: ona ni nikoli godrnjala, možu svojemu nikoli ničesa očitala. Proti drugim ljudem pa se je vedla rada precēj osorno in zabavljivo. Sosebno soseda Kucigaza je pikala neprenehoma za hrbtom, kdaj pa tudi v obraz, da so mu otroci zmerom tako blatni in razcapani. Kadar so se igrali za hišo njeno, regljala je vselej: Grših paglavcev nego so Kucigazovi ni v devetih župnijah; zakaj jih dedec ne dá v rejo ciganom, ki bi skrbeli zánje vsekako bolje od očeta njihovega, ali pa naj bi jih zaprl vsaj k packom v svinjak, da nam ne bi bilo treba gledati teh strašil. Kucigaz glasno ni rekel žal-besede, skrivaj pa se je strašno togotil na jezično sosedo. Bil je hudoben človek, ki je škodil že marsikomu z vražjimi svojimi umetnostimi. Znal je nastavljati vsakovrstna zdela, ki so naklonila tistemu, kdor se jih ni ógnil in varoval, dolgo bolezen ali kako drugo veliko nesrečo, večkrat celó smrt. Za kmetijo svojo se je malo briga, kaj rad pa je hodil na lov. Pogodil je vsako žival; zato so trdili lovci, da se je zapisal hudobcu, ki mu je dal začarano puško. Mukovka je zanosila. Kakor marsikatero tako, nadlegovale so tudi njo vsakeršne bolezni in bolečine, ki so ji jemale vso dobro voljo. Neprestano se je zadirala in vpila na vsakega človeka. Najmanjša reč jo je ujezila, da je pihala kakor gad. Na nečedne sosedove otroke se je nekoč tako razsrdila, da je vrgla nánje pomije. Kucigaz je to videl in dejal: Čakaj baba, bom ti zacvrl, da ti se bo gabil tudi tvoj pankert in mi boš še zavidala zdrave in krepke dečake moje, naj bodo zamazani in razdrapani kolikor jim drago. Vzel je puško in ustrelil velikanskega povodnega ptiča, kakeršnega še nihče ni videl v tem okraji. Desno nogo mu je bil odbil; leva, ki mu je ostala, pa je bila dolga gotovo dva čevlja. Ptiča je iztrebil in obesil pod streho na steno, ki je bila obrnena proti

Mukovemu stanovanju. Ko je Mukovka odprla okno in zagledala zdelo Kucigazovo, zazijala je, plesnila z rokama in se čudila ptiču, najbolj pa strašanski njegovi nogi. Nakaze se kar ni mogla nagledati. Povedala je vsem znankam zánjo ter jih vodila k oknu, od koder se je videla. Celó v ponočnih sanjah se ji je prikazovala in jo strašila grda divjačina in noga njena. Prišel je čas, da je porodila. Povila je zdravo hčerko, ali, o joj, imela je samó desno nogo človeško, leva pa ji je bila tanka, suha s krempeljci, vsa takova, kakeršno je molil od sebe povodni ptič na sosedovi hiši. Kucigazu se je volja na pol izpolnila. Mukovka mu je res zavidala blatne in raztrgane dečake, ali se ji ni gnusil ubogi otrok, nego neskončno smilil, da je pre-mišljevala noč in dan, kako bi mu pomogla in ga obvarovala sra-mote in zaničevanja. Kakovo ime je dala hčerki svoji, nisem nikoli čula; ljudje so ji rekali sploh: Cízara in tako jo bom imeno-vala tudi jaz. Mukovka je obvezala Cízarici ptičjo nogo tako na de-belo s cunjami in povoji, da se na óči ni razločila čisto nič od desne, človeške. Ko je nekoliko odrasla, dala ji je narediti za obe nogi jednaka čevljca. Ker sta mati in oča znala molčati, ni zvédel noben človek, kakovo nogo je načaralo Cízarici Kucigazovo zdelo. Deklica je ostala vedno zdrava kakor riba in se je razvijala brzo in krasno. Lepši in pametnejši od nje ni bil noben otrok na vsem Dolenjskem. Prikupila in priljubila pa se itak ni nikomur. Nihče je ni hotel pe-stovati ali se z njo igrati. Ljudje so govorili, da se jim mrzi, dasi niso védeli, zakaj. Celó psi so začeli lajati o pogledu njenem, kakor bi bila kaka divjačina. Očitno se je pokazala o vsaki priliki grozna ne-zgoda, da je prejela od pošastnega ptiča ne le nogo, ampak tudi odur-nost in zopernost njegovo. S petnajstim letom je dorasla in se popol-noma razcvetela in dozorela za možitev. Po ti sreči je kar kopernela, kajti je bila že z dvanajstim letom vsa zaljubljena. Imela je trdno vero, da si bo izbrala ženina lahko po svoji volji. Za lepoto se ji ni moglo primerjati nobeno dekle, ni kmetiško ni gosposko, ni domače ni nemško. Govorila je prijetno, kakor bi se ji usipale iz ust dišeče rožice, pela sladko, glasno in ubrano, kakor zvon in kadar se je smijala, trepetalo je poslušalcu srce od miline in rajskega veselja. Bog pa je obdaril tudi duh njen s čudovitimi sposobnostimi in umetnostimi. V bistrumji, v pametnem odgovorjanji in v slani šaljivosti dohajal jo je malokdo, prekósal pa nobeden ne. Pisala je gladko, razločno in lično, kakor bi bilo natisneno. Zaradi tolike nadarjenosti se je je prijel častni priimek: doktorica. Zaslovela je daleč in po pravici, kajti takega čuda rojaki naši niso še nikoli čuli in videli. Iz bližnjih in

daljnih krajev so vreli mladeniči in vdovci vseh stanov v Mukovo hišo, da se uverijo na svoje oči in ušesa, če govorica ne laže. Kdor koli je prišel, zatrnil je prvi hip, da slavé in povzdigujejo ljudje Cízaro še veliko premalo, kajti nje krasota ni zemeljska, nego nebeška; njen glas, naj pripoveda ali poje, ne človeški nego angelski. Ali to zamikanje ni dolgo trajalo. Kolikor dalje so sedeli prihodniki pri nji, tem bolj se jim je tožilo. Priljudnost njena se jim je zdela mrzla in posiljena. Oko se ji je neznano žarilo; človeka je začela obhajati groza, kajti se ni mogel iznebiti slutnje, da mu pretí nevarnost in poguba. Vsak je komaj čakal, da se poslovi in odide. Prišedši na cesto je hvalil Boga, da diha zopet zdravi, prosti zrak, o Cízari pa je nesel s sabo domóv tako mnenje, da je ne bi hotel nì za ljubico, nikar za ženo. Doktorica ni mogla razumeti in pojmiti, da se nobeden teh oglednikov ne povrne, da bi jo snubil. Mislila je, da jih žali in odbija nje obleka, ki je bila čedna ali bolj kmetiška nego gosposka. Zahtevala je, da ji kupi oče parazol, klobuček in druge take nepotrebnosti. Muk zaječí: Kako za Boga, ali ne vidiš revščine naše? Hudobno dekle se zadere: To mene nič ne briga, vi ste gospod, ne more mi se tedaj zameriti, da hočem imeti opravo po svojem stanu. Mukovki je ta prepir, ki se je ponavljal odslej vsak dan med očetom in hčerjo, začel presedati. Dejala je možu: Privošči ji to veselje, privošči! Denarja res nimamo, ali saj se dobi v prodajalnici obleka tudi na dolg. Če bova mogla, bova že plačala. Muk je vzdihnil in se podal. Tako se je prelevila Cízara iz kmetice v prvo jaro gospodično na Dolenjskem. Za mladosti moje zvale so se gospodične samó hčere višjih uradnikov, vélikih trgovcev in graščakov. Vzgleđ napuhnene „doktorice“ začel je najprej rušiti ta pošteni starinski red in običaj. Mestnim dekletom dejali smo, da so „purgarske“, večje časti jim ni dajal nihče, niti je niso želele. Zdaj pa so hotele vse posnemati Cízaro. Gospoščina se je jela širiti po mestu in po deželi kakor kolera ali kaka druga nalezljiva bolezen. Iz Rudolfovega so hodile proste punčare služiti v Gradec. Za leta dnij so se vrnile v klobučkih in kmalu so si začele omišljati klobučke vse njihove vrstnice. Cape so izpremenile tudi naslov. Že pred kakimi petnajstimi leti so se imenovale gospodične hčere vseh mestnih rokodelcev, deželskih učiteljev, kmetiških bogatinov, prvakov in bahačev. Prvo znamenje te nove dóbe je bil povsod parazol. Trdo po konci stopaje so držale to marélico razpeto, če prav je bilo oblačno in gospodje, ki so jih srečavali, pozdravljali so jih: Dober dan, gospodična! Oh, kako lepo jim je zvonela na ušesa ta besedica! Pokazale so, da znajo napredovati. Navlekle so náse drugo suknjico z mrežastimi ovratniki in vsakovrstnimi čipki, résicami, vrp-

camí, podšivi, našivi, povezami in bingeljci. Napósled so si nateknile na glavo tudi tisto nečedno, šemasto kofrnico, kateri pravijo gospóda klobuk. Tako je šlo za vrstjo, dokler ni bilo nobenega vnanjega razločka več med pravimi in jarimi gospodičnami. Take cunje so slabe in dostikrat precěj drage, ali ti stroški bi se dali morebiti še nekako utrpeti in pozabiti, ko bi bilo ž njimi vse odpravljeno. Toda izkušnja uči, da se primrzé jari gospodični tudi druge dobre domače navade. V jedi izbira, da ji ni moči ustreči. Hotela bi papkati vsak dan mesó in kofetek ob nedeljah in kdaj tudi med tednom piščence in potvičico. Resno delo se ji upira in smrdí. Z voljo lika k večjemu kako lepo perilo; pometajo, pospravljajo, šivajo in kuhajo naj pa mati in dekle. Če roditelji nečejo ugajati bedasti njeni trmi, naredí se bolno, pa se cmeri, ihti in javka, dokler se ji ne izpolni želja. Ranjki proš Arko so izustili jako modro besedo. Dejali so: Dekle, ki je omikano in pametno, ob jednom pa pridno in pošteno, sme se zvati slobodno gospodična, naj bo kate-rega stanú mu drago; malopridnice in trape pa niso vredne nikakove časti, če prav so grofovskega rodú. Dostikrat se spomnim Marentetove Marice v Šent-Petru. Bila je krasne rasti in belega, ljubkega obraza, da malo takih. Tudi ona je nosila parazol in lepo obleko, ali si jo je pošteno zaslužila. Marentetova krčma se je povzdignila z njeno skrbjo, da je spadala med najboljše na deželi: hodili in vozili so se tja radi tudi mestna gospóda. Mater so mikale bolj poljska dela, očeta pa zdravilstvo (bil je homeopat) in drugi opravki: krčmarila je Marica največ sama. Točila je prav dobro vino, znala je pa tudi izvrstno kuhati, streči ljudem in dati vsakemu človeku pravi odgovor. Pomenkovala se je prijazno s kmetom in gospodom, ponašala pa se vsegdar tako modro, da je bila za vzgled vsem dekletom našega okraja. Iz ust ji ni prišla nikoli nobena neumna in nespodobna beseda, kvantačev se je bolj bala nego kuge. Vpričo nje so brzdale jezik najhujši razuzdanci, da je ne bi užalili. Ostala je nepokvarjena in nedolžna sredi brezštevilnih izkuš-njav in prilik za greh. Ta deklica pa je bila tudi omikana in zbrisana, kakor le malo katera meščanka. Če ni bilo pivcev ali kakega družega dela, sedela je vedno pri bukvah, zvečer jo je morala mati skoraj s silo goniti spat, ker se ni mogla ločiti od branja. Po slovensko je govorila, kadar je hotela čisto in brez napake kakor kak učenik ali du-hoven, vsaka beseda bi se bila mogla natisniti. To so mi potrdili uradniki in profesorji, ki so bili gostje njeni. Ta Marica je bila gotovo vredna, da se ji velí gospodična in marsikdo ji je tudi dejal, ali skromna de-klica se je sramovala in branila te časti, prosila je gospode, naj ji reko po domače: Mica ali Marica. Tudi kak zastaven gospod bi bil lahko

hvalil usodo svojo, ko bi jo bil dobil za ženo. Ali Bog ji je namenil še veliko boljše srečo: vzel jo je mlado in cvetóčo k sebi v nebesa. Od te dične šentpeterske device se je ločila negódnica Cízara kakor noč od dné, kakor led od ognja. Delati ni hotela nič, živela je kakor lilija na polji, ki ne seje in ne žanje pa je lepše oblečena nego kralj Salomon. Po glavi ji je rojila samó jedna misel: Kako bi zasačila kakega ženina in se omožila. O fantih in možitvi se je pogovarjala po dnevi, o fantih in možitvi se ji je sanjalo po noči. Brala in pisala ni nikoli nič drugega nego zaljubljene čenče. Močno jo je prevarilo upanje, da ji bo nova njena gosposčina privedla snubačev na izbèr. Ker se nihče ni sam oglasil, jela jih je vabiti in klicati od vseh stranij k sebi. Naročala in pisarila je znanim in neznanim fantom in gospodom, naj pridejo k nji na kratek pomenek, ker jim mora nekaj posebnega razodeti. Prosila je vse vrstnice svoje in celó romarice in beračice, da bi jo po svetu hvalile in priporočale. Mnogi mladeniči in možaki so se dali res pogovoriti in jo prišli gledat. Ni moči nasteti vseh zvijač, s katerimi jih je mamila in lovila. Med prvimi se je pridrdral k nji jeden tistih malih graščakov, ki jim pravimo kurnikarji. Zapazivši, da je brezvérec, jela je Cízara prav po judovsko udrihati po resnicah katoliške vere. Sploh je zabavljala duhovščini proti vsakemu škricu, nadejaje se, da se mu bo prikupila s to nesramnostjo. Če se je oglasil kak dober Slovenec, gorela je tudi ona kakor živi ogenj za dom in pravice naše in psovala Nemce in nemškutarje, kakor da jih hoče posrebat v žlici vode. Kadar se pa je menil z njo kak nemškutar, bahala se mu je z borno nemščino svojo in imenovala naš jezik paversko krokanje. Pela mu je, ker drugače ni znala, po naše ali je trdila, da so slovenske samó besede, napevi pa vsi nemški, ker bedasti Slobenarji do zdaj niso mogli izumiti ni jednega svojega napeva. Proti kmetom je obrekovala gospôdo, da so pijavke, ki hočejo posrkati prostemu ljudstvu zadnjo kapljo krvi, proti gospodom pa je čvekala, da je kmet naš hujši od živine in ni vreden, da mu se reče človek. Prilizovala se je iz raznih razlogov vsakemu: mladim in starim, samcem in oženjenim, takim, ki so se mogli pa tudi takim, ki se niso mogli in niso smeli ženiti. Slepila je dijake višjih šol, ker je čula, da se v srcih nezrele mladeži ukorenini ljubezen kdaj najčvrsteje in najgloboče, da se ne dá nikdar več izrovati. Pomislila je, da utegnejo imeti nekateri čez šest ali osem let že dobro službo. Ako bi morala ostati do takrat brez moža — groza jo je izpreletela o ti misli — prišel bo morebiti kateri teh zvestih ljubovnikov po njo in jo odrešil mrzkega samovanja. Mukov sosed je bil krepak in jako imovit mož, ali ni bil nič srečen, ker mu

stara vedno bolna žena ni mogla nì živeti nì umreti. Cízara je upirala zaljubljeno vánj oči svoje, češ, baba pogine nemara vender le že letos, pred pustom vzame potem mene. Sploh se je milila in silila najrajši bogatinom; če ne poročnega prstana smela se je nadejati od njih lepih daril, svilnatega krila, zlatih zapestnic in drugih takih, očem in srcu ljubih rečij. Ponujala se je očividno celó sivolasim župnikom, mikalo jo je priti k njim za skrbnico ali tovarišico. Navdajalo jo je presladko upanje, da bo po bližnji njihovi smrti ogrenila ves imetek njihov, véste, tistih 40.000 goldinarjev, katere ima poleg trdne vere slovenskih kmetov vsak star duhovnik spravljene v hranilnici. S tolikim denarjem si bo kupila ženina, kakeršnega bo hotela. Vzel jo bo rad vsak baron, nikar meščan — kmeta ne bi nì pogledala. Največ prilike za lov so ji dajale nedelje in cerkvene svečanosti. Ob takih dneh in zgodah se je vselej tako nafrulila, da so jo fantje že od daleč zapazili. Če so bila druga dekleta belo oblečena, dejala je náse črno opravo, če so bile pa vrstnice črne, oblekla je belo krilo. Brez nje ni minilo nobeno proščenje. Navadno se je vstopila na kak grič, ali pa prav na dno kake doline, da so jo lahko vsi videli. Hodila je po vseh krčmah, kjer se je zbirala moška mladež, da se ji je nastavljala in jo ugrevala in zavajala z zvonkim svojim petjem. Sramú ni poznala nobenega, prepevala je rada tudi najostudnejše kvante, ako je mislila, da ugajajo vinjenim poslušalcem. Nekoč so jo čule Podgorke in so se nánjo tako razsrdile, da so pljuvale skozi okno v pivnico, kjer je sedela in vpile jedna čez drugo: Grdoba, pojdi razveseljevat v Gorjance gorjanske kozle, v krščansko društvo ti ne spadaš! Večkrat je spremljevala krdelo pijanih rogoviležev od jedne béznice do druge, grohotaje se surovim njihovim burkam. Ljudje so so zgledovali in povpraševali: Ali jo vidite? Fej te bodi! Pa taki vlačugi da bi morali reči gospodična?! Vsaki kravarici gre to ime prej nego nji. Popoludne se je napotila v lepem vremeni iz vasi in sedla pri razpotji na klop, katero si je dala sama narediti, ker se ji je zdel ta kraj posebno pripraven za nje namen. Tamo je popevala najmičnejše pesmi, katere je znala, da se je razlegalo daleč tja čez polje po vseh vaseh, ki so stale v obližji. Ljudje so se smijali in šalili: Cízara vabi! Kdor nima ljubice, hajdi na razpotje, da si jo najde. Takih neumnosti njenih bi naštela lahko še veliko ali ni treba: Cízaro zdaj poznamo. Žlahtne božje darove je rabila krivo in napačno, zato ji niso prinesli nì slave nì sreče, tem več pa nezadovoljnosti in sramote. Celih petnajst let ni delala in snovala nikoli nič pametnega in koristnega nego je vrebala in prežala samó na to, da bi ujela kakega dedca. Takove zaljubljene babe se imenujejo po pravici

na vsem svetu prismoje. Mrežo svojo je razpenjala čez vso kranjsko in nekoliko tudi čez hrvatsko in štajersko deželo; zanjke svoje imela je nastavljene celó v Gradci in na Dunaji. Ali ves ta smešni trud ji je ostal in moral ostati brezzspešen in jalov, ker ji je bilo prirojeno čudno svojstvo, da se je vsakému človeku gabila in mrzela. Vse njene vrstnice in znanke, tudi najgrše kmetice veselile in kratkočasile so se s svojimi ljubčki in se zvečine pomožile. Prelepa Cízara je bila na Dolenjskem jedina, katere nihče ni maral, nihče ljubil, nihče spoštoval. Ljudje so jo obirali ne le med sabo, ampak se ji grohotali in rogali tudi v oči. Prvotni njen priimek „doktorica“ so zavrgli in pozabili. Izmislili so si nov pridevek, ki je bil jako primeren in resničen ali zánjo silno razžaljiv, zvali so jo: Prazna mreža. Kako drugo bi bilo to zaničevanje izbegalo in morebiti ugonobilo, malopridnici Cízari pa nikakor še ni obupalo predrzno srce. Zarežala se je zabavljivo: Obrekovalci moji se jako motijo, ko mi prerokujejo, da se bom postarala brez možá. To reksi séde za mizo in napiše dolgo pismo, ki ni bilo namenjeno nič fantu nič vdovcu nego gospodarju gorjanskih višav in brlogov — rogatemu Hudobcu. Poročila mu je, naj vzame po smrti slobodno dušo njeno, ali dobiti ji mora možá, ki bo bogat in mogočen, da se bo mogla maščevati vsem tistim, ki so prezirali ljubezen njeno. List je pisala s svojo krvjo in zapečatila s črno smolo, v katero je vtisnila svoje ime. Dala ga je stari postrežnici Murdi, da ga odnese v Gorjance. Ne daleč od karlovške ceste, streljaj od stražarnice je stala velika suha bukev s štirimi kljukastimi vejami, ki so molele na vse štiri strani sveta. Na te veje se je hodil Hudobec v jasnih nočeh najrajši gugat, kar so potrdili mnogi vozniki, ki so ga videli na svoje oči. Bukvi je bilo deblo otlo od vrha do tal. V to duplino je položil prošnjo svojo, kdor je potreboval od Hudobca kake pomoči ali milosti. Vánjo je dejala tudi Murda Cizarino pismo. Tretji dan po poludne pride pred Mukovo hišo majhen, jako ličen kolesec. Z njega stopi dolg, porasten mož. Oblečen je bil drugače tako, kakor kočevski krošnjari, na glavi pa mu je čepela rudeča kapica, kakeršne nosijo Vlahi. Tujec gre v hišo, pozdravi priljudno vse domačine in poklonivši se Cízari veli: Prišel sem te snubit. Mukovka pogrne mizo in prinese nekaj borne jedi in 'pijače. Snubač je niti ne pogleda nego sname preramno torbico ter izvadi iz nje za poln koš pečenke, butilij najslajšega vina pa toliko, kolikor jih je moglo stati na veliki hrastovi mizi. Po veseli pojedini razodene Cízari gorečo svojo ljubezen in jo prosi, da bi šla précej z njim na ogled v njega gorjanski grad; če bo zadovoljna, praznovala bosta poroko svojo še tisti dan o polunoči.

Cízara je komaj čakala takevega povabila. Skočila je z ženinom na voz in iskreni konjiček je zadirjal z njima proti Gorjancem. Vrnila se je domov še le čez štirinajst dni. Mukovka radovednim sosedam ni hotela povedati, kamo se je odvezla. Zlagala se jim je, da je šla k sestri svoji v Sotesko. Odslej Cízara ni lovila več ni mladeničev ni vdovcev. Vse življenje njeno se je predrugačilo. Od jutra do večera je spala, potem pa sedla za mizo in se gostila z roditelji vred v pozno noč z divjačino, piščeti, plečem in vinom. Muk je stare svoje dolgove poplačal in ni delal novih, hiša mu je bila založena z vsakim blagom, z vsako dobroto. Mesa se je nakuhalo vsak dan, da je ostajalo ne le družini, ampak tudi psom, mačkam in prašičem. Ljudje so mnogo ugrabili, od kod je prišlo Mukovim toliko bogastvo. Večina je sodila, da jim je pomogel bankovčar Prelesnik. Ženske so iskreno hvalile Cízaro, da se je spametovala in poboljšala, samo to se jim je čudno zdelo, zakaj gre vselej takrat od doma, kadar se približuje kaka nevihta. Sestrična njena je bila mesec dni pri Muku na počitnicah. Radi bolehnosti več nočij ni mogla skoraj nič spati, pa bi se bila rada menila kaj s Cízaro, ki je ležala v isti izbi. Ali zaman jo je klicala. Ko je vstala, da bi jo potresla in vzbudila, našla je nje posteljo prazno! To je bilo potem vsako noč in tako se je zlahotnica uverila, da Cízara ne spi nikoli doma. Popolnoma pa je razjasnil vso skrivnost gospod Brnác. Ta mož je bil nekdanj uradnik pa je pustil službo, ker se ni mogel navaditi jarma. V krčmi se je seznanil z Mukom, ki ga je povabil, da bi prišel večkrat k njemu na dom. Cízara mu se je dobrikala na vse pretege, da bi ga vnela za se in dobila za možá. Ko ji je izpodletelo, prisegla mu je osveto. Brnác je hodil rad na Gorjance, nekoliko radi dobrega zraka, najbolj pa zato, da bi se pogovoril kaj z bistrournnimi Podgorci, katere so škrici in njih podrepniki razvpili za bedake, ker spe reveži na trdi slami in nosijo debele, robate srajce. Jednoč zatekla ga je v hosti huda ura. Skočil je pod skalo v jazbino. V tem zavetju je hotel počakati, dokler bi se zopet izprevedrilo. Videti ga ni mogel nihče, ker je raslo pred zijalko grmovje, on pa je razločil prav lahko vse, kar koli se je godilo in vršilo na bližnji trati. Prikorakala sta tja držeč se za roke velik, kosmat dedec in — Cízara! On jo je vprašal, smijoč se, če je že kaznovala ljubimce svoje, ki so bili proti nji tako trdega srca. Cízara mu odgovori: Ne boj se, utekel mi ne bo nobeden. Nekateri sem že malo požgčkala. Uradniku, ki mi je ugrabil najprvi dušni mir, še tisto leto pa se oženil pri drugi, prestopila sem otroka, da ne bo mogel nič več rasti. Roditelji bodo javkali in jaskali, jaz se jim bom pa smijala. Sosedu, ki ima staro babo, pre-

žela sem žito, govoreč: Pol meni, pol tebi. Dobil bo samó polovico pridelka, druga polovica preselila se bo na našo njivo. Graščaku — kurnikarju pobrenkala bom danes vse polje s točo, nijedna bilka ne sme ostati po konci. Svaku svojemu, ki je videl grdo mojo sestro, mene pa ne, usadila bom o prvi priliki v srce črno muho, da ne bo nikoli zadovoljen nì z ženo svojo nì s stanom svojim. Modrijanu Brnáču sem se pa že maščevala. Prišla sem mu do živega brez copernije. Najprej sem ga razglasila za tatú. Ker je pa poštenje njegovo preveč znano, niso mi hoteli ljudje dosti verjeti, zato sem ga osvinjala v ljubljanskem časniku z z debelo lažjo, da je nesramen človek, ki pohujšuje nedolžno mladino. — Po tem pomenku se je pridružilo ti dvojici še veliko drugih dedcev in bab. Kosmatina so pozdravljali vsi za vladarja in vodnika svojega. Zatulili so mu trikrat: Živio kralj naš slavní Hudobec! Prepevaje grde kvante je plesala druhal četrtnko ure po trati, potem pa zavrnila in se dvignila v oblake. Zdaj je Brnáč zapazil, da ima Cízara samó jedno nogo človeško, drugo pa tičjo. Kmalu je začelo v zraku strašno mešati se, vreti in vršati. Predno je preteklo deset minut, pobila je toča skoraj vso šmihelsko, prečinsko in mirnopeško župnijo. Brnáč je oznanil ljudem, kaj je videl in slišal v Gorjancih. Ko je Cízara zapazila, da so nje tajnosti izdane, zbala se je srda in napada rojakov svojih in je pobegnila v hribe k Hudobcu. Prikazala se ni nikoli več nobenemu našemu človeku, zato se ne more nič védeti, če živi ali je že poginila. Tudi Muk je zapustil dolenjsko stran in se preselil na Hrvaško. Neki trgovec nam je pravil, da je govoril z njim v Zagrebu. Služil je tamo več let policiji za vohuna, potem pa so ga dijaki naklestili, da je bojè umrl. Brnáč je bil tako razkačen na Cízaro, da se ji je hotel na vsak način osvetiti osramotivši za večne čase njo in spomin njen. Opisal je nje življenje in razložil prav na tanko vse nje hudobe, sleparstva in budalosti. Te bukve je imenoval: Prazna mreža. Mislil jih je dati na svetlo, da bi poznali vsi Slovenci peklensko pošast, ki je okuževala in oskrnjevala toliko let dolenjsko življenje in poštenje. Prišle pa so vmes neke nepričakovane sitnosti in zapreke, da se je moralo tiskanje odložiti. Brnáč je umrl in z njim tudi namen njegov. Rokopis se je ohranil ali ne vém, v čegavih rokah se zdaj nahaja. Gostje naši so ga prinesli večkrat s sabo v krčmo in nam brali iz njega tako mične in čudne prigodbe, da smo kar zijali in strmeli. Kadar bom zadela kaj dosti v loteriji, dala bom „Prazno mrežo“ précej o svojem strošku natisniti.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XII.

Vsak človek ima kako stvar, ki mu je posebno mila in draga; čuva jo, kakor punčico v očesi, a ne bi se mogel od nje ločiti tako rekoč za ves svet ne. Pa ne le posamezen človek, tudi narodi čuvajo take spomine, ki so jim sveti po svoji starosti, po svoji umetni vrednosti ali pa po tem, da so ozko zvezani z usodo naroda samega. Takšna svetinja je hrvaškemu narodu prelepa stolna cerkev zagrebška.

Ko se je dné 9. novembra leta 1880. stresla zemlja in so vsak čas dohajala poročila o novih nesrečah, ni nobena vest obudila toliko žalosti, kolikor ta, da se je podrla stolna cerkev. Starim ljudem so kar solze stopile v oči; saj si Zagreba niso mogli niti misliti brez starodavne stolice. Kmalu se je razjasnilo, da se je le obokani strop podrl in da se je sredi cerkve omajalo nekoliko glavnih stebrov; ali škoda je še zmerom bila toliko, da je marsikdo zmajal z glavo in rekel: „Jaz že ne doživim, da bi se v nji zopet opravljala služba božja.“ Toda hrvaški narod ni obupal; kakor je samega sebe že tolikokrat s svojimi močmi rešil pogina, tako ni dal, da bi mu propadel ta redki spomenik stavbinske umetnosti, ki je od veka do veka gledal vso njegovo dobro in slabo srečo. Povzdignili so se zakladi, pobirali milodari, a minilo je samó pet let, in stolna cerkev se je iz razvaline svoje povzdignila nova in lepa, kakeršna še ni bila od postanka svojega.

Kakor mlada nevesta, ki čaka ženina svojega, tako je stolica divno opravljena čakala trenutka, da bode zopet posvečena in izročena vzvišenemu svojemu namenu; in kakor prijatelji in znanci prihajajo nevesti čestitat ter ji na večer pred srečnim dnevom pojó, tako so zagrebški umetniki in domoljubi v predvečer posvečenja (dné 6. novembra) napravili v sijajno razsvetljeni stolici cerkveno-glasbeni koncert ter ž njim še bolj povzdignili srca zbrane množice, ki je pobožno ginena kar strmela in se čudila krasoti stavbinske umetnosti. Dné 8. novembra t. l. pa je véliki zvon veselo naznanjal, da se ob petletni grozni obletnici zopet odpira hram božji. Kdor je mogel, hitel je tja, da bode priča novemu zgodovinsko imenitnemu dejanju; da vidi novo posvečevanje tolikanj svetega mesta. Redka zadovoljnost se je sijala na obrazu tisočerih pobožnih kristjanov in svestnih rodoljubov, in ko je po dovr-

šenem opravilu kanonik Veber stopil na leco ter s kraljem Davidom veselo vskliknil: „Oj, Gospod, kako lep je Tvoj stan!“ odmevale so te psalmistove besede gotovo v srcih pričujoče množice, in kadarkoli bo kdo stopil v to vežo božjo, ponavljal jih bo zopet in zopet. —

Predno opišemo to prelepo in imenitno svetinjo hrvaškega naroda, mislimo, da ne bode odveč, ako čestitim čitateljem „Ljubljanskega Zvona“ povémo nekoliko črtic iz njene preteklosti.

Ko je leta 1093. ogerski kralj sv. Ladislav utemeljil škofijo zagrebško, trebalo je tudi dostojne stolne cerkve, kakeršne takrat v Zagrebu ni bilo. Ladislavova smrt (1095. l.) in državne prekucije so nekoliko ovirale imenitno delo, vendar pa se je zidanje cerkve začelo še v XII., a dovršilo v začetku XIII. stoletja. Leta 1217. posvetili so jo v navzočnosti ogersko-hrvaškega kralja Andreja II., ki je ravno takrat v Zagrebu nabiral križevniško vojsko za Palestino. Ta cerkev je bila po splošni tedanji šegi zidana v romanskem zlogu. Razdeljena je bila v tri ladje vstric in jedno povprečno, da je vsa cerkev imela podobo križa. Toda ta cerkev je stala komaj četrt stoletja, kajti leta 1242. prihrumeli so divji Mongoli in jo tako popolnoma razdejali, da ni bila več za rabo.

V tem so po Evropi začeli zidati gotske cerkve in celó stare romanske so prezidavali po tem zlogu. Tudi v Zagrebu so tedaj za novo cerkev napravili osnovo v gotskem zlogu, prav tako, kakor je bila osnovana prelepa cerkev v Regensburgu ali pa cerkev sv. Vrbana v Troisu na Francoskem, kar nam najbolje priča, kako so Hrvatje že takrat ljubili lepe umetne stavbe in da niso bili divjaki, kakor radi trdé narodni naši nasprotniki. Velikansko delo pa je počasi napredovalo. Tedanji zagrebški nadškof Timotej (1264—1287. l.) dal je razvaline stare cerkve od prečne ladje do tal podreti ter srednji ladji dozidati svetišče in apsidó, potem pa še desno in levo apsidó postranskim ladjam nasproti. Pa še je vsa dolnja cerkev bila v razvalinah. Isti škof Timotej je položil tudi še temelj dvema zvonikoma, ali po njegovi smrti so državne prekucije ustavile zidanje in še le v tretjem desetletji XV. veka je bila vsa cerkev z zvoniki dodelana, in sicer tako, da sta postranski ladji bili jednako visoki s srednjo. Pa še istega stoletja je cerkev trpela veliko škodo od požara, ko je celjski grof Ulrik bil hrvaški ban ter požgal hiše zagrebških kanonikov. Minilo je zopet mnogo let, predno so cerkev mogli popraviti.

V začetku XVI. stoletja so zgradili cerkev z močnim obzidjem, da bi jo zavarovali pred Turki; ali večja nesreča jo je zadela tedaj od druge strani. Ko namreč zagrebški škof ni hotel priznati novega hr-

vaškega kralja Ferdinanda avstrijskega, poslal je Ferdinand v Zagreb grofa Turna s španjolskimi vojščaki, ki so neusmiljeno streljali v škofov grad in cerkev, kateri so podrli oba zvonika, lepo sprednjo stran in vso streho (1528. l.). Na to je cerkev vse XVI. stoletje in tudi še v začetku XVII. stoletja bila brez zvonikov in brez sprednje strani, a pokrita je bila za silo z deskami. V tem je bil leta 1624. v Zagrebu grozen požar in vihar je zanesel ogenj tudi na stolno cerkev. Ko je pogorela streha, zvrnil se je težek železni križ na cerkev, prodril obok nad svetiščem in zdaj je tudi v cerkvi pogorelo vse, kar ni bilo zidano. Kuga in lakota sta zavirali popraviljanje do leta 1632.; takrat pa je kranjski mojster Janez Albertal iz Trebnjega sezidal novi obok nad svetiščem. Toda kakor drugi zidarji tedanjega časa, tako niti naš rojak ni razumel gotskih stavb in osnoval je obok prenizko ter ga naslonil na zid, a ne na posebno stebrovje. Isti Janez Albertal je od leta 1633—1641. sezidal visok zvonik od samega štirioglatega sekanega kamena. Leta 1645. je cerkev zopet pogorela in ker je bila čez leto dnij brez strehe, podrl se je od velike deževne mokrote kos oboka ter pokončal več oltarjev, orglje in drugih stvari. Janez Albertal je tedaj leta 1647. tretjič prišel v Zagreb, da je poškodovano poslopje znova popravil.

Tako je ostala cerkev do leta 1880. Znotraj se je po spačeni šegi barokizma marsikaj napravilo, kar je zakrilo prvotno stavbeno lepoto ter cerkvi dalo vse drugo lice, dokler ni sedanji kardinal Josip Mihalović leta 1878. pozval slavnega umetnika Schmidta z Dunaja, da načrta osnovo, kako bi se krasna stolica dala tako ponoviti, kakor zahteva nje gotski zlog in kakor jo je nekdanj osnoval nje začetnik, bržkone isti, ki je zidal tudi krasno cerkev v Regensburgu. Višji stavbeni svetovalec Schmidt je zagrebško cerkev na tanko proučil, napravil vse črteže ter težavno delo poveril svojemu najboljšemu učencu, zvédenemu mojstru in umetniku Hermanu Boletu, ki se je na to preselil v Zagreb ter se takoj lotil dela. Dne 18. avgusta l. 1880., na rojstveni dan presvetlega našega cesarja, položili so z veliko slovesnostjo temelj novemu prezidavanju, a dne 9. novembra istega leta se je o groznem potresu podrli ves obok, ki ga je Albertal krivo sezidal, ter zasul in zdrobil krasni veliki oltar, zlati tabernakelj in drugih dragocenostij, katerih je bilo ravno v svetišči največ.

Danes je cerkev znotraj vsa popravljena in ponovljena, zunaj pa je dovršena okoli svetišča in stranskih apsid. Zidana je v gotskem zlogu ter znotraj in zunaj obložena z zglajenim štirioglatim kamenom. Sprednja stran, ki še ni ponovljena, kaže nam romanski zlog; ali to

je samó naključje, kajti potem ko so Turnovi topovi razdejali staro gotsko čelo, popravili so je samó, da je bilo, ter so mu vzdali romanska vrata od kake druge podrte cerkve. Tudi so mu zazidali nekdanji okrogli roseton in napravili neukusno podolgasto okno. Vse to se bo po novi osnovi prezidalo po gotškem zlogu. Ob krajih sprednje strani sezajo do podstrešja lepi gotski temelji za dva zvonika, ali samó na južnem temelji je povzdignil že imenovani Albertal sedanji močni in visoki stolp, ki se je ob zadnjem potresu nekoliko razpočil in so ga do zvonov morali podreti. Meri pa tudi zdaj še čez 63 metrov. Ponovljena cerkev imela bo zopet dva zvonika v strogem gotškem zlogu, ki bosta do vrh strehe imela 93 metrov.

Šest vitkih lepo zrezljanih stebrov loči notranjo cerkev v tri jednako visoke ladje, od katerih sta postranski ožji ter od srednje za toliko krajši, kolikor jima prostora jemljejo temelji za zvonike. Postranski ladji imata vsaka po četvero visokih gotskih oken, katere znotraj in zunaj tanki podporni stebri ločijo drugo od drugega. Šest stopnic in lepa kamenitna ograja veže srednjo ladjo z vzvišenim, jako prostornim svetiščem, čigar obok se zdaj naslanja na štiri močne ali ukusno zrezljane stebre; za svetiščem pa je peterokotna apsida s petimi visokimi okni in ravno tolikimi rosetoni, ki jih na zunanji strani ločijo lični podporni stebri. Postranske ladje zapirata manjši trikotni apsidi, ki sta tudi razsvetljeni z visokimi gotskimi okni. Obokani stropi kažejo nam modro zvezdnato nebo, sicer pa vidiš po cerkvi le toliko ornamentalne slikarije, kolikor je treba, da se še bolj povzdigujejo lepe stavbinske oblike. Prelepi kras so tudi okna, ki so raznolično pobarvana ter čarobno razsvetljujejo cerkev. V svetišči nam kažejo vnebohod device Marije, cerkvena patrona sv. Štefana in sv. Ladislava, in druge svetnike; na ostalih oknih vidimo pa samó raznobojno ornamentiko, ki je po Boletovih načrtih tako divno zložena, da ne vėš, če ni lepša od podob. Okna v vėliki apsidi so že leta 1847. po naročilu ranjcega kardinala Havlika narejena v Monakovem; ostala so letos izdelana v Innsbuku in na Dunaji, a darovali so jih hrvaški velikaši. Sredi svetišča je vėliki oltar s kamenitnim gotskim baldakinom, nad katerim stoji prelepo zrezljana podoba sv. križa, a za oltarjem v apsidi so sedeži za škofe, kanonike in prebendarje. Okoli svetišča je nameščenih deset plinovitih svetilnikov, ki sijajno razsvetljujejo cerkev. Ostalih oltarjev za zdaj še ni, a bode jih deset; v vsaki stranski apsidi po jeden, a po četvero na vsaki strani ob zidu. Pred potresom je bilo po vsi cerkvi petindvajset marmornatih oltarjev, ali ker se nobeden ni ujemal z gotskim cerkvenim zlogom, podarili so jih drugim cerkvam; le dva sta

začasno še ostala, kakor je tudi ostala marmornata leca, ki jo je leta 1695. izdelal kranjski klesar in ljubljanski meščan Mihael Kusa. Nad vhodom v srednji ladji je kor z dragocenimi orgljami, ki jih je leta 1855. za 26.000 goldinarjev zložil slavni umetnik E. T. Valke iz Ludvigsburga na Virtemberškem.

Prostor nam ne dopušča, da bi opisali tudi bogato zakladnico ter veliko in umetno zidano zakristijo, ki je ob enem kapela, v kateri stari gospodje po zimi mašujejo. Pa saj smo tudi sicer le toliko povedali, da bi Slovence opozorili na ta prelepi hram božji, o katerem je tuj, nepristranski umetnik rekel, da je samó zavolj njega vredno, da človek potuje v Zagreb.

Podgorka.

Spisal Matej Tonejec-Samostal †.

Solnce je zašlo za mogočne gore, le še sivi vrhovi so bili v žaru, in obnebje nad njimi je bilo z rudečo barvo prevlečeno; ali tudi vrhovi so jeli naglo izpreminjati barvo, potemnili so se in obnebje nad njimi je izgubilo rudeči žar; pokazala se je tu pa tam svetla zvezda na njem in vedno več lučic je lesketalo v neizmerni višavi. Na obrežji, z vrbjem obrastemem, stala je lesena hišica s slabim plotom ograjena. Temno je bilo v borni koči. Za nekoliko korakov od samotnega bivaljšča dveh prebivalcev je šumljal bister potok. Mrzla voda mu je dotekala iz različnih studencev, ki so izvirali izpod apnenikovega skalovja. Krasen mir je miroval krog in krog — bilo je v soboto večer — in ljudje, ki so imeli v gorah opraviti, bili so že z večerom vred odšli v bližnje vasi. V samotni koči se je posvetilo, prižgal je nekdo slabo luč. Na mizi je brlela „léščerba“. Nasproti te samije, ónkraj potoka v skalovji se je čul glas ponočne ptice uhariče, da se je razlegalo in odmevalo od skalin. Jež, ki je bil dosedaj skrit, odšel je na ponočno delo in lisica je zapustila berlog svoj, tudi jazbec je prilezel iz temne luknje, ter šel pogledat, kaj bi se dobilo za prazni želodec. A ti trije ponočnjaki niso kalili ponočnega mirú; delal je vsak sam záse in lovil po tiho na svojo roko.

Priletna ženska, vendar še močna, čeravno suha kakor kol v plotu, a za to koščena in žilasta kakor smreka, ki vzraste na skali, prinesla je nekaj v lešeni skledi na mizo. Bila je kaša, vroča, da se je kadilo

iz nje. S klopí pri peči se je pobral, ko je zadišala kaša, fantalin in sédel k mizi, v tem, ko je šla žena zopet ven in prinesla drugo posodo v izbo. Mleko je bilo v ilovnati skledi; posirjeno, toda posneto mleko. Na obrazi pri mizi sedečega, moškega prebivalca te samije se je videlo, kako dobra vendar mora biti ta večerja, kajti komaj je čakal, kedaj bode smel mahitati z veliko leseno žlico po gorki kaši. Črne oči so se mu zalesketale pod čelom, ko je pogledal stari teti v obraz, kakor bi hotel reči: „Ali udariva po nji?“ z žlico v roci.

„Môli, Janez!“ pravi stara.

Précej sta končala navadno molitev, ki sta jo opravljala pred jedjo.

„Ali bodeva prizajemala, ali mleko na kašo vlila?“ vpraša nepotrpežljivo dečko.

„Prizajemala! saj vidiš, da je prevroča kaša, da bi se smelo mleko nánjo viliti.“

Janezu je bilo vse po volji, da se je že le začelo jesti.

„Tako sem se urezal danes,“ pravi črnolasi dečko po večerji, ko se mu je v želodci nekoliko poravnalo, „da mi je kar curkoma kri lila iz prsta.“

„Kaj si neroden!“

„Nisem bil neroden; hotel sem hudovitnovno vejo zeló pri tleh odrezati, da bi bil napravil prav močno trto iz nje, in nož mi je izpodletel, pa kar pocedila se je kri iz prsta. Tisto metlo, ki leži zunaj na klopí, sem imel zvezati. Ravno gori pod Belo skalo sem bil, kozé pa so stale vrh Kremža. Bilo je že proti večeru in gnal sem potem kmalu domov.“

„Koliko metlá si napravil?“

„Dve česminjevi in jedno brezovo, pa tisti dve iz resja, ki sem ju včeraj pozabil na Kremži, prinesel sem tudi domóv. Kmalu bode toliko narejenih, da jih bode vredno nesti doli v vas h kmetom na prodaj, če boste hoteli.“

„Zdaj jih še ne bom nikomur ponujala, bolj tja v jesen, ko bodo ljudje nástelo napravljali; takrat se bolje prodadó. Tudi nama bodo kmetje lože kaj od žita ali od družih poljskih pridelkov dali za nje, kakor zdaj, denarja tako nikdo nima v teh časih. — Ali ti živina dobro hodi?“

„Dobro, tako da bi jo lahko pustil, same bi prišle zvečer domóv; tako so se privadile ubogati. Če hočete, da grem časih z Vami v goro korenine kopat, spustim zjutraj kozé. Sivka jih bode tako lepo vodila, da zvečer gotovo vse štiri dobiva, ko prideva domóv.“

„Potrebovala bi te že, ker dostikrat je treba tako v skalovje lesti, da me vse mrzi, ali ker ni nikogar z menoj, moram sama iti za rožami in koreninami. Vendar zdaj, ko si v prst urezan, boš moral le pri kozah biti, da se zopet pozdraviš.“

„Prst bode kmalu dober.“

„Bo, ali pa ne! Kako si ga obezal?“

„Dobro; kar naravnost k studencu sem tekel, tja k tistemu mrzlemu, ki izvira pod Kremžem, in do dobrega sem izpral rano, potem pa sem natrgal perjiča od rož „Lovčeve Nežice“, tistega perjiča, ki tako trdo po zemlji raste in navezal sem ga na rano, pa vém, da bode v malo dneh popolnoma zaceljena.“

„Že prav tako, to perjiče je dobro. Dovolj rade se rane celijo po njem, če se précej rabi. Toda zmiti se morajo poprej, in še le potem se dene mastnato perje nanje, kakor si ti naredil.“

„Zakaj pravite temu perju, da je perje od rož „Lovčeve Nežice“?“

„Lovčeva Nežica je bila hčerka dobrih staršev, toda zgodaj je izgubila svojega dobrega očeta, skoraj tako, kakor se je izgubil tvoj oče. Povest nekako tako-le pripoveduje o nji:“

„Nežica je bila hčerka nepremožnih staršev. Živel so v gorah. Oče ji je bil lovec, mati ni imela družega posla, kakor opravljala je domača dela. Živel so zadovoljno, ker potreb ni bilo posebno veliko pri mali družini, in čeravno tudi dohodki niso bili posebni, vendar se je zaslužilo za vse potrebe.“

„Svojo hišico so imeli, in celó nekoliko zemlje krog nje je bilo njih, da se je jeseni, čeravno malo, vendar vsaj nekaj pod streho spravilo za zimo. Šel je mož jesensko jutro od doma v goro. Minil je dan, nastala noč. Mati in njena hčerka sta pričakovali očeta, ko se je stemnilo. Toda ni ga bilo. Ali prigodilo se je večkrat, da je prenočil v kaki kolibi v gorah in je prišel še le drug dan, torej skrb ni bila še prevelika. Mislili sta, da pride jutri; ali zopet je pretekla dan, in lovca ni bilo z gore. Zdaj jih je jelo bolj skrbeti, posebno ker je vrhove gora obelil sneg. Mnogo so ljudje prehodili in preiskali v hribih, ali nikdo ni mogel zaslediti lovčevih stopinj. Ostale sta ubogi zapuščeni. Debel sneg je pokril zemljo in prejekali sta reva v veliki žalosti zimski čas. Nežica je bila dekle štirinajstih let. Tako je ljubila očeta, da je prejekala več dnij, nego poprej ves čas v svojem življenji, od kar se oče ni več vrnil. Ni mogla verjeti, da ga ne bode več videla. — Ko je prišla zopet pomlad, bila so lica lepe lovčeve Nežice blede in upadla, čeravno je bila poprej rudeča, kakor jábolko na jablani. Grozno je trpelo nežno čuteče srce v mladih prsih, težek kamen

je tlačil ubogo zapuščenko, in ravno tako je žalovala njena dobra mati. Sneg se je stal, vedno krepkejši so postajali solnčni žarki. Ptice so zopet jele za gnezdo napravljati v zelenem gozdu. Kakor vsako pomlad so prišle prijazne pevke in naselile so se nekatere v drevji krog lovske hišice, toda letos je vladala žalost v tem mirnem kraju. Nikdo več ni presajal cvetlic, nikdo jim ni prilijal, kakor druga leta. Pred kočo je sedela zamišljena ženska, zrla je v skalovje in zopet si je brisala solze iz očíj. Bila je žena lovčeva, sama je sedela, ni ji bilo tolažnika. Hčerka je izginila zjutraj in ni je bilo nazaj. Materi je poprej večkrat pravila, da pojde sama iskat očeta in oba bodeta prišla zopet domov; toda vedno ji je mati ubranila, da ni šla v goro, kjer so ji bile steze neznane. Že nekaterekrat jo je zahitela in jo obrnila, ko je šla deklica od doma. Pogovorila jo je in tolažila, pravila ji je, da se izgubi ako pojde od doma. Ali deklica je dejala, da dobi očeta, ker mnogo je že molila in prosila, ter da jo bode vodil angelj váruh, da se ji ne zgodi nič hudega. Pravila je, da je videla očeta v sanjah, in rekel ji je, naj le pride ponj, pa bode zopet mati vesela. Res, izgubila se je deklica, ki je tudi mater videla vedno žalovati, in ni je bilo več. Zašla je v skalovje, hotela je pripeljati žalostni materi izgubljenega očeta in ji napraviti največje veselje. Ali izgubila se je sama in gorje materino je postalo toliko večje. Pastirji so čuli klicanje v pečinah, ko so poganjali zvečer čede proti domu, a vedeli niso, kdo kliče. Tema je pokrila dolino in hrib, Nežice ni bilo, materi pa je žugalo od žalosti počiti srce. Drugo jutro pa ni bilo več čuti glasu v skalovji, kjer je zvečer ubogo dete klicalo po očetu.

„Mati je hotela sama za hčerko, toda ni mogla; slabost in žalost je bila večja, kakor njene moči. Hiteli so možaki, katerim so bile steze znane, klicali so in iskali po izgubljeni siroti, toda zastonj! Še le po dolgem iskanji so jo zasledili po rudečih kapljicah, ki so bile posušene na ostrem kamenji, kjer si je ranila nožice deklica, ko je šla za očetom. Vendar nikdo je ni mogel več najti, izgubila se je. Ljudje pa so rekli, da je vzrastlo iz solz, ki jih je pretočilo dekle iskaje svojega očeta, da bi ga pripeljalo zopet žalostni svoji materi, in iz kapelj krvi, ki ji je tekla iz ranjenih nog, dvoje sorte cvetlic, ki so si jako podobne. Prva, ki je vzrastla iz pretočenih solz, ima nežen belorumenkasti cvet, druga pa, ki so jo porodile kaplje krvi, je prvi popolnoma podobna, samó da je cvet njen višnjevkast — violeten. Zasejali sta se, da rasteta zdaj po vsem predplaninskem pogorju. Na nizkem steblici visi nežni cvet, perjiče pa se drži zemlje in je mehko, gladko in leži tako blizu pri tleh, da ga še kosa ne zadene, ako senoseki pridejo na gorske

senožeti travo seč. Peresca, ki so nekoliko mastnata, pa pravijo ljudje, imajo zdravilno moč, posebno za rane. Zato jih trgajo, ako se kdo ureže ali useka in jih devljejo na rane. In ravno zarad tega leži perje tako pri tleh, da ga ne more ni kosa poseči, ne živina popasti, da si ga morejo ljudje vsak čas natrgati, ako ga potrebujejo."

Cvetlica, o kateri govori povest, ni druga, kakor v botaniki znana: *Pinguicula*.

Latinsko-nemške šole v Slovencih od XIII.—XIX. veka.

Spisal Andrej Fekonja.

Prve početke višje naobraženosti so prejeli Slovenci dakakor od Nemcev, katerim so bili povse podložni že sèm od zadnje četrtine VIII. stoletja. Vendar ta iz Nemčije podajana duševna hrana ni bila nemška, temveč le vseobčna tedanja latinska, a je sprva, kakor povsod, tako tudi v Slovenski morala biti jako neznatna in omejena. Pouk je bil sploh jedino v rokah duhovnikov, v óni dobi prvih dvorskih svetovalcev in deželnih uradnikov; zato so bile posebno pri cerkvah, in to največ po mestih, tedaj osnovane skromne šole, v katerih so dijaki, ne samó za cerkveno nego tudi za svetsko službo odločeni, dobivali potrebnih náukov.

V naslednjih vrsticah podajem Slovencem nekatere črtice: kje, kedaj in kako so bile pri nas utemeljevane šole, od kar nam je po poročilih znano, pa do začetka sedanjega veka. Podatke za to sem vzel iz Sim. Ljubića knjige: „Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske“, na Rieki II. 1869 str. 538—544.

Prvi sledovi javne učilnice v Slovenski se pokazujejo v stolnem mestu Ljubljani. V listinah tamošnjega križevniškega reda od XIII. stoletja se omenjata dva ljubljanska učitelja, neki Jakob in Volflin iz Loke. Šola, katera je bila XIV. veka pri Sv. Jakobu tam ustanovljena, preživela je le prav malo časa; ali l. 1418. se je z dovoljenjem nadvojvode Ernesta znova odprla, da bode pozneje začetek večje in vspešneje. V Celovci se nahaja spomin o neki šoli, katera je tam obstojala že leta 1355.; pozneje je bila razdvojena na plemenitaško in na meščansko, ter poleg njiju še je bila napravljena jedna vsa nemška. Za vsako je bil po jeden učitelj. Tudi v Kamniku je bila šola že leta 1393., ker je tedaj neki Oton Stüppel tam podaril svoj vrt za mestnega učitelja; a v Ribnici izvestno leta 1407., kakor nam poroča

Barkhard Zeng v svojem letopisu, da je prišedši v Kranjsko tega leta, na ribniški šoli prejel prve nauke.

V dobi protestantizma, v drugi pol. XVI. stoletja, bilo je po večjih mestih v naših krajih utemeljenih še več in bolj dovršenih šol, samó žal! da le za novoverske namene, in to po deželnih stanovih. Taka „evangeljska“ šola je bila zopet v Ljubljani leta 1565. ustanovljena pri Leonardu Budini po osnovi ljubljanskega superintendenta Krist. Spindlerja in slovenskega pisatelja Jurija Dalmatina, s tremi razredi. Glavna predmeta na nji sta bila: latinski in grški jezik. Ravnatelj ji je bil najprej slovenski slovničar in ustanovitelj tedanjega slovenskega pravopisa Adam Bohorič, s tremi pomočniki, a za njim Nikodem Frišlin, kateri jo je preustrojl na pet razredov, s štirimi pomočniki. Ostal nam je od nje šolski program od 8. maja 1584. l. Učni jezik na ti šoli je bil za prva dva razreda latinski, za ostala dva nemški, a v 2. in 3. razredu je bilo celó strogo prepovedano le besedico slovenski izustiti (pravi Ljubić). Iz nekega katekizma, med l. 1562—72. pri Jan. Mandelci v Ljubljani nemški in slovenski za porabo stare latinske šole tiskanega, zdelo bi se, da se je vendar vsaj nekoliko pazilo tudi na máterinski jezik. — Tudi v Celovci je bila taka stanovska šola že leta 1563. utemeljena za plemenitaše pod naslovom „Collegium sapientiae et pietatis“, v katero so se sprejemali časih tudi meščani. Imela je štiri razrede, a osobje njeno je bilo: ravnatelj, sedem profesorjev, učitelj petja, orgljanja in telovadbe; poleg njih oskrbnik, kateri je v istem času ravnal s šolo združeno vzgajališče, kjer se je za 40 gld. letne plače sprejemalo do dvajset mladeničev na vzgojo. Na ti učilnici predavalo se je še: hebrejski jezik, fizika, početki astronomije in morála; za zvezdarstvo je bila lesena zvezdarnica. Že tedaj so dijaki komade iz latinskega in grškega deklamovali, ter v nekaterih slučajih tudi igrokaze predstavljali. Razven te in stare latinske je bila v Celovci tedaj osnovana tudi nemška šola z jednim učiteljem. Leta 1579. bilo je še v istem mestu utemeljeno vzgajališče za deset mladeničev, kateri so potem od deželnih stanov prejemali pomoč, da si morejo na vseučilišči dobavljati višje nauke, no s pogojem, da pozneje stroške zánje izdavane, poplačajo s svojo službo. Leta 1573. pak je v Celovci beli svet zagledala prva ženska šola v Slovenski; a še druga nemška se je pokazala tedaj tudi z jednim učiteljem, v tem ko sta v isti dobi óni dve že obstoječi, stara latinska in nemška bili oskrbljeni vsaka z jednim pomočnikom. Mestni odbor, kateri je zánje plačeval stroške, upravljal je tudi ž njimi, imenoval učitelje in dajal jim napotke.

Ko so po smrti nadvojvode Karla (1590. l.) za nadvojvode Ferdinanda v Slovensko bili uvedeni jezuitje 1595. l., prevzeli so ti duhovni sinovi sv. Ignacija tudi ves javni pouk. Tedaj so oni utemeljili v Ljubljani alumnat in začasni seminar, imenovan „Collegium Carolinum nobilium“ za plemeniče in za one, kateri so bili odločeni za duhovnike. Ta alumnat se je delil na dva odseka: na gimnazijo in na licej. Gimnazija je imela šest razredov z enim učiteljem za vsak razred; a učni predmeti so bili tu: latinski in grški jezik, za tem poetika in retorika, pozneje tudi nekateri drugi; na liceji pak so se predavale višje znanosti. Latinščina je bila učni jezik, a največ se je skrbelo za učenje nemščine. — Jezuite je v njih poslu odločno podpiral ljubljanski škof Ivan Tautscher (1580—1597. l.); a še bolj njegov naslednik Tomaž Chrön (1598—1630. l.), kateri je v tedanji stolnici Gornjem Gradu po svojem spredniku osnovani zavod „Collegium Marianum“ pomnožil za bogoslovce škofije svoje. — V Gorici so tudi jezuitje leta 1616. ustanovili alumnat in osnovali početno šolo, katera se je do l. 1624. razvila na petrazredno gimnazijo; in po zalogu barona Werdenberga je bilo tam še l. 1630. otvorjeno semenišče za prosjaške dijake. V naslednje se je oni alumnat zmerom bolj razširjal ter se je na njem učilo: jus canonicum, logika, kazuistika in metafizika. Francoska vlada je ta zavod preustrojila ter poleg gimnazije osnovala licej. Ta se je začel 10. nov. 1810. l. sedaj s poučnim jezikom italijanskim, pod ravnateljstvom Petra Nisetića (iz Starega Grada na otoku Hvaru), kateri je v istem času predaval matematiko in fiziko; a že l. 1812. preustrojil se je licej zopet na petrazredni alumnat. Avstrija ga je zopet povišala na gimnazijo s šestimi razredi in pozneje mu je dodala še filozofski tečaj, dakakor z nemškim jezikom kot poučnim. — Pod Francozi je dobila tudi še Postójina 18. avg. l. 1810. nižjo gimnazijo.

Razven do sedaj imenovanih učnih zavodov v Slovencih bodi omenjena tudi učilnica v Rušah nad Mariborom, katero je bil osnoval tamošnji župnik Jurij Kozina leta 1645., zdi se, po jezuitskih načelih, in katera je pod vodstvom vsakokratnega farnega predstojnika trajala tja do l. 1758. Na ti tako zvani „ruški gimnaziji — Gymnasium Rastense“ — šolalo se je mnogo plemenitašev, cerkvenih in svetških dostojanstvenikov in slavnih možev, iz Štajerske, Koroške, Kranjske, Hrvaške, Furlanske, Avstrijske idr. — Leta 1758. pak je bila osnovana gimnazija v Mariboru z učitelji jezuiti; a leta 1808. še gimnazija (nižja) v Celji, ta mnogo po trudu lavantskega stolnega prošta Jan. Pav. Ješenaka. —

Za Marije Terezije (1740—80. l.) se je začelo nekaj delati tudi za poučevanje preprostega naroda. Po šolski osnovi, katero je ta cesarica izdala za vso državo, bile so tudi v Slovenski ustanovljene po večjih vaséh ljudske, a po mestih vzgledne šole, vse podrejene dežel-nemu odboru, kateri je ž njimi upravljal.

Kar se tiče predmetov na srednjih učevnih zavodih, bili so po odstranjenji jezuitov l. 1773. pravilneje urejeni in še novi dodani. Posebno v Ljubljani sta bila dva odbora nameščena kot vrhovna uprava, jeden za teologijo in filozofijo, drugi za gimnazijo in glavne šole. Leta 1775. pak so izišle tako zvane „Leges Academicae“ za višje zavode, po katerih se je moglo v Ljubljani doseči filozofiško laboriko; a l. 1781. je bila izdana nova osnova z novimi predmeti za gimnazije. Malo pozneje je cesar Jožef II. l. 1784. v Ljubljani odpravil bogoslovni tečaj, in 20. oktobra l. 1785 tudi modroslovni; no ta je oživel zopet 20. aprila l. 1788., a óni 10. unija l. 1791. po Leopoldu, kateri je poleg tega zapovedal, da se v vseh stolnih mestih za šolsko upravo ustroji posebno svetovalstvo ali odbor. Ljubljana ga je dobila že 20. aprila 1792. l. — V francoski dobi (1809—1814. l.) so bili na tukajšnjih sred-njih zavodih predmeti: veronauk, francoščina, latinščina, italijanščina, zemljepis, povestnica, računstvo — in slovenščina.

Prej je bil, kakor omenjano, poučni jezik na vseh šolah v Slo-venski latinski ali nemški, ter se je znanost Slovincem predavala v mrtvem ali tujem jeziku. Jožef II. zadal je potem latinščini velik udarec, ukazavši, naj se povsod poučuje v nemščini. Očitno je torej, da Slo-vencem od strani Nemcev ni za las ni bilo pomagano k razvoju ná-rodne učenosti. — Še le za francoske vlade je stopil naš slovenski jezik na polje javnega pouka. Ko je bil namreč Napoleon ustrojil „Ilirske pokrajine“ leta 1809., tačas so Francozi takoj v šoli podrli nemškega malika, kateremu se je do tedaj vse klanjalo. Na ljubljanskem zavodu je postal naš Vodnik prvi učitelj slovenskega jezika in pisatelj šolskih knjig slovenskih. Tedaj je národni jezik prevladal tudi v javnem življenji ter mu je i v državnih zakonih i naredbah i v sodstvu bilo odločeno dostojno mesto. *)

No kako je postalo zopet vse pod Avstrijo, je znano.

*) Da je res, kar g. pisatelj trdi v zadnjem stavku, vidimo iz tega, da so se za francoske okupacije celó razsodbe vojaškega sodišča izdavale v slo-venskem jeziku, o čemer blagovoljne bralce svoje o priliki prepričamo s tem, da objavimo tako vojaško razsodbo v slovenskem jeziku.

Uredn.

Osèhlo cvetje.

XIX.

Uesenskih róz dehtëčih je iz vrta
Poslala nje dobrotna roka meni.
Dragi mi cveti zdaj so prineseni,
Ko zima pot si brez ovinkov črta.

A vladaj krog puščoba razprostrta
Utrujeni prirodi, osamljeni,
Veselite v sobi moji zapuščeni
Naslò je vrata na stežaj odprta.

Oj, naglo, vé, cvetice, izgubite
Lepòto in prijetno vso vonjavo,
Ki dneve májeve nazaj mi kliče.

A še suhé svedókinje bodite
In oznanjujte nje ljubezen pravo,
Katera mene v lepši svet zamiče.

XX.

Pripoveduje svet o dóbi stari,
Da mrtveci so ráke ostavljali
In časih se ljudem prikazovali,
Svaréči jih, branéči bližnji kviri.

Kdor bal se, da nesreča ga udari
In sklésti upanje njegovo v káli,
Lehkò se je otel, ker glas mu dali
Mrličí, kdaj opasnost zavihári.

Iz moje se minulosti globíne
Pogostoma dvigujejo prikazni,
Svaréče ne, srcé samò strašéče.

Ko duh moj gleda mèdle te spomíne
V sedanji dóbi, záme neprijazni,
Propasti bolj še gòtov sem pretéče.

XXI.

Besede meni čésto, ne zameri,
Polzé iz ust zbadljive in osorne,
Pretresajo ti duše dnò pokorne
In v trdni te majò do mene veri.

A najosornejših besed naperi
Rezkòst bolesti moje neumorne,
Čez svojega srcá jaz misli vzorne
Oblasti nisem dal še nikateri.

Preóster sem, kar dobro vse mi znano,
A tega ti, verjemi, nisi kriva,
Saj bitja tvojega poznam blagòto.

Krog sebe le poglèd moj neprestano
V srcé po kaplji strup morilen vliva,
Ki govorjenje vse pojí z grenkòto.

XXII.

Mebó v megláh, grmí, vse vprek se bliska,
Pogubna med deževjem pada toča,
Na polji klas, po vrtil cvet bijóča,
Razljúčeni vihar buči in piska.

Minila je nevihte zlobna stiska,
Zasveti solnčna luč prijazno zróča,
V valéh potoka naglih se tresóča,
In duša spet olajšana zavriska.

Omlačeno poljé, uničen v vrtil
Ves bodi cvet, saj časih še odžene,
Vsak dan med gromom ne vihrá deževje.

Človeku, vpisanemu v knjigo smrti,
Pomoči ni dobiti mu nobene,
Drevó je, ki mu skléščeno vejévje.

XXIII.

Opéšam skoraj, truden že v pokóji
Rad spaval bi, počil si od težave
Naj tudi brez čestí vojščák in slave,
Pozabljen po junaškem vročem bóji.

Do vencev želja v prsih mi ne róji,
Mladóst imá le takšne izkušnje,
A jaz je v slavo nimam vére prave,
Preradi ničnost ji krijó ovóji.

Ne bodem tožil, kadar moč opéša
In izpusti oróžje iz desnice,
Ki sučem je v blaginjo domovine.

Srcé morí mi žalost, ker pogrésa
Bojnikov in zaščitnikov pravice
Obilnejšega broja iz množine.

XXIV.

Srcé mi ne prestance hrepeneti
Po vzorih svetlih, vzvišenih življenja,
Če tudi pódlost čéznje svoj razpenja
Zasméha plášček, željna jih zastreti.

Lepòto v čislih spómladno imeti,
Do tega ni ljudem, ki hrepenenja
Prepolno je srcé jim, kdaj zamenja
Jesen daróve s spómladnimi cveti.

Na vseh daréh jeseni hvala bodi,
Cvet je prijeten, sad samò koristi,
Dozórjen klas in grózd budita petje.

A slast naj vzvišenejša vse nas vodi
Ter misli, hrepenenje naše čisti:
Hvaležni sad, veseli glejmo cvetje.

Jos. Cimperman.

Kako so naše očete v vojake jemali.

Spisal Ivan Vrhovec.

Marsikatero težko breme je trlo očete naše, a pač nobene teže niso čutili bolj živo, nego vojaško dolžnost. Z vojaško suknjo se rojak naš že od nekdaj ni mogel sprijazniti. Pač se je skazoval neustrašenega junaka, kakeršnih Grki in Rimljani niso imeli boljših, ako so se zasvetile grmade po gorah in oznanjale, da je Turek prilomastil v deželo. Ko pak je nevarnost odbil in Turka zapodil iz dežele, odpasal si je zopet meč, obesil puško na steno ter prijel zopet za plug ali motiko. Ni jedenkrat niso naših prednikov poklicali v boj zoper Turka, da ne bi bili pridrli v polnem številu na kraj, kjer je bila nevarnost največja. Neustrašen in rad pak je hodil Slovenec minulih stoletij v boj le na domači zemlji, toda izgubil je bil ves pogum, ako so ga poklicali iz dežele v tuj svet, med tuje vojake. Že Valvasor je védel praviti o veliki antipatiji rojakov svojih do vojaštva ter jo razlagal ne morebiti s strahopetnostjo, saj jih je pač poznal; bil je sam vojaški poveljnik in znal je ceniti junaštvo móž, katere je vodil v boj. Njegova sodba, da jemlje Kranjcu veselje do vojaštva samó ljubezen, ki ga z vsemi močmi veže na domovino njegovo, zanesljiva je torej dovolj. Naši predniki, neustrašeni, kadar je pridrla turška sila v deželo, poskusili so vsa dovoljena in nedovoljena sredstva, da bi ušli vojaški suknji, kadar so jih klicali v tuje polke in v tujo deželo.

Odkar so se namreč v Evropi ustvarile stalne vojne, odpošiljati so morale tudi posamezne dežele avstrijske odločeno jim število vojakov. To število ni bilo vsako leto jednako. Avstrijski knez je naročil n. pr. l. 1737., da mu zberó vse avstrijske dežele 20.000 vojakov; to število je bilo nekako normalno, dasi tudi n. pr. l. 1739. ni zahteval več kakor 6000 nasproti temu pak 1740. leta 25.000 móž.*)

To število se je razdelilo na posamezne dežele. V deželnih zborih se je sklepalo potem, naj se li zahtevano število dovoli, ali ne. Ker se je le redko kdo oglasil prostovoljno, bilo je deželam jako težavno, zbrati potrebnih vojakov. Zato se je le redko kdaj zahtevi takoj pritrdilo. Ko je došel v Ljubljano deželnemu glavárju cesarski reskript, s katerim se je objavilo zahtevano število, sklical je deželni glavár zbor, kateremu se je bilo posvetovati o cesarjevi zahtevi. Deželni zbor je sklenil skoraj vselej odščipniti nekoliko od zahtevanega števila.

*) Landtagsprotocolle Bd. 47. Fol. 201. Deželni arhiv kranjski.

L. 1737. n. pr. dati bi bilo vsem avstrijskim deželam 20.000 móż, kranjski se jih je prisodilo 723. Deželni glavár, ki je izrekal v deželnih zborih ob vseh stvareh prvo besedo, objavil je stanovom, da se mu zdi to število previsoko, ter je svetoval, naj bi se dežela vėdla tako, kakor se je Štajerska. Ti se je to leto prisodilo 1736 móż, a v zboru se jih je dovolilo le 1000. Če je Štajerska tako storila, zakaj bi tudi Kranjska ne. V primeri s Štajersko, ki je odbila torej več kot 42% zahtevanih vojakov, spodobilo bi se Kranjski dovoliti le 400 móż; a da se ne bi niti najmenj dvojilo o požrtvovalnosti kranjskih stanov, zato je priporočal deželni glavár, naj stori dežela celó več, ko Štajerska ter dovoli 100 móż več, torej 500 in sicer teh 100 móż „in natura“, s čimer se bodo stanovi še bolj prikupili, kajti Štajerska ni dala „in natura“ ni jednega moža, ampak odkupila se z dotično svoto. Z denarjem odkupovati se je bilo takrat popolnoma navadno in dostikrat se je ustreglo s tem obema, cesarju in deželam. Cena vojakov je bila različna, letos visoka, drugo leto nizka, kakor sedaj živina na sejmu. Ko je poslal cesar Štajercem óno leto (1737.) zahtevo, da mu morajo poslati v vojsko 1736 vojakov, določil je ob jednom tudi ceno za vsakega vojaka, ko bi se hotela namreč dežela odkupiti. V tem slučaju je zahteval za vsacega vojaka po 61 gld., toda Štajerci so tudi od te cene nekoliko odščipnili ter obljubili, da ne dadó za moža, ki ga ne bodo poslali „in natura“ k vojakom, več kot 56 gld.

Po tem vzgledu, svetoval je deželni glavár, ravnali naj bi se tudi kranjski stanovi. Sto móż privoliti „in natura“, kaže že zavoljo tega, ker so se kranjska mesta in kranjski trgi v deželnem zboru izjavili, da so popolnoma izžeti, da ne morejo v denarji nikakor ne pripomoči, pač pa da hočejo nabrati določeno jim število „in natura“. Vrh tega je navedel deželni glavár še drug uzrok. Narejenih je bilo namreč že petdeset vojaških oprav, za katere niso mogli dobiti vojakov; sicer pak ima dežela nakupljenega še mnogo sukna, ki ni za nobeno drugo rabo.

V tem zmislu je deželni zbor tudi sklenil ter poslal 22.400 gld. za 400 móż; s tem pa se cesar ni zadovoljil, temveč zahteval popolno ceno, 61 gld. za moža. Deželni stanovi si niso mogli drugače pomagati, dovoliti so morali še nedostatek 2000 gld.*)

Brez ugovora so stanovi zahtevano število le redkokrat dovolili. Za leto 1740., v katerem je potreboval cesar iz avstrijskih dežel 25.000 móż, morala bi bila Kranjska dati 904 može; vrhu tega pa še 92 kirasirskih in 46 dragonskih konj. Ker se ji je óna pot, po kateri se je zasukala po vzgledu Štajerske leta 1737., tako slabo sponesla, poskusili

*) Landtagsprotocolle Bd. 47. F. 81.

so stanovi sedaj drugače. Dejali so, da se jim je v primeri s Koroško, koji se je prisodilo samó 1302 móž, zgodila krivica; ako bi se bilo prav računilo, ne zahtevalo bi se več kakor 868 móž, torej je dežela oškodovana za 36 móž, kar se ji sicer godi že več let. Stanovi so zračunili, da bodo stali oni 904 možje 55.144 gld., konji pak 25.489 gld.; vse novačenje tega leta je tedaj stalo deželo 80.633 gld.

A s tem se vojskinim zahtevam še ni zadostilo; vojskini minister, če ga smemo tako zvati, zahteval je vrhu tega še doneskov za artilerijo in generalni štab zunaj dežele, utemeljeval pak je to terjatev s tem, da dežela to leto ni ničesa trpela od kuge, ki je morila druge dežele in da se ji je vrhu tega prizaneslo to leto z ukvartiranjem vojakov.

To zahtevo je pak deželni zbor odločno odbil, toda s tem ni kar ničesa dosegel, razven da je na videz dokumentoval, da ima on pravico dovoljevati, ali ne dovoljevati; napósled je pa vendar cesarjeva obveljala.

Tretja zahteva je bila tako zvani turški davek (Türkenpfennig). Cesar je zahteval 120.000 gld., stanovi pak so dovolili le 72.000 gld.*) Ker bi nas te obravnave privedle predaleč od našega predmeta, prihraniti si jih hočemo za drug pot; zdaj se pa vrnimo k naboru.

Kadar se je torej dovolilo vojaštvo „in natura“, razdelilo se je vojaštvo na posamezne graščine in posamezna oblastva, katerim je pripal nalog, ozreti se po mladih, za vojno sposobnih ljudeh. To pak je bila jako sitna in težavna stvar, kajti treba jih je bilo loviti. A loviti so se le smeli v Ljubljano brez kacic pisem došli tuji rokodelci, postopači, hlapci itd. Mnogo mladih ljudij pak je bilo vojaščine prostih. V Ljubljani n. pr. so bili prosti vsi meščanje in njihovi sinovi, deželni uradniki in sluge, službujoči ali v kaki deželni službi, ali samó pri kacem plemenitaži, v zadruge vpisani rokodelci, kmetje, katerih pak v Ljubljani seveda ni bilo veliko, napósled duhovniki in pridni dijaki. Gledé lenuhov pak je (l. 1805.) moralo šolsko vodstvo predložiti imenik ónih, ki so dobivali večkrat dvojko. Po 16. točki konskripcijske sisteme uvrstiti so se morali taki v vojake. Višja oblast je zaukazala magistratu, naj naznanjene dijake polóvi ter dostavila upanje, da se to zgodi na skrivnem, brez šuma in ne, da bi ljudje drli skupaj. Nekateri naznanjenih dijakov so bili še le po 13 let stari. Zlasti pridno so prežali na slabe dijake. Leta 1802. so zasačili nekega 18 let starega dijaka, ki je kvartal v neki krčmi na dunajski cesti od 5—8. ure zvečer. Na rotovž priveden in vprašan, zakaj že več tednov ne hodi v šolo, dejal je, da meni iti v Trst v neko prodajalnico. Potrebni denar mu je dosedaj pošiljal oče, a zadnji čas je prodal svoji dve žepni uri, da

*) Landtagsprotocolle Bd. 47. Fol 253, 259.

je mogel kvartati. Magistrat je sklenil vtakniti ga v vojake. Leta 1806. se je prepovedalo ujetnike na rotovž goniti v verigah, ker se s tem sovraštvo do vojaškega stanu le še podžiga in se ljudje strašijo.

V kolikih zadregah so se nahajala oblastva in graščine, pojasnujejo nam magistratova poročila in deželnozborske seje. L. 1804. je morala dati Ljubljana 10 móž. V tajni seji se je sklenilo na rotovž, da jih bodo lovili v noči od 16. do 17. aprila, a priporočalo se je, ni besedice ziniti o tem, sicer bi mladi ljudje vsi pobegnili iz Ljubljane; vrhu tega naj se lov vrši kolikor mogoče tiho in brez vsega hrupa.

A za vojake godni so navzlic temu vendar le še o pravem času zvédeli za magistratov sklep, in ko so se razkropili biriči po krčmah in zasebnih hišah (kajti imeli so celó pravico, ljudi jemati iz postelj), prestregli so to noč samó dva in do 26. majnika še le šest, med njimi tudi necega tiskarskega učenca. Njegov gospodar, tiskar Retzer, prosil je zanj, naj mu ga izpusté, ker se je fant pri njem že dve leti in pol učil. Ako mu ga ne dadó nazaj, moral bo tiskarno zapreti, ker je nemogoče v Ljubljani dobiti tiskarskih pomočnikov.

Kaj se je zgodilo ž njim, ne vémo, kajti rokodelski pomočniki so se smeli jemati v vojake, le trgovski stan je bil za svoje pomočnike oproščen tega bremena.

Še le v naslednjih mesecih se je posrečilo magistratu priti 21 mladim ljudem do živega, od kojih pak jih je bilo le 6 sposobnih za vojaštvo. Magistrat se je obrnil vsled tega do višjega oblastva, naj mu spregleda óne 4, ki mu jih še manjka; pri tem pak je kaj slabo nalletel. Dobil je prav osoren ukor, vendar pak ne še tako osornega, kakor leto pozneje, ko je moral nabrati 41 móž. Okrožni urad mu je odgovoril: „Ako se ne bode do 8. novembra (odlok je datovan od 24. oktobra, torej je imel magistrat 14 dnij časa) dopolnil primankljaj novincev, ustavila se bode gospodu županu in svetovalcu, komur je ta posel izročen, plača, in se bo pri višjem oblastvu prosilo, da se odstavita „ab officio“, ker pač bi se ne bilo treba prav nič potruditi, da bi se nabralo od 10. septembra pa do danes 41 móž.“*)

Ravno take preglavice je delal nabor po kmetih. L. 1741. so tožili stanovi, da je nemogoče dati vojake „in natura“, dokler ne bode v deželi stalne milice, s katero bi se, ko bi družih primanjalo, napósled lovili tudi kmetje (Huebsässige), kar se je sicer že večkrat naglašalo. Kmete z njihovih kmetij jemati pak sicer nikakor ne kaže, ker bi trpel cesar sam pri tem največ škode. Blagovolil naj bi se le spomniti, kakšen vrišč je bil po kmetih leta 1731. in da na Štajerskem celó vojaki niso

*) Mestni arhiv F. 90.

ničesa opravili proti kmetom. Leta 1735. prigodilo se je pri naboru mnogo pobojev in gosposke po kmetih so se bale, da bo kmet za orožje zgrabil in se ž njim po robu postavil. Dasi tudi se jih je veliko priprlo in bi se jim bili poboji lahko dokazali, vendar se jih gospôda ni upala tožiti in izpraševati, ampak jih je izpustila, ravno ker nima vojaške pomoči.*)

Leta 1738. tožil je deželni zbor: Novačenje „in natura“ je sila težavno; jeden novinec se oddá, trije pa uidejo in še ta jedni popiha jo po navadi kmalu. Poskusilo se je s prostovoljci, a oglasilo se jih je le 5, potrebovalo pa se jih 217. Vrh tega je letos še slaba letina, kar dela ljudi celó čmerne. S Hrvaškega jih je mnogo k Turkom pobegnilo, ker so se vojaščine ustrašili; to pak le napade Turkov godí. Lani (1740.) sta si dva Gallenbergova podložnika posekala prste, samó da jima ni trebalo iti v vojake. V Polhovem Gradcu so se kmetje ondotnemu oskrbniku resno po robu postavili. V Velesovem je ujeti novinec ónega, ki ga je gnal v graščino, ubil po poti. Ti dogodki pač jasno pričajo, da se brez vojakov ne opravi nič. Gosposka se je že potrudila dobiti vojakov „in natura“, pisala je v Gradec, naj se ji pošljejo vsi potepuhi semkaj. To je bil še najboljši pot preskrbeti se z novinci; Kranjska jih je dobila tem potem 170, poprej pak jih je imela že 25 ujetih.**)

Ker se je bilo l. 1738. bati, da bi utegnili zaprti novinci pobegniti, prosili so cesarja, naj kar najhitreje pošlje vadne učitelje (Exerciermeister), češ, da se je prigodilo že večkrat, da so ujetniki razdrobili vrata in ubežali; nevarnost je pak to pot tem večja, ker jih je skoraj sto skupaj. Če uidejo, pripisala bo dežela škodo cesarju, ker ni poslal o pravem času starih vojakov, da jih kroté.

Ti novinci so se poslali cesarju, ki je zahteval veliko večje število, z opravičenjem, da je dežela storila, kar je le mogla, in da več storiti ne more. V tacih razmerah je kmalu kateri zadostoval; vprašalo se ni delj o njem, da je le fizično ugajal. Tudi zločinci so se smeli oddajati kot novinci, le rabelj jih še ni smel v roki imeti in pa na galeje niso smeli še biti obsojeni. V Bakru (Buccari) so zvédeli l. 1739., da iščejo na Kranjskem novincev; pisali so deželi in ji ponudili dva hudodelca, ki so ju imeli tam zaprta. Dežela je segla takoj z obema rokama po njiju; odgovorila, naj se ji takoj pošljeta ter plačala stražnika, ki sta ju spremljala, po 24 kr. na dan.

Kdor je mogel in znal, odtegnil se je vojaški suknji. Gledé pravice do kacega ujetega novinca, spoprijele so se dostikrat celó gosposke

*) Landtagsprotocolle Bd. 47. Fol. 252.

**) Landtagsprotocolle Bd. 48. Fol. 707—708.

med seboj. Na Koroškem so priprli in hoteli vzeti k vojakom kranjske podložnike, a dežela se je oglasila, da ima ona prvo pravico do njih. Vrhnjski čolnarji so zahtevali, da so vojaščine prosti; magistrat je branil rokodelce od vojaščine ter se zapel z deželo v prepir. Vsled cesarske svoboščine so bili delavci po rudokopih, fužinah in fabrikah vojaščine oproščeni. L. 1757. je imel neki Cappus pl. Pichelstein na Poljanah tako zvano „solitarsko plantažo“ (Salniterplantage, Salniterfabrik). Ko se je čulo o vojaškem naboru, umaknilo se je preteči nevarnosti nekoliko delavcev v to tovarno. O dveh med njimi pak je magistrat trdil, da ima on do njiju prvo pravico, kajti cesar je oprostil samó za tehnična dela sposobne, ne pa navadnih delavcev; ker jih pak Kapus ni hotel dati iz rok, pritožilo se je mesto do cesarice Marije Terezije.

V ti pritožbi se magistrat ni bal cesarici naravnost povédati, da poskušajo Kranjci vse, da bi le vojaščine bili prosti; takoj, ko začutijo kaj o naboru, poskrijejo se po fužinah in rudnikih in fabrikah. Zatem je utemeljeval pravico svojo do imenovanih dveh delavcev, češ, da se sme sicer vsak podložnik (Erbhold) prostovoljno oglasiti k vojakom, in bilo je na Kranjskem že od nekdaj običajno, da so smeli graščáci in gosposke, ki niso mogli domá dobiti potrebnega števila novincev, kupiti tudi tujega podložnika, ter ga záse asentovati, zlasti zato, ker je vsakemu polku prostovoljec mnogo mnogo ljubši, kakor prisiljenci. Pri tem pak so se dostikrat vneli prepiri med posameznimi gosposkami. Stolni kapitelj n. pr. je reklamoval jednega svojih podložnikov, ki ga je vzel smledniški baron v vojake. Tudi magistratu se je že kaj tacega prigodilo. Plačal je prostovoljcu 70 gld., a izgubil je ta denar, ko se je prostovoljčeva gosposka oglasila zánj ter ga zahtevala nazaj. Le takrat ima tudi tuja gosposka do koga pravico, če je že živel najmenj deset let na njenih tleh.*)

Lehko pak nam je umljivo, da so se mladi ljudje vojaške suknje tako zeló bali, ker se je še le z odlokom 14. majnika l. 1802. odpravila naredba, da je bil vojak zavezan, služiti vse svoje žive dni; določilo se pak vendar še ni, koliko let je moral služiti odslej. A še ta čas se niso upali po končanem naboru zopet na svetlo prišedših kaznovati, ker so se le-ti zbirali v tolpe in se s silo ustavljali kazni. Zato se je duhovnikom zaukazalo, naj poučujejo ljudstvo z lece, kako škodo trpé taki ubajalci, ker ne morejo ničesa prodati, kupiti, v najem vzeti, ničesa podedovati, ali pak jih celó lehko postrelé. Vrhú tega naj jim še posebno zabičujejo, da se ti od božje previdnosti jim odločeni častni usodi ne bodo nikakor mogli odtegniti. Prej ali slej jih bode

*) Magistratni arhiv, fasc. 1—6. magistr. akt.

gotovo dosegla. Okrajni komisarji naj skrbno na to gledajo, da se ta cesarski ukaz v resnici izpolnjuje ter naj imenoma oglašajo v tem oziru pridne in tudi nemarne duhovnike. Tistim, ki pomagajo mladim ljudem uhajati, ali celó zbirati se v tolpe, zažugala se je kazen od treh mesecev do petih let. Vsacemu srenjskemu sodniku, ki bi zasačil v kaki vasi fanta brez potnega lista, obljubilo se je 20 gld.; ta denar pak se bode plačal z imetjem zasačenega ali pa ónega, ki ga je prikrival in pod streho jemal. Če pak se bo moglo kacemu sodniku skazati, da je kacega beguna prikrival, kaznoval se bo prvokrat kot prikrivatelj (bržkone v denarji) drugič jih bo dobil po petindvajset na zadnjo oplát, tretjič pak bo plačal talijo. Gosposke pak naj si druga drugi pomagajo loviti novince.*)

Kako pa so po kmetih možje v imeni gosposke lovili mladeniče, da bi jih vteknili v vojaško suknjo; kako so skušali zlasti tistega dobiti v pest, do katerega je imel posestnik ali graščák kako sovrašтво in kako kruto so ravnali z ujetimi — vse to je bolje, nego morem jaz, opisal pokojni Jurčič v klasični povesti svoji, v „Domnu“.**) Ta nesrečni Domen je pravi tip za vse tiste milovanja vredne mladeniče slovenske, ki so dorastli vojaška svoja leta in na katere je prežala gosposka, kakor na divjo zver, da jih posili v vojake.

A ne samó pri nas v Avstriji, po vsi Evropi je bila navada loviti mladeniče. Posebno na slabem glasu v tem oziru je bil pruski kralj Friderik Viljem I. (1713—1740. l.), ki ni lovil samó po svoji državi, ampak je vojaške lovce skrivaj pošiljal tudi v tuje dežele na človeški lov, zarad česar bi se bil do malega zapletel z Nizozemsko v krvavo vojsko. Njegova poželjivost po krepkih, zlasti velikih in dolgih mladeničih je bila tolika, da se za njegovega vladanja noben mladenič, ki je meril blizu sežnja, ni upal potovati po pruskih deželah, ker se je večkrat dogodilo, da so pruske gosposke takega dolgina, če je bil tudi podanik tuje države, kar pograbile ter ga posilile v pruske vojake. In vsi upori in protesti tujih poslancev so bili potem brezvspešni.

Kakor mnoge druge stvari, tako je tudi način novačenja popolnoma predrugačila francoska revolucija. Carnot je bil l. 1793. vzdignil črno vojsko (*levée en masse*) in general Jourdan je nekoliko pozneje izumil konskripcijo ali popis vseh vojaščini podvrženih mladeničev. In s to je prenehal nečloveški človeški lov; kajti kmalu so za Francozi uvedle konskripcijo vse evropske države, ki je potem ostala do današnjih dnij, ko se je uvedla splošna vojaška dolžnost.

*) Mestni arhiv, fasc. 90.

**) Glej Jurčičeve zbrane spise, III. zvezek, 9—113. str., in tudi II. zv. str. 235.

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Trinajsto poglavje.

Kakor strela iz jasnega, tako je zadelo Bolétovo pismo Hrasta. Poklical je Korena in mu molčé pokazal liste, katere je bil malo prej prejel. Tudi ta je prebledel in se zopet zarudel v lice, in ni védel, kaj in kako bi izpregovoril.

„Sedaj smo izgubljeni!“ vskliknil je odvetnik.

„Mislite li, da bo Bolè priskočil našim nasprotnikom?“ dejal je Koren skoraj boječe, ker je čutil, da je on uzrok temu polomu.

„On je nagle jeze, in — verujte mi — tega nam ne bo odpustil. Jaz sem seveda — nedolžen! Pa najbolj neumno je to, da mi Vi niste zaupali. Zakaj mi niste razodeli razmer Svojih?“

„Ko bi šel takoj k njemu? Povédal mu bom in ga prepričal, da Vam ni bila trohica znana!“

Hrast je malo pomislil.

„Ne, ne, tu je vse zastoj! Vrata Vam bo pokazal, in sedaj je sigurno vse prepozno! Oh, te nesrečne — vražje volitve!“

Rekši je vrgel polno pest aktov in pisem, katere je v naglici zagrabil, po mizi, da so križem odleteli.

„Propali bomo in vrhu tega sem se sprl z najboljšim prijateljem, katerega sem imel tu v trgu.“

„Vse še ni izgubljeno, gospod doktor! Notar mi je malo prej povédal, da je pridobil zopet dva glasa, hišno svojo gospodinjo in svojega čevljarja, Kopitarja!“

„Pojte, pojte!“

„Le delati, agitirati je še treba!“

Hrast je tekel dvakrat po sobi gori in doli.

„Povéjte mi vendar, gospod Koren, kateri vrag Vas je motil, da ste pričeli take neumnosti z Milico? Da bi resno mislili . . .

„Gospod doktor!“ vskliknil je razdraženi koncipient.

„Oh kaj! Da bi resno mislili — študirali bi, izpite svoje končali, potem še le se lotite takega dekleta! Sedaj pa — kaj pa ste sedaj?“

Koren je bil razdražen, jezen, a ob enem vendar nekako potr, Skusil se je premagovati.

„Kaj pa — sedaj! Sedaj le delam in agitiram za Vas, in za naše dobro, narodno prepričanje!“ dejal je pikro.

„Haha,“ posmehnil se je doktor, a zinil ni besedice. Stal je pri oknu in bobnal po steklu.

Koren je hotel oditi.

„A kako je Bolè zvédel vso to stvar?“ vprašal je naglo doktor, ne da bi se obrnil.

„Niti slutnje nimam; a povédala mi bo Tilhova Barba.“

„Skusite! Pa še nekaj! Védeti nam je treba še nocoj, kaj je ukrenil Bolè; to je važno in odločevalno. Ako nam je očiten nasprotnik, potem bode bolje, da ne kandidiram!“

„Kaj pa mislite vendar! Če nam bo tudi nasproten, vsekako je treba poskusiti.“

„Bodemo videli!“

Koren se je poslovil. Delati ni mogel več; bil je tako poln raznih vtisov in čutil, da je moral ven iz zaduhle sobe pod milo nebó na čisti zrak. Pa ne samó to — govoriti je hotel tudi s pismonošom, s Tilhovo Barbo, in napotil se je v sotesko za Medenovo pristavo.

Srečal je bábnico že pri uhodu v sotesko, dejala je, da se je namenila k njemu, ter potem brž začela razkladati vse, kar se ji je bilo tekom včerajšnjega in denšnjega dné pripetilo; kako jo je ulovil koncipist Ruda, in danes zopet graščák. Napósled je pošepnila Korenu na uho, čeravno brez potrebe, ker nikjer ni bilo videti žive duše: „Gospodična bi rada z Vami govorila; zvečer v mraku pridite tja za grad, že véste kam, tja, kjer sta bila zadnjič; Vi bolje véste nego jaz.“

„Ali nocoj?“

„Nocoj — glejte no, kedaj pa — vprašala pa nisem — pa bo že nocoj, ker se je gospodični tako mudilo.“

Kdo je bil srečnejši od Korena! Da mu je bila Milica vrnila njegovo pismo, ni ga žalostilo, nego še vesel je bil teh zaprek, ki so se nastavliale njegovi ljubezni; saj je védel, da ga deklica ljubi, kakor le ljubi prva ljubezen, in slutil je, da ji bode očetov upor le še utrjeval ta čút. Umel je tudi takoj, da ga hoče pri ribnjaku pričakovati.

Napotil se je proti večeru tja po stranski stezi, kjer se ni bilo bati, da bi srečal koga, in dospel je ob določenem času k ribnjaku. Milica je bila že tam.

„Ni prav, da sem Vas vabila semkaj, pa povédati Vam moram, kako je vse to prišlo!“ dejala je hlastno, ko jo je bil on burno pozdravil in prijel obe njeni roki. Stala sta na mestu, kjer sta se bila prvič poljubila.

„Védite, Elza, Meženova gospá je očetu vse razodela! Kje in kako je ona zvédelá . . .“

„Oh, to vém pa jaz!“ hitel je Koren.
Sedaj je bila vsa spletka obema jasna. Njen uzrok pa je Koren takoj uganil.

„Volitev, volitev, ta nesrečna volitev!“ vzdihnil je potihoma.

„Da, da, to sem jaz vedno trdila!“

„Pa maščevati se hočemo, naj velja kar hoče! Meden mora pasti.“

„Oh, pustite to! Andrej, obljubite mi, da pustite vso stvar!“

„Katero? Volitev? Ni mogoče, Milica!“

„Oh, obljubite mi, saj je prvo, kar Vas prosim! Oče so že tako razburjeni — sedaj so v trgu pri kaplanu gospodu Antonu, in . . .“

„Kaj, pri Antonu?“ vskliknil je Koren ves preplašen.

„Da, popoldne so se odpeljali tja, in do sedaj jih ni bilo še domov!“

„Potem je pa slabo za nas; oh, nesrečni rod!“

„Pustite jih, naj sami izbojujejo, kar imajo med seboj; ne hodite med nje — to sem Vas hotela prositi. Saj bo še lahko vse dobro!“

Koren je komaj čul deklíčine besede. Zavest, da bode Bolè sedaj v istini očiten nasprotnik Hrastov, razburila ga je silno.

„Milica,“ dejal je po kratkem molku, „Vi ne véste, kaj je to, ako človek posveti vse svoje sile, vse svoje strasti jedni sveti ideji, ako mu dušo polni vroča, pekoča želja koristiti narodu in domovini, pri tem pa mora gledati, kako se po branjevsko ravna s to zavestjo, kako sleparsko se ista uporablja za sebične strankarske namene!“

Deklica ga ni umela, toda strastni ogenj, ki mu je žaril v očeh, bil bi jo skoraj navdušil in razvnel, ko bi njena skrb ne bila večja, da zabrani preteči očitni razpor med svojim očetom in tem strastnim Hrastovim agitatorjem.

„Vi pravite, da Vas naudaja povse le skrb za domovino,“ rekla je nekako boječe in sramežljivo, „in mene — mene pa ne ljubite?“

„Milica!“

„Odgovorite mi!“ hitela je pogumneje.

„Ljubim Vas, to véste, kakor jaz,“ dejal je Koren, in njegovo pošteno oko se je ujelo z njenim.

„In zakaj mi ne morete izpolniti želje, zakaj me ne uslišite in se ne izognete boja, kateri nama ne koristi, in kateri bo tudi z laj za Vas brezvspešen — kakor sami trdite?“

„Ne morem!“ rekel je agitator svojeglavno in povetil oči.

Deklico je posilil skoraj jok.

„Vi me silite, da Vam še nekaj povém!“ dejala je ihteče in zakrila svoj obraz.

„Kaj?“

„Oče pravijo, da imate Vi najmenj pravice siliti se v te stvari — pravijo, da morate skrbeti najprej záse, in to so mi očitali tudi zaradi Vašega pisma!“

Koren se je stresnil in povetil glavo. Danes je že drugič čul jednako očitaje — toda sedaj je bilo bolj pekoče, nego prvo.

Kratka, a mučna tišina je bila nastala.

Deklica se je prva obrnila zopet k ljubljencu, in svoj rudeči obrazek, na katerem je bilo pol joka pol smeha, naslonila na njegovo ramo.

„Andrej!“ šepnila je poluglasno

On se ni mogel več ustavljati. Objel jo je strastno in ji poljuboval oči in ustni.

„Da, da, Milica, jaz te bom ubogal,“ dejal je potihoma. Bilo je prvič, da jo je tikal, in nje se je pri ti besedi tudi polastil čuden, sladak čut.

Z gradiča je zapel zvonec, ki je klical posle k večerji.

„Hvala ti, Andrej! Lehko noč!“

„Lehko noč!“

Ločila sta se naglo. On je postal še nekoliko trenutkov na obrežji in zrl za njo, dokler njeno belo krilo ni izginilo za zeleno vrtno ograjo.

Štirinajsto poglavje.

Istega večera je doktor Hrast dolgo pričakoval svojega koncipijenta. Tako je bil nemiren, da se mu niti večerjati ni ljubilo, niti govoriti z ženo. Vjednomer je hodil k odprtemu oknu ter zrl na ulice, če li že prihaja Koren. V jasni mesečini se je videlo daleč, a Korena vendar ni bilo ugledati. Napósled je hotel odvetnik ven v krčmo, kjer je mislil dobiti Andreja. Šel je res, akoravno ga je žena ustavljala, češ, da se bo še bolj razburil, v čitalnico, a tam tudi ni našel koncipijenta. Nihče ni znal, kje je. Domóv vračajoč se povprašal je doktor v Korenovem stanovanji po njem, a zaman. Silno nejevoljen je prišel domóv.

Druzege dné je bil Koren ob navadni uri v pisarni.

„Kje ste hodili sinoči? Kaj novega, kako stojimo?“ hitel je Hrast z vprašanji.

„Obupal sem — slabo, slabo za nas! Najbolje bo, ako odstopite od kandidature!“

„Kaj, Vi to svetujete, Vi?“

„Da, prepričan sem, da propademo; Bolè se je zvezal z Antonom, in potem lahko sodite sami.“

„A dobro! Odstopil pa ne bom; če hočejo, naj imajo boj! Če propadem, propadem pač častno!“

„Jaz bi dejal, gospod doktor, da bo morebiti za vse bolje, ako odstopite,“ ugovarjal je znova Koren.

„Kdo Vam je vdihnil to misel, kdo Vas je prerodil v ti noči?“ klical je odvetnik, in postal pred ónim.

„Prepričanje, da je vse brezvspešno! Ob jednom pa čutim, da nam bo trdovratno nasprotovanje še več sovražnikov nakopalo; — le pomislite, sedaj je že Bolè . . .“

„Aha, ta Vam najbolj po glavi hodi — umejem, umejem — zakaj . . .“

„Ne žalite me, gospod doktor! Uverjeni ste o moji dobri, resni volji, toda, če je vse zaman, vse agitovanje . . .“

„Bolje pošteno propasti, nego umakniti se bojazljivo — tako vsaj ste še včeraj trdili!“

„To trdim tudi sedaj! Toda v politiki morate pomisliti tudi vse mogoče posledice!“

„Oh, izvrstno! Sedaj ste postali celó oportunist.“

Ločila sta se oba nejevoljna. —

Dva dni pozneje je prijavil dnevnik, da doktor Hrast ne kandidira. Ta novica je prišla tako nenadno, da je posamezni izmed odvetnikovih pristašev niso hoteli verjeti. Stoprav, ko je Koren pritrdil povprašujočim, zmajavali so glave, in glasno izraževali svojo nezadovoljnost.

Na dan volitve pa Hrastovih pristašev res ni bilo na volišči. Ko bi oni trdovratni mesar, ki se je še vedno hudoval na glavarjevega pinča, ne bil navzlic Hrastovi izjavi, da ne kandiduje, dal svojega glasu njemu, bil bi Meden jednoglasno izvoljen. Pa navdušenja je bilo malo. Volilci so smejoč se prihajali in odhajali, — a kaj to! — voljen je bil vendar nemškutarski graščák, ker je narodna disciplina tako zahtevala!

Tudi Bolè je bil prišel in glasoval za ónega. A mudil se ni dolgo v trgu; pravili so o njem, da je bil jako slabe volje. —

Nekoliko dnij po volitvi je bila zabava na Medenovem grádu, kamor so bili vabljeni vsi odličnjaki iz okolice in iz trga. Tudi Hrast in Koren sta prejela vabili, a prvi se je izgovoril z nujnim potovanjem, koncipijent pa je dolgo premišljal, bi li šel tja, ali ne; védel je, da bo Milica tamo, pa mislil je, da ne bi imel dovolj poguma, da bi govoril ž njo, če tudi le med plesom. Napósled je vendar šel.

Veselica je bila sijajna, tako da se je vse čudilo ob znani Medenovi ščedljivosti. Gostje pa so nam povse znani. Nekateri so se le čudili, da se je udeležil te zabave tudi gospod Anton. Zašel je bil v družbo oficirjev, brez katerih na Medenovem grádu ni bilo veselice.

Kvartali so, in taroka je bil gospod Anton tudi véšč, med tem pa pili plzensko pivo in močna vina.

„Hoch, hoch, der Herr Abgeordnete!“ klical je vjednomer mali, pijani lajtnant, in gospod Anton je trkal ž njim. Rad bi bil vpil: „Živio“, pa v družbi, ki je le nemški besedovala, se še tega ni upal. Tudi koncipist Ruda je bil v ti družbi, a zapustil jo je kmalu, ter lazil za Medenovo gospó, vzlasti ko se je pričel ples.

„Sedaj smo zmagali, milostiva,“ dejal je plešoč ž njo prvi valček; „in meni ne pripisujete nobenih zaslug?“

„Oh, seveda, jeden glas ste oddali!“ smeje se malomarno Elza.

„In da smo Boléta pridobili?“

„Oh, pozabila sem skoraj! Toda tudi tam je glavna zasluga moja!“

„Vi se šalite!“

„Ne, ne, nikdar ne!“

To rekši se mu je zahvalila, in plesala z drugim.

Koncipijent je od jeze prebledel in hotel oditi k igralcem. A tu je Koren mimo njega privedel Milico.

„Haha, Vi ste tudi tukaj, gospod agitator; to je fino, izvrstno — sedaj se veselite zmage svojega nasprotnika! Kaj ne gospodična, to je moč prepričanja, haha!“

S temi besedami je ustavil óna dva.

„Gospod koncipist,“ zavrnil je Koren razburjenim, tresočim glasom, „tu ni mesto, da bi se razgovarjala, kakor gre med nama.“

„Oh, izvolite, izvolite,“ sikal je óni.

„Zunaj, na vrtu torej, če dovolite!“

„Oh, le pridite! Počakal Vas bom.“

Koren je védel Milico nazaj k materi.

„Za božjo voljo, nikari ne hodi doli,“ šepetala je deklica, tresoča se na vsem životu.

„Ne boj se! Povedati mu moram, kar mu grè!“

Bolè ni nič kaj prijazno pogledoval Korena, ko je privel hčerko na njen sedež, a ozdravil mu je vendar uljudno. Nocoj sta se tu prvič srečala.

Korenu je šinila nova misel v glavo. Stopil je k graščaku in ga prosil, naj grè ž njim. Ta je ubogal, akoravno začuden, ter šel za koncipijentom iz grada na vrt.

Ne daleč od uhoda dobila sta Rudo, pušéčega cigareto.

„Prosil sem Vas, da idite z menoj, in sedaj Vas vnovič prosim, da me poslušate,“ dejal je Koren graščaku, in stopil pred koncipista,

ki se je naglo za cel korak umaknil; „treba je, da Vam razjasnim, česar morebiti še ne véste.“

Povédal je potem v kratkih besedah vso zgodbo svoje mlade ljubezni — kako je rešil Milico iz koncipistovih rok, in kako sta Ruda in Medenovka osnovala vso zadnjo spletko, da bi prekanila graščáka in ga odvrnila od starega prijatelja Hrasta.

Koncipist je jecal nekoliko besed, graščák pa je molčal. Morebiti pa bi bilo prišlo vendar do besedovanja, ko bi ne bila v tem trenutku prispela Medenovka mimo. Vodil jo je mlad oficir.

„Gospodom je tudi vroče!“ dejala je glasno in mahala s pahljačo.

„O, mi se razgovarjamo o lesni kupčiji,“ zavrnil je Bolè z ironičnim naglasom, in odšel za Korenom.

„Vas li smem spremiti?“ silil je Ruda ves upehan.

„Hvala, gospod lajtnant tu je že tako prijazen.“ Rekši je zavila s svojim spremljevalcem v stran po peščeni poti, ki je jasno odsevala v mesečini.

Ruda je čul še kratek posmeh in potem hitel nazaj v grad.

„Nemarna koketa!“ sikal je med zobmi. — — — — —

Minili sta zatem dve leti.

Doktor Hrast in graščák Bolè sta zopet prijatelja, kakor nekdam, in to tembolj, ker sta sedaj oba najhujša nasprotnika Medenova, ki je tudi po deželnem zboru krenil v nemški tabor.

Koncipist Ruda je bil kmalu po zadnjih dogodkih premeščen v drug kraj, in tam si po starem pravilu političnih uradnikov išče zopet novih ženskih znanstev.

Tudi gospoda Antona ni več v Borji; dobil je faro v daljnih hribih in čaka, da pride na boljšo; njegovi politični prijatelji mu jo bodo sigurno preskrbeli.

Koren pa je napravil izpite svoje; sedaj je še vedno pri Hrastu zvest in spreten koncipijent, vendar v kratkem bo otvoril v bližnjem mesteci svojo pisarno, in tedaj bo tudi poroka njegova z — Boletovo Milico. Pravijo pa, da je še vedno stari, strastni — agitator.

zložiti tak valček, da bi ga tudi menj izurjene roke igrale brez težave. Valček ima kratek uvod v *es dur*; št. 1. je tudi v *es*; št. 2. v *b*; št. 3. v *es*; št. 4. v *es* in „coda“ tudi v *es*. Melodije skladbi so jako žive in prègnantne; zatorej smo si v svesti, da se bo mladina kaj rada po njih sukala, da, še kakemu starejšemu možu utegne valček razgreti kri, da se bo po njem v krogih vrtel v pótu obraza svojega, kakor zaljubljen, mlečnobrad mladenič osemnajstih let. Kaj hočemo sploh o valčku boljšega povédati? Zatorej pa vsestransko izobraženemu g. skladatelju na ti skladbi čestitamo in želimo, da bi se nahajala v rokah vsakega slovenskega klavirista.

IX.

Muzikalije, katere je podala „Glasbena Matica“ za leto 1885. svojim plačujočim udom, so te-le:

a) Njega ni! Besede Simona Gregorčiča. Čveterospjev, zložil Anton Förster. Op. 35. Zvezek XV. Cena 40 kr. Tiskala Engelmann in Mühlberg v Lipsku.

Vajeni smo iz strokovnjaškega peresa g. skladateljevega prejeti vselej kaj nenavadnega, izbornega. Ne moremo tajiti, da nas je tudi zdaj naš glasbeni prvak prijetno iznenadil s to skladbo. Dobri in vrlo izvežbani pevci naj svojo moč na ti skladbi poskušajo in spoznali bodo, kaj premore mojster spisati v čustvu in glasbeni fakturi.

b) Zbirka slovenskih napevov, ubranih za čvetero ali petero moških glasov. Zvezek XVI. Cena? Natisnili Jos. Eberle in dr. na Dunaji.

Ta zvezek obseza naslednje skladbe: Št. 1. „Slovenski svet, ti si krásan!“ Uglasbil Hrabroslav Volarič. (Zbor.) Občutna, milobna skladba, ki se bo povsod rada popevala. — Št. 2. „Ti!“ Čveterospjev. Uglasbil Gj. Eisenhut op. 104. Lepa, nežna glasba. — Št. 3. „Planinska roža.“ Čestitim pevcem ljubljanske čitalnice v spomin dné 27. sept. 1879. posvetil in uglasbil dr. B. Ipavec. Zmatramo to pesem za jedno najboljših Ipavčevih. — Št. 4. „Pobratimija.“ Uglasbil D. Fajgelj. — Št. 5. „Uspavanka.“ Čveterospjev. Uglasbil Gj. Eisenhut. Motivi te skladbe se nam zdé preobrabljeni — sicer je dobra. — Št. 6. „Opomin k petju.“ Uglasbil D. Fajgelj. — Št. 7. „Za goro solnce mi zahaja.“ Moški zbor s samospevom. Uglasbil Anton Razinger. Skladba ta se nam zdi tako čvrsta in tekstu prikladna, da bi se radi z vrlim skladateljem še mnogokrat srečali. — Št. 8. „Kaj bi mi srcé ogrélo.“ Uglasbil Kamilo Mašek. Vrla skladba, polna lepoglasja; prava sestra pesmi: „Oj, rožica.“ — Št. 9. „Molitev za slovanski rod.“ Zbor. Uglasbil D. Fajgelj. — Št. 10. „Dievča, dievča, čo že to máš?“ Slováška narodna. Uglasbil Konsta Jahoda. Vsacega, kdor se peča s slovansko glasbo, bode ta napev jako zanimal.

zložiti tak valček, da bi ga tudi menj izurjene roke igrale brez težave. Valček ima kratek uvod v *es* dur; št. 1. je tudi v *es*; št. 2. v *b*; št. 3. v *es*; št. 4. v *es* in „coda“ tudi v *es*. Melodije skladbi so jako žive in prénantne; zato je smo si v svesti, da se bo mladina kaj rada po njih sukala, da, še kakemu starejšemu možu utegne valček razgreti kri, da se bo po njem v krogih vrtel v pótu obraza svojega, kakor zaljubljen, mlečnobrad mladenič osemnajstih let. Kaj hočemo sploh o valčku boljšega povédati? Zatorej pa vsestransko izobraženemu g. skladatelju na ti skladbi čestitamo in želimo, da bi se nahajala v rokah vsakega slovenskega klavirista.

IX.

Muzikalije, katere je podala „Glasbena Matica“ za leto 1885. svojim plačujočim udom, so te-le:

a) Njega ni! Besede Simona Gregorčiča. Čveterospjev, zložil Anton Förster. Op. 35. Zvezek XV. Cena 40 kr. Tiskala Engelmann in Mühlberg v Lipsku.

Vajeni smo iz strokovnjaškega peresa g. skladateljevega prejeti vselej kaj nenavadnega, izbornega. Ne moremo tajiti, da nas je tudi zdaj naš glasbeni prvak prijetno iznenadil s to skladbo. Dobri in vrlo izvežbani pevci naj svojo moč na ti skladbi poskušajo in spoznali bodo, kaj premore mojster spisati v čustvu in glasbeni fakturi.

b) Zbirka slovenskih napevov, ubranih za čvetero ali petero moških glasov. Zvezek XVI. Cena? Natisnili Jos. Eberle in dr. na Dunaji.

Ta zvezek obseza naslednje skladbe: Št. 1. „Slovenski svet, ti si krasán!“ Uglasbil Hrabroslov Volarič. (Zbor.) Občutna, milobna skladba, ki se bo povsod rada popevala. — Št. 2. „Ti!“ Čveterospjev. Uglasbil Gj. Eisenhut op. 104. Lepa, nežna glasba. — Št. 3. „Plainska roža.“ Čestitim pevcem ljubljanske čitalnice v spomin dné 27. sept. 1879. posvetil in uglasbil dr. B. Ipavec. Zmatramo to pesem za jedno najboljših Ipavčevih. — Št. 4. „Pobratimija.“ Uglasbil D. Fajgelj. — Št. 5. „Uspavanka.“ Čveterospjev. Uglasbil Gj. Eisenhut. Motivi te skladbe se nam zdé preobrabljeni — sicer je dobra. — Št. 6. „Opomin k petju.“ Uglasbil D. Fajgelj. — Št. 7. „Za goro solnce mi zahaja.“ Moški zbor s samospévom. Uglasbil Anton Razinger. Skladba ta se nam zdi tako čvrsta in tekstu prikladna, da bi se radi z vrlim skladateljem še mnogokrat srečali. — Št. 8. „Kaj bi mi srcé ogrélo.“ Uglasbil Kamilo Mašek. Vrla skladba, polna lepoglasja; prava sestra pesmi: „Oj, rožica.“ — Št. 9. „Molitev za slovanski rod.“ Zbor. Uglasbil D. Fajgelj. — Št. 10. „Dievča, dievča, čo že tó máš?“ Slováška narodna. Uglasbil Konsta Jahoda. Vsacega, kdor se peča s slovansko glasbo, bode ta napev jako zanimal.

- c) Posamezni glasovi k Nedvedovi maši: „K tebi srca povzdignimo! Tenor I. II. skupaj; bas I II. skupaj.

Lep tisek, priročen format na močnem papirji.

- d) „V domačem krogu“. Potpourri slovenskih narodnih pesmij za klavir zložil in velečestitemu gospodu ravnatelju Francu Dominku udano poklonil Hrabroslav Volarič. Op. 4. Cena? Musikaliendruckerei v. Jos. Eberle et Comp. in Wien III.

Res je, kar pravi „Poročilo“ o društvu „Gl. Matica“ v Ljubljani, priobčeno l. 1885., o g. Volariči, da obeta po izredni svoji nadarjenosti, plodovitosti v skladanji in marljivosti mnogo prav lepih glasbenih del zložiti. Potpourri je vsega priznanja vreden, dosti lahko izpeljiv in rado bo sezalo klavir igrajoče občinstvo po tem lepem delu. G. skladatelju čestitamo, da je mimo lani pokazal velik napredek v glasbi.

- e) Poročilo o društvu „Glasbena Matica“ v Ljubljani. Priobčil odbor leta 1885. Natismila Klein in Kovač v Ljubljani. Cena?

Zanimiva brošurica prinaša na dveinštiridesetih straneh nasledno tvarino: Odborovo poročilo o delovanji „Glasbene Matice“ koncem društvenega leta 1884/5. Poročilo o godbeni šoli „Gl. Matice“ v dobi od 15. aprila 1882. do 15. septembra 1885. Statistični pregled o stanji godbene šole tekom šolskega leta 1884/5. Sklep računov „Gl. Matice“ za XII. društveno leto od dne 1. maja 1884 do 31. avgusta 1885. Odbor „Gl. Matice“. Društveniki „Gl. Matice“. Letniki ljubljanski, letniki zunanji. Šolski red „Gl. M.“ za gojence glasbene šole. Kazalo muzikalij, katere je „Gl. Matica“ tekom svojega obstanka od leta 1873. do leta 1885. na svetlo dala ter jih ima v zalogi svoji.

Vsebina „Poročila“ je prezanimiva. Osobito nas veseli velikanski napredek glasbene šole Matičine. Bog dal, da bi se iz tako nenavadno uspešnega pričetka izcimil v Ljubljani za nadarjene Slovence prepotrebni glasbeni konservatorij.

- f) Predigre za orglje ali harmonijum (tudi na klavirji izpeljive) zložil in prečestitemu gospodu Janezu Kokošarju udano poklonil Danilo Fajgelj. Op. 15 (a). Cena 60 kr. Tiskali Blaznikovi nasledniki.

Kratke predigre utegnejo služiti organistom za porabo pri službi božji in onim, ki se bavijo z resno cerkveno glasbo. Ocenoprepuščamo strokovnjaškemu peresu.

Po vsem, kar smo o „Glasbeni Matici“ na kratko omenili, sklepati je, da ta jedini naš glasbeni zavod vrlo napreduje in veselí nas, da se zanj zanimajo celó visoki krogi. Kako pa mi Slovenci podpiramo to občekoristno društvo? Sramujemo se povédati, koliko udov izmed narodne duhovščine, učiteljstva i. t. d. šteje društvo. To ni lepo!

X.

Te Deum. Za mešani zbor zložil in prečestitemu gospodu gospodu Jožefu Dolencu, doktorju theologiae udano poklonil Ign. Hladnik. Op. 3. Lastnina skladateljeva. — Tisk J. Blaznikovih naslednikov. Prodaja katoliška bukvarna v Ljubljani, 1885. Cena 40 kr.

Slovenski organisti imajo malo primernih skladb te hvalnice. G. Foerster je sicer v I. letniku „Cerkv. Glasbenika“ podal lep in praktičen „Te Deum“, a potem „Glasbenik“ ni več prinesel te skladbe. Zatorej radostno pozdravljamo g. Hladnikovo skladbo tembolj, ker so melodije v nji popolnoma cerkvene, glasbena faktura dobra, stay jasen in pravilen. Monotonije zaradi dolgega teksta se je izognil skladatelj s tem, da je več stavkov koralno harmonizoval ter uvedel „falso bordone“. Terjatva višine in nižine do posameznih glasov ni velika, izpeljava ne bo težavna in skladba je dosti hvaležna. Lepo skladbo radi in prav toplo priporočamo.

Danilo Fajgelj.

Književna poročila.

VIII.

Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole.

Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelj. — Cena vezani knjigi 24 kr. — Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. — V Ljubljani 1885, 8, 96 str.

V resnici nas je razveselila vest, da je visoko c. kr. naučno ministerstvo potrdilo to učno knjižico za uporabo v ljudskih šolah. Poučevati smo morali, kakor nam učni črtež veleval, a pripravnega berila za drugi šolski oddelek nismo imeli. Marsikdo je tožil: „Abecednik“ podaja premalo, a „Drugo berilo“ je pretežno za drugo šolsko leto. Vsak je čutil ta nedostatek v vrsti šolskih beril, pa tudi spoznal potrebo, da se skoraj odstrani. Želja se nam je zdaj izpolnila. Dobili smo berilo v vsakem oziru izvrstno sestavljeno. Vsa učna tvarina se vrstí paralelno z óno v „Abecedniku“, ter je razdeljena v 18 oddelkov. Pisatelja sta se vedno držala jedino prave učne poti: od znanega k neznanemu, razširjajoč nazorni pouk v koncentričnih krogih po načelu:

„Eins muss in das And're greifen,

Eins durch's And're blühen und reifen“.

Učenec si po tem navodu ogleda najprej šolo I. *), opazuje potem svojega součenca (Človek II.) — saj mu je ta poleg oprave, ki se na-

*) Rimske številke pomenjajo oddelke.

haja v učilnici najbližji — in glavne stvari človeku v življenje potrebne (Jed in pijača III. Obléka IV.), kar ga privede v stanovanje V. Nemogoče je otroku misliti na dom, da ne bi hkrati mislil na svoje ljube starše in sestrice (Družina VI.) Teh se spominja veliko prej in bolj živo, nego domačega imetja. — Izmed vseh poslopij v vasi pa otroku dopada najbolj cerkev VII. Dasi tudi ni v vsaki vasi cerkve, vendar se čuti učenec z bližnjo farno cerkvijo nekako združenega, kakor bi v farni vasi stanoval. To vez narejajo in vzdržujejo ravno prazniki. —

Na poti v šolo ali v cerkev si ogleduje vas VIII; semenj ga spomni trga in mesta IX. — Ko se vrača domov mu pes prvi priskače naproti. Doma ima deček tudi oprava pri domačih živalih X. — Zljubi se mu večkrat stopiti na vrt XI., da pogleda, gnezdi jo li ptički letos tudi ondu, kjer so lani. Tu mu raste lepo sadno drevje, v posebnem oddelku pa cvetice in zelenjad. Sreča ga tu mnogokrat kaka bučelica ter mu zašepeče kaj na uho, a krilati metuljček mu kaže svojo izbirčnost. Oče mu tudi velevalo iti na polje XII. Koliko življenja in delovanja mu tukaj kaže priroda! — Ko pa pridejo veseli dnevi košnje, ne more strpeti, da ne bi takoj, ko odloži šolsko torbico, stekel na travnik. — Prišla je jesen. Treba je stopiti v gozd XIII. Tudi učenec gre tja z očetom ali hlapcem. Mnogokrat se pripeti, da prikoraka mimo njih lovec, divjačine iskaje. V šoli pa sliši, da se v nekaterih gozdih potikajo tudi zverí, katere so potem večkrat predmet živahnega razgovora med sinom in očetom, zlasti kadar sta v gozdu. — V kakem gozdnem jarku je našel deček čisti studenec. Modri oče ga svaré, naj vroč ne pije, razlože mu pa tudi, kje se jemlje ta lepa vodica XIV., da je nikdar ne zmanjka, in kako narasta v potok in reko. Spominjajo ga domačih rek, ter mu povedó, kam drevé valove svoje. — Poučé ga tudi, kaj je slana, sneg in led. Prilično govorita še o živalih, ki živé v vodi. Voda se torej nahaja v zračnem prostoru in na zemlji. — Deček je bil že mnogokrat na polji, na travniku, ali v gozdu; videl je, da zemeljska tla niso povsod jednaka. Še rajši pa se je oziral v visoko jasno nebo, zato je vselej tožen, kadar mu ta najlepši pogled zabranijo oblaki. — Da si bodo učenci bolje predstavljali zemljo in zrak XV., pelje jih učitelj na bližnji hrib, da jim ondu govori o lepoti stvarjenja. Nehoté se mu vsili vprašanje: Kdo je vse to tako lepo naredil? — Tako jih privede od prirode k Bogu XVI., od „znanega k neznanemu“, kakor uči glavno didaktično pravilo. — Misli na Boga spominjajo mladino vsega, kar so že lepega slišali o njem. Vsi želimo jedenkrat k njemu priti. Ako pa hočemo, da se bo v resnici to zgodilo, moramo čas XVII., ki nam ga Vsemogočni dá preživeti, dobro porabiti, t. j. pridni in pošteni biti. A, kako hitro beži čas! Ne zamu-

jajmo ga, da več storimo v blaginjo domovine XVIII. ter si hkrati nabiramo zakladov za nebeško domovino.

To je nekakšen posnetek vsebine: jednota posameznosti, ki je bila — po mojem mnenju — pisateljema kažipot že pri sestavi „Abecednika“. Vseskozi je „učenje v življenji in življenje v učenji“. Pri vsakem oddelku nahajamo pripravna vprašanja, ki zahtevajo ponavljanja tvarine prvega šolskega leta; pa tudi sestava posameznih berilnih vaj napeljuje k temu. Vse vaje so kratke, jedrnate; niti jedne besedice ne najdeš odveč. Vsakemu oddelku dodane povesti, basni in pesemce so s posebno skrbjo izbrane; nekaj vaj je spisanih v dvogovoru, uganka pa je nekakšen „solo“ v vsi kompoziciji. Taka osnova zabranjuje suhoparno obravnavo iste tvarine, ter daje vsemu pouku prikupljiv značaj, kar je jako velike važnosti. Primerni izreki, kateri se izvajajo iz povestij in basnij (in nekatere pesemce) pa uče morale, ter narejajo knjigo tudi vzgojevalno. Tako se blaži srce, v tem ko se bistri um in, to združeno, vzbuja v učencih veselje o lepoti pouka, katero prevzame čisto srce tako, da pozabi vsega drugega ter se čuti srečnega, kakor dojenček v materinem naročaji. Šola mu postane prijeten, domač prostor. To jasno oko, ta zadovoljni smehljaj, ki mahoma prošine nedolžni obrazek, vse nam spričuje óno srečo, in tedaj pridejo človeku v misel besede iz znane pesmi:

„Dass Gott dich erhalte
So schön und rein und hold!“

Pisava je v vsem berilu dosledna; le na dveh krajih menda nahajaš dvojni padeževi obliki. Jezik je gladko-tekoč, lahko umljiv in vsi sestavki otroškemu duhu jako primerno spisani. Bere se prav domače, a vendar se čuje povsod lepota, krepost in milina našega jezika. Da se med male znaš ponižati, ter jih učeč lehkotno — dejal bi igranje — dovedeš na prihodnjo višjo stopinjo, to je umetnost, po kateri se ceni učiteljska sposobnost.

Da se učenec vadi prav naglašati, postavila sta pisatelja potrebna znamenja; in da zapazi takoj jedro nove tvarine, nahaja nove pojme debelo tiskane, in sicer — z ozirom na slovnico — vse le v prvem padeži.

Dostaviti hočem le še to, da je vsa tvarina obravnavana tako, da ji bode prav lahko sledilo „Drugo berilo in slovnica“, katero do sedaj ni našlo dovolj pripravljenih učencev. Vse je priprava za pouk v realijah, pa vendar ne bo mogel nikdo reči, da ni ta učna knjižica vsa v verskem duhu pisana. Prej bi jo kvalificiral za „versko-nravno, nego za nраво-versko“.

Drugi del obravnava slovnico v dvajsetih vajah. Vsak drugi teden bi nasledovalo nadaljevanje, ostalih šest tednov pa porabimo v ponavljanje. Vsaka šola bode lahko prebavila toliko tvarine, ako le ni prenapolnjena.

Vsa slovnica se naslanja na berila, zato je tudi berilo tako uravnano, da ji more služiti. Vidi se na vsaki strani, kako sta se pisatelja trudila, povedati vse v golih, razširjenih in — k večjemu — skrčenih stavkih; le tam, kjer ni bilo drugače mogoče, posluževala sta se zloženih.

Iz vzgledov izvajata pravilo (katero je povsod debelo tiskano) in temu sledi uporaba v nalogah, katere se izdelujejo le s pomočjo berila. Stoinsemdeset nalog nam je na izbero; nič preveč! Ako nam bode časa primanjkovalo, izpustili bomo to ali óno prav lahko, ne da bi pouku kaj škodovali. Kako dobrodošla bode pa ta množica nalog, zlasti učiteljem, ki morajo skrbeti za posredni pouk! — Zahteva se od učenca le toliko, kolikor je v učnem črteži zaznamovanega. — Spregatev in sklanjatev mu jako zlajšujejo tabele. Tudi za vaje v spisji je skrbeno, kolikor ta oddelek potrebuje.

Iz tega se vidi, da je slovnični oddelek ravno tako previdno in modro sestavljen, kakor berilo.

Smelo si torej upam trditi, da se ta učna knjiga lahko meri z vsako drugemu šolskemu oddelku namenjeno — bodisi tudi nemško. Ker je tudi zunanja oblika prav lična, tisk razločen in lep, papir močan, cena jako nizka, zato jo z ozirom na zgoraj navedene prednosti priporočam vsem slovenskim šolam, zlasti ónim na deželi, za katere je v prvi vrsti pisana. (Koliko vaj in katere bomo vsled pomanjkanja časa izpustili, to nas bodeta učila premišljevanje in izkušnja). Prepričan sem, da bode s prihodnjim šolskim letom že v vseh ljudskih šolah v rabi, kajti, v resnici dobra knjiga si hitro pridobiva prijateljev. Učitelj.

IX.

Leopold Volkmer,

veseli pesnik Slovenskih gor. *1741. + 1816. Objavil in založil dr. Jožef Pajek. Ponatis iz „Popotnika“. Natisnila Leonova, pozneje tiskarna sv. Cirila. V Mariboru 1885. Velika osmerka, str. 66 + 2. Cena 40 kr.

Slovenskemu slovstvu toli koristno pot, katero je nastopil marljivi književnik kranjski, g. prof. Marn, pred mnogimi leti s svojim „Jezičnikom“, ubral je sedaj prav vspešno tudi štajerski, Slovencem že po drugih literarno- in kulturno-zgodovinskih spisih znani pisatelj dr. Jožef Pajek v Mariboru. Ravnokar namreč je objavil v gori navedeni, iz „Popotnika“ ponatisnjeni knjižici dela štajerskega, sedanjemu rodu bolj po imeni kot po svojem delovanji poznatega pevca Leopolda Volkmerja. Ta mož je bil prvi in tudi jedini, ki je v žalostni „ponemčevalni dobi“ deloval med štajerskimi Slovenci v narodnem duhu ter izobraževal rojake svoje ne le kot propovednik in šolnik, marveč tudi kot pesnik. Res, da njegovi

umotvori niso prosti nemškega duha, akopram se je mož dokaj trudil, peti kolikor možno v narodnem duhu, res tudi, da jim poleg obilnega zdravega humorja češče nedostaje pesniškega poléta in vznosa in da so pisani v pogrešnem jeziku in pravopisu; a z druge strani gre Volkmerju ta zasluga, da je s svojim na pol narodnim pesnikovanjem oživil ljubezen do pesništva sploh ter tako pripomogel, da se je ohranilo i narodno pesništvo v sicer že precej ponemčenih Slovenskih goricah na levem bregu Drave. Vrhu tega odlikujejo zlog njegovega narečja mnogotere znamenite jezikovne posebnosti, ki so prava slast učenim jezikoslovcem, zlasti leksikografom. Zato pozdravljamo to delce z veliko radostjo in s trdnim prepričanjem, da bodo védeli zánje prihodni književni zgodovinarji slovenski trudoljubivemu g. izdajatelju zasluženó hvalo. Jednakih izdaj starejših in menj znanih pisateljev slovenskih s pridejanimi životopisnimi in književnimi opazkami živo pogrešamo v našem slovstvu; to so pravi temeljni kamni, brez katerih se ne bode nikdar dala spisati popolna, na vse strani zadovoljujoča književna zgodovina slovenska.

Knjižica ima na čelu za geslom predgovor, v katerem g. izdajatelj pripoveduje, da je hotel s tem delcem „omladiti spomin starega častitega pevca Volkmerja,“ ob enem pa tudi „svojim rojakom ustreči s kratkočasnim in koristnim berilom, ki nehoté čitatelju smeh v lice privabi, pa tudi resne misli in čute vzbuja.“ Kdor je spis le površno prečital, pritrdil mi bode, da se je g. profesorju izvrstno posrečilo doseči dvojni ta namen. Posebno hvalo pa mu izrekamo na tem, da nam pesnikovega, če tudi sem ter tam dokaj pohabljenega jezika ni popravljaj, niti mu s tem popačil prvotnega značaja; to je prednost, s katero se žalibog ne morejo ponašati marsikateri novejši izdajatelji klasikov slovenskih, ki mislijo, da morajo prenašati jezik starih piscev tako, kakor prenašajo „modistke“ staro šaro. Za predgovorom podaje nam knjižica v treh delih: I. Volkmerjev životopis (str. 5—8) ali bolje povedano precejšnje število dodatkov in popravkov k že znanemu životopisu Volkmerjevemu, ki ga je objavil A. M. Slomšek v Drobtnicah (VIII. l. str. 107—126; prim. Lendovšek, Slomšk. „Zbrani spisi“, III, str. 85—114). — Za „životopisom“ sledi II. „Književno blago Volkmerjevo, uvrščeno po onem redu, v katerem je nastalo“ (str. 8—13) in III. (od str. 13—66) Volkmerjeve basni in pesni. Knjižici povišuje vrednost posebno to, da je pripisaval g. izdajatelj vsakemu Volkmerjevemu umotvoru vir, iz katerega ga je zajel (zajemal je namreč tudi iz še nenatisnenih rokopisov), da je dalje povédal, odkod je dobil Volkmer sam dotično snov, koga je posnemal in kje so posamezni Volkmerjevi umotvori že natisnjeni ali vsaj prepisani. Pod črto

se nam poleg drugih potrebnih opazek tolmačijo menj znani izrazi, kar je vse hvale vredno. Obžalujemo le, da se g. profesorju ni posrečilo, v roke dobiti vseh Volkmerjevih spisov, ki bodo gotovo prej ali slej preminili, ako jih ne reši kmalu kaka usmiljena roka. Koncem knjižice stoji abecedno kazalo Volkmerjevih basnij in pesnij s pridejano stranjo, na kateri se nahajajo v ti izdaji; zadnja stran pa nam kaže tiskovne pogreške.

Jezik g. izdajatelja je gladek in skozi in skozi pravilen; želeli bi le, da bi se bil izognil nepotrebnih tujk, kakor farof, predga, pensioniran i. t. d. Kranjskemu ušesu menda tudi ne bo ugajalo, da piše g. pisatelj dosledno „njo“, tudi na mestih, kjer bi ne bilo potrebno. N. pr. „ko njo (knjigo) je čital, njo je pač tudi koj hitro za potrebe svojih rojakov predelal.“

Konečno toplo priporočamo to delce vsem prijateljem slovenskega slovstva.

Fr. Wiesthaler.

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. — Družba sv. Mohorja je za l. 1885. razposlala te knjige: 1. Sveta brata Ciril in Metod, slovanska apostola. Spisal Matija Majar Ziljski. — 2. Zgodovina sv. katoliške cerkve za slovensko ljudstvo. II. zvezek. Spisal dr. Ivan Križanič. — 3. Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina sv. Jožefa, IV. snopič. Popisal Janez Volčič. (Kratko poročilce o teh treh knjigah glej spodaj.) — 4. Slovenski pravnik. III. snopič. Spisal dr. Ivan Tavčar. — 5. Slovenske Večernice za poduk in kratek čas 39. zvezek, ki obseza te spise: „Dora.“ Povest, spisala Pavlina Pajkova. — „Pesmi“, zložil J. G.-k. — „Prebivalci avstro-ogerske države po narodnosti in veri.“ Spisal Ivan Steklasa. — „Stalne zvezde ali nepremičnice.“ Spisal Jeronim Val. — „Nekoliko črtic o dragem kamenju ali o biserih.“ Spisal Ivan Šubic. — „Kratkočasnice“, zapisal M. Sl. i. t. d. — 6. Koledar za navadno leto 1886. prinaša poleg kalendarskih stvari še imenik vseh udov družbe sv. Mohorja, družbin oglašnik, semnje po slovenskih deželah in še naslednje spise: „Razgled po svetu“. Spisal F. H. — „Dneva ne pové nobena pratka“. Povest, spisala P. P. — „Ribica brez vode“, zložil S. M. P. — „Proti žganju.“ Spisal dr. J. Vošnjak. — „Kaj ljudje na naši zemlji jedo.“ Spisal Janko Pajk. — „Kako rastline zmrznejo in pozebejo.“ Spisal Janez Majciger. — „Zakaj peša kmetijski stan?“ Spisal dr. J. Vošnjak. — „Lovske kvante.“ Nabral Fr. R. — „O zavarovanji užitka ali pokojnin.“ Spisal I. Hr. — „Pavola ali drevesna volna.“ Spisal A. K. — „Torbica za poduk in kratek čas.“ — „Smešnice.“ — „Zbirka gospodarskih, zdravniških in drugih skušenj.“ — Ta kratki pregled kaže, kako ogromna, a tudi kako raznovrstna je tvarina, katero družba letos podaja udom svojim. Pri taki množini vsakovrstnih spisov ne smemo in ne moremo zahtevati, da bi nam odbor podajal samó dovršene stvari, in res nahajamo med bogatim, čistim in trdim zrnjem tudi nekoliko plev. Zlasti pri leposlovnih spisih, v prvi vrsti pri pesmih in povestih, svetovali bi odboru nekoliko več izbirljivosti in nekoliko več zdravega ukusa. „Dora“

je že v 22. št. mariborskega „Popotnika“ našla oceno, kakeršne je vredna. Tudi pisava je do malega po vseh knjigah pogrešna, po nekaterih mestih kar naravnost barbarska. Niso nam v mislih tu pravopisne nedoslednosti, katerih se pri toliko pisateljih ni možno ogibati, ampak spotikamo se ob očitne slovniške napake, in zlasti ob zloglasne nemčizne, katere bi lehkó iztrebila vsaj nekoliko vestnejša tiskovna korektura. A zdi se nam, da imajo o ti stvari v Celovci drugačne nazore; kajti čuli smo že dva pisatelja tožiti, da jima odbor samovoljno kviri pisavo ter namesto lepih slovenskih besed vtika v spise ravno tako grde, kakor nepotrebne germanizme. — Družba je letos dosegla najvišje število udov, kar jih je k edaj imela doslej t. j. 29.590. Za prihodnje leto razpisuje odbor 200 gld. nagrade za šest krajših izvirnih nраво-poučnih povestic (vsaki po 35 gld.), obsezajočih vsaj po pol tiskane pole, in 140 gld. nagrade za štiri poučne, vsaj po pol tiskane pole obsezajoče spise razne vsebine, vsakemu po 35 gld.

— Indijska Talija. Zbirka indijskih gledaliških iger. I. zvezek Urvaši. Indijska drama Kálidásova. Na slovenski jezik preložil dr. Karol Glaser, c. kr. gimnazijski profesor. Založil pisatelj, tiskarna V. Dolenc v Trstu 1885, m. 8, 105 str. Cena? — Učeni g. pisatelj, ki se peča, kakor je tudi bralcem našega lista znano, zlasti z indijskimi studijami, ukrenil je nekoliko gledaliških iger indijskih preložiti na jezik slovenski, tako: Málaviko, Ratnávali, Sákuntalo in pričanja v tem zvezku z Urvašico. Drama je pisana nekoliko v prozi, nekoliko v verzih, in g. prelagatelj se je strogo ravnal po izvirniku tudi v tem oziru. Verze mu je blagovolil pregledati znani naš pesnik Gorázd. Knjižica je posvečena g. Davorinu Trstenjaku. Tako imamo po angleškem in nemškem vzgledu tudi Slovenci svojo „Indijsko Talijo“, kateri želimo vsaj toliko kupcev, da g. pisatelj za svoj domoljubni trud ne bode imel še materialne izgube.

— Jurjev koledar za navadno leto 1886. Uredil „Juri s pušo“ s pomočjo drugih velikih in malih Jurjev. II. letnik. Natisnila tiskarna A. Amatija sinov v Trstu 1885, 8, 112 str. Cena 50 kr. Vsebine je naslovu primerna.

— „Neposredni davki za vse v dunajskem državnem zboru zastopane dežele avstro-ogerske monarhije.“ Tako se imenuje knjiga, obsezajoča okoli deset tiskovnih pol, katero je spisal Rajmund Šinek, c. kr. davkar v Lošinji na Primorskem. Knjiga se skoraj dotiska v Hilarijanski tiskarni v Gorici. To delo bo prvo svoje vrste v slovenskem jeziku, kolikor je nam znano. Vsakdo, ki ima z davki in fasilami opraviti [in kdo je tega prost!], moral bi si naročiti to knjigo, v kateri dobi pouk na marsikatero stran, ki mu je morda do zdaj še nejasna. „Soča.“

Cerkvena književnost slovenska. Družba sv. Mohorja je razposlala svoj letošnji bogati dar mnogobrojnim udom. Izmed knjig pripadajo tri bogoslovno-nabožni stroki, in sicer: — Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa. Popisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Izdala in založila družba sv. Mohorja. Drugi del. Z dovoljenjem visokočestitega Krškega knezoškofijstva. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci 1885. 4, 164 str. Cena za neude 60 kr.

V tem delu se dokaj poljudno razlaga o Marijinem češčenju; pojasnujejo se I. Marijini prazniki, II. Marijine bratovščine in III. Marijini redovi. Pisava je sem ter tja nedosledna, posebno gledé topljenja *nj* in *lj*. Tvarini bi ne škodovalo, ako bi se še bolj skrčila, ker se itak dokaj ponavlja. Vsak vérník nahaja tu posebno za praznične dneve prijetno berilo.

— Sveta brata Ciril in Metod slovanska apostola. Spisal Matija Majar Ziljski, duhoven Krške škofije. V tisočletni spomin smrti sv. Metoda izdala in založila družba . . (ut supra). 4, str. 80. Cena za neuđe 50 kr.

Med letošnjimi se sme imenovati to zlata knjiga, naj se oziramo na vsebino ali pa na obliko. Iz vsega spisa veje pravi krščansko-slovanski duh starega skušenega bojnika na polji slovanske prosvete. Oslepeli Majar Ziljski je morebiti to knjigo svojemu ljubljenu narodu, ki mu pa v njegovi bedi ni dosti hvaležen, podaril kot poslednji proizvod svojega v prosveto naroda tako pridnega peresa. Ko Ziljskega zdavnaj več ne bo, bode še slovenska mladina iz te izvrstne knjige crpila navdušenost za sveto krščansko in slovansko stvar. Vsako VIII. poglavij je po svoje zanimivo. O, ko bi rodoljubne besede VII. oddelka: „Kako bodemo Slovani sv. Cirila in Metoda v prihodnje vredno in dostojno častili“ — padle na dobro zemljo ter obrodile kaj sadu! Tudi 26 lepih slik diči ta slavnostni spis, ki naj ga vsak čitanja več Sloven gotovo prebere.

— Zgodovina svete katoliške cerkve za slovansko ljudstvo. Spisal dr. Ivan Križanič, profesor bogoslovja in podvodja v kn. šk. duh. seme-nišči v Mariboru. Izdala . . (ut supra) II. zvezek. 8, str. 288. Cena za neuđe 60 kr.

V gladki besedi predložuje se nam tukaj drugega veka dvojna doba, katerih prva opisuje razširjanje krščanstva med raznimi narodi (in zelo zanimivo posebno med slovanskimi), druga pa od Gregorja VII. do Lutra (pisava Luter-ja nam ne ugaja). Primerno se pisatelj pri opisovanju zunanjega povsod ozira tudi na zno-tranje življenje cerkveno; kajti še le po ti spopolnjeni sliki se čitatelj prepriča, da res duh božji vodi in vlada katoliško cerkev. Tudi kot pomožna knjiga pri cerkveno-zgodovinskem pouku na naših srednjih šolah se bo lahko rabila ta zgo-dovina, ker so sedanje učne knjige te stroke dokaj nedostatne. Celó na bogoslovnih učiliščih, ako bi se zgodovina, kakor pastirstvo, slovanski predavala, bi se po na-vodu g. profesorja lahko pridoma rabila; nekdanja Robičeva nemška gotovo ni bila dosti boljša in popolnejša.

Ob sklepu letošnjega pregleda moramo se še zahvaliti gosp. —e—o—a za „kratke opazke“ v prejšnjih snopičih. Naša objava o Krčonovih Šmarnicah je bila besedoma povzeta iz kritike „Duh. Pastirja“, o „pastirskih listih“ pa po „Slovinci“. Ako sami ne dobimo v roke dotičnih spisov, povzemamo naznanilo po drugih listih, katere zmatramo verodostojne. In ravno v tem slučaju smo se držali zgor-jjih listov, ki sta v bogoslovnih in cerkvenih razmerah menda najbolj poučena. A kakor kažejo te resnične opazke, varali smo se.

—n.

Pisateljsko podporno društvo ima naslednjih 94 udov: I. Častni ud: Gospod Davorin Trstenjak, župnik v Starem Trgu pri Slovenjem Gradci, ustanovitelj pisateljskega društva. II. Ustanovniki: Gg. dr. Jožef Vošnjak, deželni odbornik v Ljubljani, Mihael Vošnjak, inženir in državni poslanec v Celji, dr. Ivan Tavčar, advokat v Ljubljani. — III. Pravi udje v Ljubljani: Dr. Drž. Jožef, zdravnik, Förster Anton, pevodnja, Grasselli Peter, župan ljubljanski, Hribar Ivan, glavni zastopnik „Slaviji“, Levec Fran, c. kr. profesor, Lah Evgen, tajnik „Matice Slov.“, Magolič Srečko, urednik „Škrata“, Pleteršnik Maks, c. kr. profesor, Pirc Gustav, tajnik kmetijske družbe, Raič Anton, c. kr. profesor, Trstenjak Anton, urednik „Slovana“, Tomšič Ivan, c. kr. vadniški učitelj, Vrhovec Ivan, profesor na realki, Žumer Andrej, mestni učitelj, dr. Gregorič Vincencij, zdravnik, Šuman Josip, c. kr. gimn. ravnatelj, Bedenek Jakob, sodelavec pri „Slovinci“. Naglič Ivan, urednik „Ljublj. Lista“, Železnikar Ivan, urednik „Slov. Naroda“, dr.

Volčič Edvard, c. kr. avskultant. — IV. Pravi vnanji udje: Haderlap Lipe, urednik v Celovci, Pápler Franjo, učitelj v Borovnici, Majaron Danilo, pravnik v Borovnici, Rutar Simon, c. kr. profesor v Spletu, Vesel Ivan, dekan v Trnovem pri Il. Bistrici, dr. Gregórec Lavoslav, župnik v Novi Cerkvi pri Celji, Seneković Andrej, c. kr. gimn. direktor v Novem Mestu, Kersnik Janko, graščak in c. kr. notar na Brdu. — V. Podporni udje v Ljubljani: Bergant Fran, c. kr. poštni uradnik, Bayr Alojzij, c. kr. računski svetovalec, dr. K. Bleiweis vitez Trsteniški, primarij, Bonač Ivan, knjigovez, Drenik Franjo, zastopnik „Fonciere“, Dev Jakob, oskrbnik mestne klavnice, dr. Jurij Hrašovec, adv. koncipijent, Hafner Jakob, profesor, Hanuš Jaromir, mestni inženir, Hribar Fran, usnjar, dr. Jenko Ljudevit, zdravnik, Križaj Josip, mestni komisar, Kadilnik Fran, privatni uradnik, dr. J. Kladva, c. kr. avskultant, Knific Rajko, trgovski pomočnik, dr. Krisper Valentin, advokatski koncipijent, Kuhar Josip, uradnik „Slavije“, Jos. Kušar, trgovec, Murnik Ivan, cesarski svetovalec, dr. Papež Fran, advokat, Pelan Alfonz, trgovski pomočnik, Marolt M., izdelovalec klavirjev, Pelan Oton, notarski sollicitator, Prosenec Josip, glavni zavarovalni zastopnik, Petričič Vaso, trgovec, Pirc Karl, profesor na realci, Rotnar J., c. kr. avskultant, Souvan Eran, trgovec, Svetek Anton, c. kr. finančni uradnik, Vitez Schwarz Frid., c. kr. prezidijalni tajnik, Šesek Janez, advokatski koncipijent, Valentinič Ignacij, hišni posestnik, Zagorjan A., notarski koncipijent, dr. Zupanc Jarnej, c. kr. notar, Arcé Rajko, c. kr. poštni oficijal, Hudnik Matija, advokatski koncipijent, Globočnik Fran, c. kr. profesor, Dolenc Oroslov, svečar in hišni posestnik, Geba Josip, urar, Grošelj Jarnej, c. kr. poštni uradnik, Jenko Ivan, c. kr. poštni uradnik, Juvanec Ivan, notarski koncipijent, Holc Vatroslav, uradnik pri „Slaviji“, Pirc Alfonz, pravnik, Přibil Ivan, uradnik pri „Slaviji“, Rohrman Zmagoslav, posestnik, Zupančič Filip, stavbinski mojster, Lisec Ivan, železniški uradnik, Strohmayer Rajko, železn. uradnik, Vesel Kajetan, c. kr. finančni uradnik, Vrabec Matija, c. kr. finančni uradnik. — VI. Vnanji podporni udje: Kapus Adolf pl. Pichlstein, c. kr. poštar in posestnik v Kamni Gorici, Majaron Ivan, župan v Borovnici, Munda Jakob, c. kr. okrajni sodnik v Marenbergu, Pesjak Miha, župan v Kamni Gorici, Suša Anton, posestnik v Senožečah, Jenko Slavoj, trgovec v Podgradu, Svetec Luka, c. kr. notar v Litiji, Globočnik Viktor, c. kr. notar v Kranji, Stanič Jos., notarski koncipijent v Kamniku, Sterle Fran, načelnik železniške postaje v Zalogu, Vršec Maks, tajnik posojilnice v Celji.

Odbor pisateljskega podpornega društva je osnoval tudi prijateljske zabavne shode, pri katerih se zbirajo vsako soboto zvečer člani njegovi. In taki prijateljski razgovori so nam baš zdaj, v dobi politične razcepljenosti in osebnega nasprotovanja, silno potrebni. V politiki menda res ni možna popolna zloga, pač pa bi pisatelji slovenski, ki imajo vsi isti vzvišeni smoter, lahko osnovali svoje kolo, iz katerega bi moralo biti izobčeno vse prazno in največkrat tudi praznoglavo politiziranje, ki le ruši in razdvaja. Doslej je bilo pet takih shodov, katerim so predsedovali gg. Vaso Petričič, dr. Jos. Vošnjak, Fr. Levec, Ivan Železnikar in Jos. Kušar. Udeležilo se jih je vselej po 30—40 članov. Dva večera je dr. Vošnjak bral zanimivo svojo razpravo „o mističnih prikaznih človeškega duha“ in dvakrat g. profesor Ivan Vrhovec svojo zgodovinsko študijo „Ljubljana pred sto leti“, ki je zaradi svoje temeljitosti in zaradi velike množine interesantnih novih podatkov, katere je g. predavatelj nabral v tukajšnjem mestnem arhivu, jako zanimala poslušalce. Peti večer je g. dr. Gregorič predaval „o fizičnem in psihičnem podedovanju“ na občno zadovoljenje. Taki shodi so prejšnja leta rodili mnogo lepega sadu. V teh shodih se je iz-

prožila in tudi dejanski zvršila krasna misel, osnovati javna predavanja na korist „Narodne Šole“, katera je na ta način prejela podpore več sto goldinarjev. V teh shodih se je porodil marsikateri spis, ki je pozneje polnil predale tega ali ónega slovenskega lista. V teh shodih so se nabirali novci za raznovrstne plemenite namene, n. pr. za spomenike pisateljem slovenskim, za „Narodni Dom“ in za druge domoljubne zavode in naprave. Želimo, da bi se tudi letos povrnilo med nas tisto plemenito prijateljstvo, tista odločna delavnost in tisto domoljubno navdušenje, brez katerih nam ni možno zvršiti nobene lepe in občekoristne stvari.

Gospod Janez Šubic, slovenski slikar in brat mlajšega Jurija, postal je definitivno profesor na bavarskem umetno-obrtnem muzeji v Kaiserslauternu v bavarski Palaciji. Tako poročajo nemški listi z dné 19. novembra t. l.

Slovenski naš slikar g. Jurij Šubic je dovršil te dni v novem deželnem muzeji kranjskem portrète onih slavnih rojakov, katerih podobe imajo po sklepu deželnega odbora lepšati strop vestibula. Ko vstopimo skozi glavna vrata, zapazimo ravno nad vhodom v stopnišče sliko barona Valvasorja, čegar lice je pač vsakemu znano po bakrorezu v njegovi znameniti knjigi. Slikar je posnel glavne poteze po onem starem delu, a vsled drugačnega prostora (portrète so slikani v velikih ovalih) moral je podobi marsikaj dodati in jo znatno povečšati. Tako je nastala iz nadprse slike skoraj polovica telesa. Umetnik je prvotnemu originalu dodal roki — desnica počiva v rudečem, svilenem pasu, levica pa sloni na držaji meča in drži pergamen, na katerem čitamo naslov Valvasorjevega glavnega dela: „Die Ehre des Herzogthums Krain“. Slikar nam na ta način riše slavnega rojaka kot zgodovinopisca, ob enem pa kot vojaškega poveljnika: „— des Hertzogthums Crain im untern Viertel des Fuefsvolkhs Hauptman“. Umetnik je opustil čelado, ki jo kaže originalna podoba — pač zaradi črte v kompoziciji —, a ogrnil je viteza s tedaj običajnim plaščem.

Na desni strani vestibula gleda na prišleca preblagi mecén slovenski, baron Ž. Zojs, slikan po originalnem portrétu iz tukajšnje biblioteke. A umetnik je sledil tudi pri ti sliki samo črtam lica, drugo pa je originalno njegovo shvatenje. V desnici Zojsovi opazujemo gosje peró, v levici pa knjigo, v katero namerava učeni mož ravno nekaj zapisati, ali pa preudarja zapisane besede — to je vtis slike. Okrog vratu visi zaslužnemu rojaku cesarsko odlikovanje, visok red, katerega nima originalna podoba, a vidi se na znanem litografičnem portrétu, ki upodablja Zojsa v historičnem vozičku, v katerem se je vozil hromi mož po svojih sobanah.

Ž. Zoisu nasproti je naš pevec-buditelj Valentin Vodnik. Z bistrim očesom in milobnim obrazom se ozira doli na sedanji rod, ki hvaležen obožava spomin njegov. Temnovišnjevi plašč pokriva pesnikove rame; v roki drži knjigo — pač pesmi svoje — kazalec desne roke pa ima vtaknen med liste; morebiti v duhu premišljuje nesmrtno verze, katere je bil ravno zapisal svojim rojakom, morebiti mu šumé po ušesih blagglasni stih:

„Ne hčere, ne sina
Po meni ne bo . . .“

Na četrti strani, ravno nad uhom, je podoba slavnega kranjskega diplomata in etnografa Žige Herbersteina. Umetnik ga nam riše kakor starega moža, odetega z dragocenim, z zlatom okrašenim kožuhom, ki mu ga je podaril ruski car. Roko ima vzdigneno, kakor bi razlagal samosilniku ruskemu pomen in moč za padne države, ki ga je poslala na njegov dvor. Blagi in interesantni obraz čestitljivega starčka je moral vzbujati povsodi spoštovanje, celó na tedanjem polubar-

barskem ruskem dvorn. Ko se je Herberstein šolal, zvali so ga sošolci — tega je zdaj kacic 400 let — „windischer Kodrotz“. Mož je pokazal svetu, kaj zmore slovenski „kodrovec“; spomin njegovih del živi še danes, ko so pretekle štiri stotine let! —

Tako nam je umetnik slavne naše rojake upodobil z ozirom na njihov pomén. Ne dolgočasnih potrétov, ampak z življenjem in pomenom navdihnene podobe nam je naslikal in s tem pokazal, da je moči tudi stare, oglate originale poživiti in interesantne napraviti. Žal, da prostor ni posebno ugoden. Takim rojakom, kakeršni so opisani štirje, pristojalo bi pač drugačno mesto, kjer bi jih narod lože opazoval in cenil, kakor v stropni višini. Umetnik pa je rešil svojo težavno nalogo jako ugodno in storil, kar je mogoče v takem položaji. Portréti Valvasorja, Zoisa, Vodnika in Herbersteina bodo gotovo našli povsodi obsirno zanimanje in zaslužen očno.

Blag rojak. Pod tem naslovom je v 10. št. našega lista na 624. strani gospod — n. priobčil kratko, a jako zanimivo črtico o blagem rojaku našem Martinu Lamb in Schwarzenbergu, ki je l. 1744. v Gradci ustanovil novčni fidej-komis, iz katerega se je zdaj založilo več ustanov za dečke in deklice, porojene v Vipavi, Idriji in v Črnem Vrhu pri Idriji. Gospod pisatelj omenjene črtice pravi, da ne vé, ni kdaj je pl. Lamb in Schwarzenberg porojen, niti kje je pokopan. G. Anton Poženel, računski uradnik pri c. kr. višjem sodišči v Gradci, pošilja nam k ti črtici naslednji interesantni dodatek, za katerega mu bode gotovo hvaležen vsak prijatelj domače zgodovine: Od č. gospoda črnovrškega vikarja sem zvédel, da se je pl. Lamb in Schwarzenberg prvotno pisal Lampe, kajti g. vikar je v starih krstnih knjigah našel to črtico: „Die XXI. 8bris 1670 natus Martinus, filius legitimus Marci Lampe et ejus uxoris Annae baptizatus levantibus patrinis domino Andrea Kallin, decano et Marg. Nagode.“ Njegov brat Andrej je bil porojen 30. sept. 1658; bil je torej dvanajst let starejši. Umril je pa Martin pl. Lamb in Schwarzenberg vsled mrtvaških bukev tukajšnje (graške) farne cerkve pri sveti Krvi dné 30. januarja 1744. Bil je cesarski svetovalec pri dvornem vojnem računstvu. V protokolu te fare se nahaja, da je bil Martin pl. Lamb in Schwarzenberg, cesarski svetovalec, pokopan s tremi duhovniki v fari Strassgang v cerkvi očetov Dominikanov v Gradci. Ta cerkev je spadala ob tistem času menda k fari Strassgang, koja je jedno uro oddaljena od Gradca

V ti cerkvi sem po mnogem trudu našel ploščo na levi strani oltarja sv. Križa. Plošča je udolbena v zid, na levi strani je vrezana smrt s koso. Plošča nosi nasledni napis: „Hier liegt begraben der wohledle geborne Herr Martin von Lamb und Schwarzenberg, gewesener keyserlicher Hofkriegs-Buechhalterei-Rath, welcher den 30. January des 1744 Jahres selig in dem Herrn verschieden ist, seines Alters 74 Jahr, deme Gott und allen Christ-Gläubigen Seele eine fröhliche Auferstehung verleihen wolle.“

Ne vém, katera pisava je pravilnejša, Martin pl. Lamb und Schwarzenberg ali M. pl. Lamb von Schwarzenberg. Moje mnenje je, da je Martin pl. Lamb s Črnega Vrha pravilnejši, ker sem tudi v starih listinah, ki se nahajajo pri tukajšnjem deželnem sodišči, dostikrat naletel na pisavo Martin Lamb von Schwarzenberg. — Tako nam piše g. Poženel.

Tudi smo poročali v 10. št., da so se iz novcev pl. Lamba in Schwarzenberga založile štiri ustanove za dečke po 150 gld. in štiri ustanove za deklice po 50 gld., porojene v Črnem Vrhu pri Idriji. Toda dné 24. okt. t. l. sta g. vikar in županstvo v Črnem Vrhu vložila prošnjo na c. kr. deželno vlado v Ljubljani,

da se ustanovno pismo prenaredi tako, da bode za dečke po šest in za deklice po šest ustanov založenih. In c. kr. deželna vlada je z razpisom dné 14. novembra 1885, št. 10.994 to prošnjo ugodno rešila ter določila, da se iz novcev pl. Lamba in Schwarzenberga za dečke v Vipavi, Idriji in v Črnem Vrhu porojene založi šest ustanov po 100 gld., in za deklice tudi šest ustanov po 40 gld. Omenjamo, da se lepih teh dvanajst ustanov prvič razpisuje s c. k. deželne vlade razglasilom dné 14. nov. 1885., št. 11.619, ki je natisneno v uradni „Laib. Ztg.“ dné 28. nov. t. l. Tako je velikodušna darežljivost blagega rojaka in ginljiva ljubezen njegova do rojstvenega kraja Črnemu Vrhu in njega prebivalcem naklonila prelep dar, o katerem želimo, da bi še poznim rodovom črnovrškim rodil plemenit sad. Mladina črnovrška se pa pokaži dostojno plemenitega daru in hvaležna hrani spomin blagega rojaka svojega — Martina pl. Lamba Črnovrškega!

Čehovin. Na 701. str. (v 11. sešitku) letošnjega „Ljubljanskega Zvona“ pišete o baronu Andreji Čehovinu. Ker je to ime slovensko in tudi rečeni junak bil slovenskega rodu sin, zatorej povédimo, kakó so ga izrekli Notranjci, njega domovine bližnji sosédi. Senožéčan pokojni gosp. Josip Dejak (uprav: Divják), tast slovenskega pesnika in skladatelja Miroslava Vilharja, nikoli né govoril drugače, nego li: Čehôvin (Čehôvûn), a potlej: Čehovina, Čehovinu itd.: ó je treba široko izreči, kakor nekaj *oa*, kakeršen je tudi v besedah nôga, otrôka, bôba itd. Tak je tega domačega priimka resnični in zatorej tudi pravi prigras. —st—.

Rekli smo v zadnji številki na 702. str., da je bil Čehovin vsem dozdanim biografom — Italijan. Naravno, da smo s temi besedami mislili n e m š k e životopisce Čehovinove, kajti vsi slovenski biografi njegovi slavé Čehovina kot odličnega slovenskega junaka; tako n. pr. Verdelski, Kajetan Huber in M. Hladnik v „Novicah“ in — kar danes dostavljamo — tudi Mozírski (g. Anton Leban, nadučitelj v Komnu), ki je l. 1877. precej obširno opisal Čehovina v „Soči“. Zlasti g. Leban poudarja v spisu svojem Čehovinovo ljubezen do ožje domovine svoje ter po priliki piše tako: „Čehovin je dohajal navadno vsako leto v nepozabljeno mu Branico na odpust. Navadno je povabil vse svoje znanke, prijatelje in sorodnike k sebi. Z njimi se je razveseljeval pri kapljici domačega vinca. Svoj dom, svoje roditelje in brate je strastno ljubil. Vsakokrat, ko je jemal slovo, igrale so mu solze v oči. Najmanjših dogodkov ni pozabil poročati domov. Pisal je vselej v materinem slovenskem jeziku“ — Čujemo, da mnogo Čehovinovih pisem hrani bivši mu prijatelj g. kanonik Abram v Gorici. (Beri tudi, kar M. Mihaeljev o Čehovinu piše v „Slovenci“ z dné 25. in 26. nov. t. l.)

Hrvaška književnost. (Konec.) Dr. Fran Vrbanić v Zagrebu je izdal II. zvezek obširnega svojega znanstvenega dela „Mjenbeni zakon“, ki so ga strokovnjaki zelo lepo ocenili in pohvalili; zato ga prav toplo priporočamo slovenskim pravnikom. — Tajnik zagrebske trgovinske zbornice M. Krešić je napisal obširno „izvješće o talijanskoj izložbi l. 1884. ter je v njem podal čitateljem prav dobrih črtic o Turinu in o italijanskem obrtu in o poljedelstvu sploh. — Od že omenjene „Enciklopedije“ je prišel v Oseku na svetlo 3. snopič. —

— Akademija znanostij je izdala drugo polovico LXXII. knjige „Rada“, v katerem čitamo te članke: „Teorija parabole na temelju racionalnoga parametra“ od ak. dr. Zahradnika; „o krivuljah n-toga stupnja s točkom (n-2) strukom“ od Strnada; „o plohi trečega stupnja“, za tim „o posebnoj plohi četvrtoga stupnja“ od Vanečka; in „predteče Darwina“ od ak. dr. Šuleka. LXXV. knj. „Rada“ ima nadaljevanje članka „predteče Darwina“ od Šuleka in „o krivuljah u ravnini“ od

Zahradnika. V LXXVI. knjigi „Rada“ pa so tiskani ti članki: „Prilozi za sintaksu jezika hrvatskoga“ od Broza; „Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku“ od Valjave; in „Izvištaj dr. Račkoga o šestom arheološkem sastanku v Odesi.“

Poziv. Ko sem bil meseca sušca lanskega leta vzel Vaničkov delo sanskrtskega jezikoslovja v predelovanje in svršetek. (ime mu bode: Indische Nomenclatur der Naturgeschichte), našel sem v njegovi zapuščini mnogo listov glasovitih jezikoslovcev, Curtija, Schleicherja in drugih. Takoj sem spoznal, da se iz tega gradiva more sestaviti primeren životopis. Zaslužnim jezikoslovcem se v životopisih stavlja zasluzeni spomeniki: tako ga je Diezu, ustanovniku romanskega jezikoslovja spisal Spengel v „Erinnerungen an Diez“, tako Lehman Schleicherju. Tudi mi Slovani ne smemo zaostati, da bi avstrijskemu in slovanskemu učenjaku, „registratorju primerjajočega jezikoslovja“, kakor se imenuje sam, ne postavili spomenika.

Vaničkov životopis je početkom tega leta v rokopisu prečital dr. Lindner, vseučiliški profesor v Pragi, in mi je pisal, da je po njegovem mnenju „celo primeren in da se prijetno čita“. Kljub ti ugodni sodbi v treh velikih mestih nisem mogel dobiti založnika; izdal sem ga tedaj na svoje stroške na Dunaji pod naslovom: A. Vaniček, biographische Skizze von Dr. K. Glaser. In Commission bei K. Konegen, Opernring III, Heinrichshof. Velja 80 kr..

Ranji Vaniček je bil gimnazijski profesor in ravnatelj na Poljskem, Ogerskem in Češkem in je prišel končno za rednega profesorja za staro-indijsko in indo-evropejsko primerjajoče jezikoslovje v Prago, kjer je pa čez pol leta umrl.

Da ne bi imel jaz kot spisovatelj poleg tuda še materialne škode, obračam se v prvi vrsti do svojih stanovskih tovarišev na Slovenskem, Hrvaškem, Češkem in Poljskem, da si naj omislijo životopis in me tako podpirajo. Dve tretjini životopisa sta tako popularno pisani, da morata zanimati vsacega omikanega človeka, posebno pa profesorje; saj je Vaniček, izvzimiši pol leta, učiteljeval in ravnateljeval mnogo let v raznih deželah. Pa tudi drugi omikani stanovi v Slovanih naj podpirajo početke sanskrtskih studij pri nas in to iz rodoljubnega namena.

Naj tedaj ta ali oni slovanski profesor na raznih gimnazijah v slovanskih deželah avstrijskih blagovoli prevzeti nalog, da pridobi knjigi nekoliko kupcev, da se vsaj tiskovni troški poravnajo.

Trst 1. novembra 1885.

Dr. K. Glaser.

I z k a z

o stanji in premoženja društva „Narodni dom“ v Ljubljani dne 30. septembra 1885,

1. Naloženo pri kranjski hranilnici in različnih slovenskih posojilnicah (obresti niso priračunjene) 32.659 gld. 58 kr.

2. v obligacijah kranjskega zemljiškega razbremenila

z dne 1. novembra 1861 5.250 „ — „

3. v gotovini 158 „ 54 „

vkup 38.068 gld. 54 kr.

Poleg tega inventar.

Za upravni odbor

društva „Narodni dom“ v Ljubljani:

Dr. Josip Starč,
blagajnik.

Dr. Alf. Mosche,
predsednik.

Za pregledovalni odsek:

Fr. Ks. Souvan,
odbornik.

Dr. Jarnej Zupanec,
predsednik.

Š a h.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

Rešitev

XIII., XIV. in XV. naloge v 10. in 11. zvezku „Ljubljanskega Zvona“.

XIII.

Sestavil Jan. Smutný.

Beli..

Črni.

1. Sf3 — e5 Kf4 × e5 (a, b, c.)
 2. Dh1 — c1! i. t. d.

a.

1. — — — — Kf4 — f5
 2. Sf6 — g4 i. t. d.

b.

1. — — — — Kf4 e3
 2. Dh1 — d2 i. t. d.

c.

1. — — — — Kf4 — g3
 2. Sf6 — g4 i. t. d.

XIV.

Sestavil Jožef Črnovský

1. Dh2 — e2 Sf4 × e2 (a)
 2. f3 — f4 † mat.

a.

1. — — — — Kakorkoli drugače.
 2. D ali S daje mat.

XV. *)

Sestavil * * *

1. Dh2 — g3 Tg7 × g3 (a)
 2. Sb4 — c6 † mat.

a.

1. — — — — Lf4 × g3
 2. Sf6 — d7 † mat.

Druge varijante je lahko najti. — Zapeljivo je 1. Dh2 — g1, a mat v 2. potezi zapreči črni z 1. a4 × b3! — Naloga je prvenec problemista — začetnika, čegar imena zdaj še ne smemo priobčiti, a polagoma bode „Ljubl. Zvon“ prinesel še kako njegovih nalog — V tem izdelku so hvale vredne čiste in prijetne končne pozicije.

2. partija.

Danès podajamo slovenskim šaho-

*) V 11. zvezku stoji po pomoti število XIV., kar naj č. šaholjubi naši blagovolje popraviti.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec
 Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

ljubom partijo, ki se ne odlikuje po svoji izvirnosti ali izredni pravilnosti, nego zaradi svoje zgodovinske zanimivosti. Igral jo je bil Napoleon I., znan kot strasten šaholjub z gospó Rémusatovo v Malmaison-u 1804. leta.

(Nepravilno odpretje.)

Beli: gospó Rémusat. Črni: Napoleon I.

1. d2 — d3	Sg3 — f6
2. e2 — e4	Sb3 — c6
3. f2 — f4	e7 — e5
4. f4 × e5	Sc6 × e5
5. Sb1 — c3	Sf6 — g4
6. d3 — d4	Dd8 — h4 †
7. g2 — g3	Dh4 — f6
8. Sg1 — h3 **)	Se5 — f3 †
9. Ke1 — e2	Sf3 × d4 †
10. Ke2 — d3	Sg4 × e5 †
11. Ke3 × e4	Lf8 — c5 †
12. Ke4 × c5	Df6 — b6 †
13. Kc5 — d5	Db6 — d6 †

Beli je mat.

**) Prava poteza bi bila: 8. Dd1 — e2.

Naznanilo.

„Ljubljanski Zvon“ bode prinašal tudi v bodočem létniku šah ter nadaljeval na zavitku navodilo za začetnike, katero je moralo (kakor tudi naloga) danes izostati, ker nam nedostaje prostora. V bodočem létniku bomo priobčili več izvirnih in drugih nalog, ter kolikor bo dopuščal prostor, včasih tudi kako partijo. — Zanimivih partij se je nadejati v dolgo pričakovanem boji med prvima šahovcema na svetu: Steinitz-em in Zukertortom, ki ga bode ta mojstra po večletnem pogajanju menda vendar pod konec tega leta začela biti v Ameriki. V jednem prihodnjih zvezkov izpregovorimo več o tej stvari in priobčimo tudi kako igro iz znamenitega boja.

Urednik šahovega oddelka.

Vabilo na naročbo.

Ko smo pred petimi leti s pokojnim Jurčičem osnovali „Ljubljanski Zvon“, hoteli smo ž njim omikanemu občinstvu slovenskemu, srednjemu stanu našemu, podati v roke lepo knjigo, da bi si ž njo um vedril in srce blažil ter se vnemal za sveto domovinsko stvar. Kajti bili smo preverjeni, in zlasti nepozabljivi Jurčič je vedno in vedno poudarjal, da slovenski književniki vse premalo skrbimo za tako berilo, l' bi ugajalo krasnemu spolu, odrastli mladini, rodbinam našim in sploh vsem tistim omikanim Slovencem, ki iščejo v knjigi poleg pouka zlasti prijetne zabave in plemenitega veselja.

Za nežno mladino našo skrbi lepi „Vrtec“; preprostemu narodu podaja krepke hrane družba sv. Mohorja; strokovnjaku in učenjaku slovenskemu prija — poleg drugih — knjige Matice naše; a dolžnost in prava naloga leposlovnih listov naših bódi, srednjemu stanu našemu, našemu učitelju, uradniku in trgovcu, našemu tržanu in meščanu in njih rodbinam oskrbeti toliko prijetnega domačega berila, da ne bodo morali sezati po tujem. Vzbudite mu z domačimi pesmimi in baladami, z domačimi povestimi in ukovitimi spisi veselje do knjige slovenske, in pridobili ste njega in rodbino njegovo za domovinsko stvar!

Po teh načelih smo skušali doslej uredovati „Ljubljanski Zvon“. Smo li dosegli svoj namen, o tem ne gre sodba nam. Vsaj resno smo se trudili o tem! Po teh načelih bodedo uredovali list naš tudi odslej.

Tudi odslej bodedo skrbeli najprej za leposlovno, zabavno in ukovito berilo: za pesmi, balade in romane; za povesti, novele in za znanstveno-poučne razprave raznovrstne vsebine.

Na prvem mestu bodedo bralcem svojim prinašali povest

„Prvi sneg“,

katero nam je spisal znani književnik slovenski, g. profesor Jos. Starč v Zagrebu. G. pisatelj v ti povesti, zajeti iz resničnega življenja, spremlja slovenskega mladeniča na veliko šolo ter nam živo opisuje vse dogodke njegove v velikem svetovnem mestu, katero s svojimi velikimi napravami in s svojim živahnim socialnim življenjem silno vpliva na duševni razvoj našega mladega Slovenca ter napósled določi usodo njegovo.

G. Janko Kersnik, ki nam je doslej tako vestno in zanimivo slikal slovensko gospôdo po trgih naših, spisal nam je za prihodnji tečaj kriminalno novelo

„Testament“.

Zlasti pa opozorujemo bralce svoje, da mislimo odslej iz literarne ostaline Jurčičeve, posebno iz njegovega romana

„Slovenski svetec in učitelj“

priobčiti najlepše celotne prizore, v katerih nam nedosežni pripovedovalec slovenski v divno krepkem jeziku in s svetim domovinskim ognjem opisuje najimenitnejše dogodke po slovenskih pokrajinah v drugi polovici IX. stoletja za delovanja Metodovega in kraljevanja Samovega.

Preverjeni, da raziskavanje domače zgodovine in opisovanje imenitnih in zaslužnih mož slovenskih posebno povzdiga narodni ponos ter v dovzetnih srcih vzbuja ljubezen do domovine, utrjuje značaj in voljo do krepkega delovanja, nadaljevali bomo tudi letos razpredel

„Slavni Slovenci“

ter v njem opisali več slovenskih umetnikov in književnikov ali drugače za domovino našo zaslužnih mož.

A temu razpredelu bomo dodali novo rubriko pod naslovom:

„Iz domače zgodovine“,

v kateri bode g. prof. Ivan Vrhovec priobčeval raznovrstne, nove zgodovinsko-znamenite črtice, ki jih je nabral po raznih arhivih ljubljanskih.

Vrhu tega bode „Slovenski glasnik“ vestno naznanjal vse nove knjige slovenske ter točno poročal o delovanju književnih in kulturnih zavodov naših.

Konečno omenjamo, da imamo že listu pripravljene ali za gotovo objubljene raznovrstne spise, ki so jih spisali priznani književniki slovenski, tako n. pr. gg.: Gorázd, dr. Fr. J. Celestin, Jos. Cimperman, Andrej Fekonja, Anton Funtek, dr. Fr. Kos, Jos. Kržišnik, Alfonz Pirec, Simon Rutar, Svoimir, dr. K. Štrekelj, Janez Trdina, dr. Jos. Vošnjak, Fr. Wiesthaler in še mnogi drugi pisatelji naši.

Ozira se na tukaj razviti program „Ljubljanskega Zvona“, nádejemo se, da nam zvesti ostanejo dozdani in da nam prispó na pomoč tudi novi naročniki, ter želimo, da bi se, kakor doslej vsako leto, tudi v bodočim tečaji v našem listu oglasili novi pisatelji, da nam bode toliko lažje zvrševati nalogo našo. In ta je: vsestranski razvoj lepe in znanstveno-ukovite književnosti slovenske.

V Ljubljani dné 1. decembra 1885. l.

Uredništvo.